

Guy Debord

Förord till fjärde italienska utgåvan 1979 av *Skådespelssamhället*

Översättningar av den här boken, som kom ut i Paris mot slutet av 1967, har redan givits ut i ett tiotal länder. Ofta har flera kommit ut på samma språk på konkurrerande förlag, och nästan alla har varit dåliga. Ingenstans har de första översättningarna varit trogna och korrekta, med undantag för Portugal och möjligtvis Danmark. De holländska och tyska har varit bra från och med andra försöket, även om den tyske förläggaren vid det tillfället gjorde sig skyldig till en lång rad tryckfel. På engelska och spanska fick man vänta på de tredje versionerna för att få reda på vad jag skrivit. Värst av allt har det dock varit i Italien där förlaget De Donato redan 1968 gav ut den mest monstruösa av alla och som bara i någon mån har förbättrats i de två rivaliserande översättningar som givits ut sedan dess. I det läget klev Paolo Salvadori in på kontoret där de ansvariga för detta övergrepp satt, gav dem en smäll och spottade dem i ansiktet; så uppträder nämligen en god översättare då han stöter på de som är bedrövliga. Det säger sig självt att den fjärde italienska översättningen, som utförts av Salvadori, till slut har blivit utmärkt.

Att så många översättningar – som, med undantag för fyra eller fem godkända, aldrig förelagts mig – varit behäftade med så extrema brister betyder inte att den här boken skulle vara svårare att förstå än vilken annan bok som helst som förtjänar att bli skriven. En sådan behandling är nämligen inte längre förbehållen subversiva verk, där bedragarna i vilket fall inte behöver frukta att bli dragna inför rätta av författaren, eller där de dumheter som inympas i texten gör det lättare för borgerliga och byråkratiska ideologer att komma med någon halvhjärtad vederläggning. Man kan inte undgå att konstatera att de allra flesta av de översättningar som överhuvudtaget givits ut under de senaste åren, i vilket land det vara må, och även om det rör sig om klassiker, är utförda på samma sätt. Det intellektuella lönearbetet tenderar i regel att likna den dekadenta industriproduktionen där företagarens profit beror på hur snabbt arbetet utförs och på hur undermåliga råvaror som används. Denna produktion har med växande djärvhet kunnat spekulera i att efterfrågan tvingas underkasta sig och i den smakförlust detta för tillfället har medfört för den stora massan av kunder. Produktionen är högfärdigt befriad från varje sken av följsamhet gentemot allmänhetens önsknings, alltsedan den på marknaden alla områden fått monopol på vad som bjuds ut, finansiellt koncentrerad och därmed alltid teknologiskt bäst rustad som den är. Antingen det rör sig om bostäder, slaktdjursuppfödning eller frukterna av en obildad översättares ansträngning är den reflektion som

genast infinner sig att man numera snabbt och billigt kan uppnå det som tidigare krävde en längre tids kvalificerat arbete. Det är för övrigt helt klart att en översättare inte har någon större anledning att bekymra sig om vad som står i en bok, eller ens att innan dess tillägna sig språket ifråga, med tanke på att nästan alla nutida författare med uppenbar brådska skriver böcker med mycket kort livslängd. Varför göra en bra översättning av något som det var meningslöst att skriva och som inte kommer att bli läst? I detta avseende är det skådespelsartade systemet perfekt i sin speciella harmoni, i andra däremot rasar det samman.

Det beteende som är utmärkande för de flesta förlag går emellertid inte att tillämpa på *Skådespelssamhället*, som intresserar en helt annan publik med helt andra syften. Böcker finns idag av olika slag på ett sätt som är mycket tydligare än förr. Många öppnas aldrig ens, och få lämnar avtryck på väggarna. De senare hämtar sin popularitet och sin övertygelseförmåga just ur det faktum att de inte förekommer i skådespelets föraktade ältande, eller då endast med en plattityd i förbigående. De individer som går att leva sina liv utifrån en beskrivning av historiska krafter och deras användning är helt klart angelägna att på egen hand undersöka tillgängliga dokument genom rigoröst exakta översättningar. Under den överproduktion och överdosering av böcker som nu råder har de allra flesta titlar bara framgång, eller oftare motgång, under några veckor efter publiceringen. Och på detta grundar hela spektret av förlag sin politik av brådstörtat godtycke och *fait accompli* som passar så bra till böcker om vilka man bara pratar en gång och då likgiltigt hur. En sådan förmån har man inte i det här fallet, och det är helt fåfängt att översätta min bok slarvigt därför att det finns alltid andra som tar på sig uppgiften, och dåliga översättningar ersätts ständigt av bättre.

En fransk journalist, som nyligen skrev en tjock bok som uppgavs förnya hela idédebatten, förklarade några månader senare sitt fiasko med att han saknade läsare, inte att han saknade idéer. Han påstod alltså att vi lever i ett samhälle där man inte läser, och att om Marx idag skulle publicera *Kapitalet* fick vi se honom i ett litterärt program på teve sitta och förklara sina idéer, och dagen därpå skulle ingen längre tala om boken. Det är uppenbart i vilka kretsar denna lustiga missuppfattning har kunnat uppstå. Om någon idag skulle ge ut en verkligt samhällskritisk bok skulle han självklart inte medverka i teve eller i något annat liknande sammanhang, för att efter tio eller tjugo år fortfarande vara omtalad.

Sanningen att säga tror jag inte det finns en enda människa som förmår intressera sig för min bok förutom de som är fiender till den rådande samhällsordningen och som faktiskt agerar utifrån det. Min förvissning i detta avseende, som är väl grundad i teorin, bekräftas av empiriska observationer av de sällsynta och andefattiga angrepp eller anspelningar som boken har givit upphov till från de som är – eller de som fortfarande strävar efter att bli – bemyndigade att tala offentligt i skådespelet inför alla andra som tiger. De olika specialisterna på skenbara diskussioner inom – som man fortfarande men oegentligt kallar det – kultur och politik är logiskt och kulturellt nödvändigtvis anpassade till det system som föder dem; inte bara för att de blivit utvalda av det utan framför allt för att de aldrig lärt sig något

annat. Bland alla de som har citerat den här boken för att skänka den en viss betydelse har jag hittills inte sett en enda som vågat sig på att nämna, ens summariskt, vad den handlar om; i själva verket har det bara gällt för dem att visa att de känner till boken. Samtidigt har de som funnit något fel i den aldrig funnit flera än ett eftersom de inte påtalat dem. Men varje gång har just detta fel räckt till för att tillfredsställa sin upptäckare. En har funnit att boken inte tar upp problemet staten, en annan att den inte tar historien med i beräkningen. En förkastade boken som en irrationell och outsäglig eloge åt ren förstörelse, en annan för att den skulle vara en hemlig handbok för alla regeringar som har bildats sen den kom ut. Femtio andra kom omedelbart fram till lika många underliga slutsatser, allt under det att förnuftet sov. Och antingen de skrev i tidskrifter, böcker eller pamfletter använde alla samma ton av nyckfull oförmåga i brist på annat. I gengäld har boken så vitt jag vet funnit sina för tillfället bästa läsare i de italienska fabrikerna. Arbetarna där framstår idag som föredömen för arbetare i alla länder genom sitt skolk, sina vilda strejker som inga partiella eftergifter kan stoppa, sitt klarsynta sätt att förkasta allt arbete, sitt förakt för lagen och alla etatistiska partier. Genom sin egen praktik är dessa arbetare så väl förtrogna med ämnet att de kan dra fördel av teserna i *Skådespelssamhället*, även om de bara läser medelmåttiga översättningar.

Oftast har de olika kommentatorerna gjort min av att inte förstå vilken användning man kan tillerkänna en bok som inte går att klassificera enligt de kategorier som råder inom den intellektuella produktion som det fortfarande dominerande samhället är villigt att ta i beaktande, och som inte är skriven utifrån någon av de specialiserade yrkens perspektiv som det uppmuntrar. Författarens intentioner har således framstått som dunkla. Det är emellertid ingenting mystiskt med dem. Clausewitz anmärkte i *Der Feldzug von 1816 in Frankreich*: "I varje strategisk kritik är det väsentligt att exakt sätta sig in i aktörernas belägenhet, och det är ofta mycket svårt att göra. Större delen av den strategiska kritiken skulle försvinna helt eller åtminstone reduceras till smärre meningsmotsättningar om författarna ville eller kunde i tanken försätta sig i alla de omständigheter som aktörerna befann sig."

1967 ville jag att Situationistiska internationalen skulle ha en teoribok. SI var vid den tiden den extremistgrupp som hade gjort mest för att återinföra en revolutionär kritik i det moderna samhället, och det var lätt att inse att denna grupp närmade sig höjdpunkten på sin historiska bana efter att ha segrat på den teoretiska kritikens område och skickligt slagit in på den praktiska agitationens. Det gällde att en sådan bok skulle finnas till hands under de oroligheter som var på väg att bryta ut, och att dessa skulle vidarebefordra boken till de omfattande subversiva följdverkningar som de inte kunde undgå att åstadkomma.

Välbekant är den starka benägenheten hos människor att meningslöst upprepa förenklade fragment ur tidigare revolutionära teorier vars betydelse förblir fördold på grund av det enkla faktum att man inte försöker tillämpa dem i någon verklig kamp för att förändra de förhållanden man faktiskt befinner sig i. Så förstär de knappast heller hur dessa teorier med skiftande framgång har kunnat användas i forna tiders strider. Men ändå råder det

ingen tvekan om – för den som kallt sätter sig in i frågan – att de som verkligen önskar skaka ett etablerat samhälle måste formulera en teori som i grunden beskriver detta samhälle, eller åtminstone verkar ge en tillfredsställande förklaring. Så snart denna teori börjat spridas – under förutsättning att den gör det i samband med konflikter som stör den allmänna friden, och rentav innan den till fullo har blivit omfattad – kommer det missnöje som överallt finns upplagrat att förvärras och bli bittrare redan av den vaga kunskapen att det finns en teori som förkastar den rådande tingens ordning. Därefter kan varje proletär bli strateg i och med att ett rasande krig för friheten påbörjas.

Helt klart måste en allmän teori som utarbetas för detta ändamål framförallt undvika att framstå som uppenbart felaktig och därför inte kunna läggas fram med tanke på risken att bli motsagd av den följande händelseutvecklingen. Men den måste också vara en fullständigt oacceptabel teori. Det krävs att den kan peka ut det nav som den existerande världen rör sig kring som något dåligt genom att avslöja dess precisa natur, till harmsen bestörtning för dem som finner det gott. Teorin om skådespelet uppfyller båda dessa villkor.

En exakt kritisk teoris främsta merit är att alla andra omedelbart framstår som löjliga. Medan övriga strömningar, som försvarade sin egen efterblivenhet och sina futtiga ambitioner, inte förfogade över någon modern teoretisk bok eller ens uppfattade något modernt i den klassmakt det gällde att kullkasta, var situationisterna 1968 – i den negationens rörelse som inledde undergången för den tidens herravälde – kapabla att lägga fram den fruktansvärda majrevoltens enda teori, den enda som tog med i beräkningen de nya orsaker till missnöje som uppstått och som ingen hade nämnt. Vem begråter samförståndet? Vi har tagit död på det. *Cosa fatta capo ha.* [Ordspråk, ung. "Gjort är gjort", ö.a.]

Femton år tidigare, 1952, beslöt sig fyra eller fem illa beryktade personer i Paris för att utforska möjligheterna att överskrida konsten. Genom att deras oförvägna marsch på denna väg fick en lycklig utgång stod det klart att de gamla försvarslinjer som hade omintetgjort den sociala revolutionens tidigare offensiver nu var kullkastade och överflyglade. Därmed var det möjligt att gå till förnyat anfall. Att överskrida konsten, det är det verkliga livets Nordostpassage som har sökts så ofta under mer än ett århundrade, särskilt utifrån den självförstörande moderna poesin. De tidigare försöken, under vilka så många forskare gått under, resulterade aldrig direkt i ett liknande perspektiv. Det berodde antagligen på att det fortfarande återstod ett och annat för dem att förstöra på det gamla konstnärliga området, och framför allt på att revolutionens fana tidigare tycktes föras av andra och skickligare händer. Men aldrig tidigare hade denna sak undergått en så fullständig förvirring och lämnat slagfältet så öppet som i den stund då vi kom att ställa upp oss på det. Jag tror att en påminnelse om dessa omständigheter är den bästa förklaring man kan ge åt de idéer och den stil som utmärker *Skådespelssamhället*. Och vad det beträffar: om man läser

boken noggrant ska man finna att jag varken sovit bort eller förfuskat de femton år jag ägnat mig åt att begrunda statens sönderfall.

Inte ett ord i den här boken har behövt ändras, bara tre eller fyra korrekturfel. Ingen förbättring har behövts i det dussintal omtryckningar den upplevt i Frankrike. Jag berömmar mig av att vara ett mycket sällsynt samtida exemplar av någon vars skrivelser inte omedelbart förkastats av händelseutvecklingen, och då menar jag inte hundra eller tusen gånger som de övriga utan inte en enda gång. Jag tvivlar inte på att den bekräftelse som alla mina teser fått kommer att pågå till slutet av århundradet och även bortom det. Anledningen är enkel: jag har förstått de faktorer som ligger till grund för skådespelet "under förändringarnas gång och till följd av deras förgänglighet". Det vill säga jag har uppfattat helheten hos den historiska rörelse som har kunnat bygga upp denna ordning och som nu har påbörjat dess upplösning. I detta perspektiv har de elva år som gått sedan 1967, och under vilka jag har kunnat uppleva konflikterna på nära håll, bara varit ett inslag i den nödvändiga följden av vad jag har beskrivit, men i själva skådespelet har de varit fyllda av att sex eller sju generationer tänkare passerat revy, den ena märkvärdigare än den andra,. Under denna tid har skådespelet bara närmat sig sitt eget begrepp, och dess verkliga negerande rörelse har förökats alltmer, både extensivt och intensivt.

Det ankom i själva verket på skådespelet självt att tillfoga en del som jag tror att boken inte hade något behov av: tyngre och mer övertygande bevis och exempel. Vi har sett bedrägeriet breda ut sig ända till tillverkningen av de enklaste föremål, som ett giftigt dis som tätnar på den vardagliga existensens marknivå. Vi har sett den tekniska och polisiära kontrollen av människor och naturkrafter göra anspråk på det absoluta, ända till det "informationstekniska" vansinnet, en kontroll vars misstag växer lika snabbt som de medel som står den till buds. Vi har sett den statliga lögnen utvecklas i sig och för sig på ett sådant sätt att den har kunnat glömma sig själv och byta ut sig själv från timma till timma, sedan den så väl lyckats glömma sin konfliktfyllda förbindelse med sanningen och det sannolika. Italien har nyligen haft tillfälle att begrunda denna teknik i samband med att Aldo Moro bortfördes och dödades, och detta på den högsta nivå den hittills uppnått och som ändå snart kommer att överträffas, här eller annorstädes. De italienska myndigheternas version har inte för ett ögonblick varit trovärdig, försämrad som den blivit snarare än förbättrad av hundra successiva ansiktslyftningar och som alla kommentatorer gjort sig till en plikt att offentligt acceptera. Dess avsikt har inte varit att bli trodd utan att vara den enda version som visas upp till beskådande, för att därefter glömmas precis som en dålig bok.

Affären blev till en storslagen mytologisk opera där de terroristiska hjältarna i tur och ordning uppträdde som rävar för att fånga sitt byte i fällan, lejon för att inte frukta någon så länge de vaktade sitt byte, och får för att med sin kupp inte åstadkomma den allra minsta skada för den regim de låtsades bekämpa. Man säger att de ställdes inför den mest inkompetenta poliskår som de dessutom inte hade något besvär med att infiltrera, till och med på högsta nivå. Denna förklaring är föga dialektisk. En upprorisk organisation som sätter ett antal av sina medlemmar i kontakt med statens

underrättelsetjänst måste räkna med att dess manipulatörer själva ibland blir manipulerade och därmed berövade den olympiska ostraffbarhet som utmärker "röda brigadernas" stabschef – om man inte planterar dem ett antal år i förväg i väntan på att de troget ska utföra sin uppgift när tillfälle infinner sig. Men den italienska staten har något bättre att komma med, till enstämigt bifall från de som stöder den. Som alla andra har den tänkt på att infiltrera sina hemliga agenter i underjordiska nätverk där det sedan är lätt för dem att göra karriär ända upp i ledningen och framför allt bringa sina överordnade på fall så som Malinovski gjorde för den tsaristiska ochranans räkning och därmed till och med lurade den listige Lenin, eller Azev som väl i social-revolutionära partiets "kamporganisations" ledning drev konststycket ända därefter att han själv mördade premiärminister Stolypin. En olycklig tillfällighet som kom att hindra statens goda avsikter hade dock dykt upp: dess underrättelsetjänst hade upplösts. Fram till dess hade det ännu aldrig inträffat att en underrättelsetjänst hade upplösts på liknande sätt som till exempel ett oljeutsläpp från en jättetanker utanför någon kust eller avfall från den moderna industriella produktionen i Seveso. Den hade helt enkelt bytt namn och behållit sina arkiv, tjallare och aktiva tjänstemän. Sålunda har fascistregimens SIM, Militära informationstjänsten som är så berömd för sina sabotage och mord i utlandet, blivit SID, Försvarets informationstjänst, under den kristdemokratiska regimen. När man programmerade en dator med en slags doktrinrobot för "röda brigaderna", en sorglig karikatyr av vad man kan anses tänka och ta sig före om man förordar statens undergång, råkade för övrigt ett datafel – hur sant är det inte att dessa maskiner är beroende av sina informatörers omedvetna – tillskriva samma initialer, SIM som nu stod för Multinationella företags internationella förbund, till det enda pseudobegrepp som "röda brigaderna" upprepar automatiskt. Detta SID, "som badar i italiensares blod", måste nyligen upplösas sedan staten *post festum* vidgått att det var denna organisation som sedan 1969 utfört denna långa serie av massakrer, oftast men inte alltid med bomber, som man alltefter säsongen tillskrivit anarkister, nyfascister eller situationister. Nu då "röda brigaderna" utför precis samma arbete, och för en gångs skull med överlägsen operationell betydelse, kan den uppenbarligen inte bekämpa detta eftersom den är upplöst. Hos en hemlig tjänst värd namnet är till och med dess upplösning hemlig. Man kan därför inte urskilja i vilken utsträckning personalen erbjudits en hedervärd reträtt, vilka som använts till "röda brigaderna" eller kanske lånats ut till shahen av Iran för att sätta eld på en biograf i Abadan, vilka andra som diskret har utrotats sedan staten troligen upprörd fått klart för sig att man ibland har överskridit sina befogenheter, en stat om vilken man vet att den inte tvekar att ta död på Brutus söner för att upprätthålla respekten för dess lagar sedan dess omedgörliga vägran att gå med på ens den minsta eftergift för att rädda Moro till slut har visat att den besitter den romerska republikens alla fasta dygder.

Giorgio Bocca, som i den italienska pressen gäller för att vara den bästa analytikern, och som 1975 var den förste som lät lura sig av Censors *Véridique Rapport* [Gianfranco Sanguinettis fejkade pamflett om att rädda kapitalismen i Italien ö.a.] och genast drog med sig hela nationen, eller åtminstone hela det kvalificerade skikt som skriver i tidningarna, har inte skrämmts bort från sitt yrke genom denna olyckliga demonstration av sin

enfald. Och kanske är det en välsignelse för honom att den blev påvisad i ett så vetenskapligt experiment, annars hade man kunnat vara helt övertygad om att det var av ren falhet eller fruktan som han 1978 skrev sin bok *Moro – Una tragedia italiana* i vilken han skyndar sig att svälja varenda en av de mystifikationerna som satts i svang, varefter han spyr upp dem på fläcken och förklarar dem utmärkta. För ett ögonblick leds han till att frammana den centrala frågan, fast naturligtvis uppochned, då han skriver följande: "Idag är det annorlunda; med den röda terrorn bakom sig kan de extremistiska grupperna bland arbetarna mycket väl sätta sig upp mot den förda fackföreningspolitiken. Var och en som har övervarit ett arbetarmöte i en fabrik som Alfa Romeo i Arese har kunnat se att extremistgruppen, som inte räknar mer än ett hundratal anhängare, ändå lyckas dominera tillställningen och skrika anklagelser och förolämpningar som kommunistpartiet måste finna sig i." Inget är mer naturligt för revolutionära arbetare än att förolämpa stalinister, och i detta få stöd av nästan alla sina kamrater, därför att de vill åstadkomma en revolution. Av lång erfarenhet vet de mycket väl att en förutsättning är att slänga ut stalinisterna från varje möte. Det är för att man inte lyckades göra detta som revolutionerna i Frankrike 1968 och Portugal 1975 strandade. Det som är vansinnigt och motbjudande är att låta påskina att dessa "extremistiska grupper av arbetare" kunnat nå denna nödvändiga position genom att de skulle ha terrorister "bakom sig". Tvärtom är det för att ett stort antal italienska arbetare har brutit igenom den stalinistiska fackföreningspolisens avspärningar som man har satt in "röda brigaderna" vars ologiska och blinda terror inte kan vara till annat än besvär för dem, medan däremot massmedia griper varje tillfälle att utan skuggan av tvivel i "röda brigaderna" utpeka deras framskjutna avdelningar och oroväckande ledare. Bocca insinuerar att stalinisterna är tvungna att utvärda förolämpningarna, som de gjort sig så väl förtjänta av under sextio år, eftersom de är fysiskt hotade av de terrorister som de autonoma arbetarna skulle hålla i reserv. Detta är inget annat än ett särdeles smutsigt *boccasserie* eftersom alla är på det klara med att till detta datum och långt framöver aktar sig "röda brigaderna" noga för att attackera någon stalinist personligen. Fastän de gärna vill ge sken av det, väljer de varken godtyckligt när de ska agera eller av egen vilja sina offer. I ett sådant klimat kan man inte undgå att lägga märke till att ett perifert skikt av allvarlig småterrorism breder ut sig, mer eller mindre övervakad och för tillfället tolererad, som en sump ur vilken man på order alltid kan fiska upp någon förbrytare att servera på fat. Men de centralt styrda operationernas anfallsstyrka kan bara bestå av proffs, det avslöjar varje detalj i deras uppträdande.

Den italienska kapitalismen, och med den dess personal inom regeringen, är mycket splittrad i frågan om man ska använda sig av stalinisterna, en fråga som i själva verket är livsviktig och synnerligen osäker. Vissa delar av det moderna privata storkapitalet är eller har varit tveklöst för, och andra som till stor del utgörs av företagsledare inom halvstatliga företag är betydligt mer avvisande. De högsta tjänstemännen inom staten har ett betydande manöverutrymme, eftersom det i tillfälle av skeppsbrott är kaptenens beslut som går före rederiets, men de är själva splittrade. Varje klans framtid beror av det sätt på vilket den vet att påtvinga sina argument och bevisa dem i

praktiken. Moro trodde på den "historiska kompromissen", det vill säga på stalinisternas förmåga att äntligen tillintetgöra den revolutionära arbetarrörelsen. En annan tendens, den som nu är i stånd att kommendera dem som kontrollerar de "röda brigaderna", tror inte på den eller anser åtminstone att stalinisterna, för de obetydliga tjänster de kan utföra och som de utför i vilket fall, inte ska behandlas överdrivet väl utan pryglas desto mer för att inte bli alltför fräcka. Vi har sett att denna analys inte är helt värdelös eftersom stalinistpartiet, sedan Moro bortförts som en inledande förolämpning mot den "historiska kompromiss" som till slut ratificerades av parlamentet, fortsatt att låtsas tro att "röda brigaderna" uppträder självständigt. Fången hölls vid liv så länge man trodde sig kunna utsträcka vännernas förnedring och förlägenhet då de var tvungna att uthärda utpressningen genom att förnämt låtsas oförstående inför vad dessa okända barbarer väntade sig av dem. Man upphörde med allt detta så snart stalinisterna visat tänderna genom att offentligt antyda några obskyra manövrer, och Moro fick dö övergiven. I själva verket har "röda brigaderna" en annan uppgift av mer allmänt intresse nämligen att förvirra och misskreditera de proletärer som verkligen rustar sig mot staten och av vilka en dag några av de farligaste riskerar att elimineras. Stalinisterna ställer sig helt bakom detta därför att det hjälper dem i deras egen tunga uppgift. De begränsar överdrifterna hos den sida som skadar dem genom förtäckta antydningar inför allmänheten vid kritiska tillfällen och med direkta och högljudda hot vid sina ständiga intima förhandlingar med statsmakten. Deras avskräckningsvapen är att de plötsligt skulle kunna uttala allt de vetat om "röda brigaderna" ända från början. Men alla vet att de inte kan använda detta vapen med mindre än att de därigenom kullkastar den "historiska kompromissen", och därför önskar de uppriktigt att kunna förbli lika diskreta om det som om de bedrifter egentliga SID utförde på sin tid. Vad skulle hända med stalinisterna under en revolution? Således fortsätter man att plåga dem, men inte alltför allvarligt. När "röda brigaderna" tio månader efter det att Moro bortförts för första gången sköt en stalinistisk fackföreningsman reagerade det så kallade kommunistpartiet genast, men endast på formell protokollnivå, genom att hotfullt mana sina allierade till att hädanefter betrakta det som ett parti, som säkerligen alltid är lojalt och konstruktivt, men som står vid sidan av majoriteten i stället för att tillhöra en sida av den.

Ränderna går aldrig ur, och en stalinist finner sig alltid väl tillrätta där man kan se spår av statens fördolda brott. Varför skulle dessa känna sig kränkta av atmosfären vid förhandlingar med topparna i den italienska staten, där man har handen på knivskaftet och en bomb under bordet? Är det inte i samma stil som man alltid reglerat sina meningsskiljaktigheter som dem mellan exempelvis Chrusjtjov och Beria, Kadar och Nágy, Mao och Lin Piao? De italienska stalinistledarna var förresten själva slaktare i sin ungdom då de med övriga anställda hos "komintern" anförtroddes uppgiften att genomföra en kontrarevolution i Spanien 1937 i tjänst hos den demokratiska republiken. Det var då deras egna "röda brigader" förde bort Andreas Nin och dödade honom i ett annat hemligt fängelse.

Många italienare är väl bekanta med dessa bedrövliga fakta från nära håll, och ännu fler har skaffat sig kunskap om dem. Men de har aldrig publicerats

någonstans, ty de senare har inga medel till sitt förfogande och de förra har förlorat intresset. Det är på den här nivån av analysen som man har god grund att tala om en terrorismens "spektakulära" politik, och inte, som så många journalister och professorer med underdånig finess vanligtvis upprepar, för att terrorister ibland drivs av en önskan att bli omtalade. Italien innefattar samma sociala motsättningar som råder i hela världen och försöker, på ett sätt som vi känner väl, att i ett enda land sammansmälta det borgerliga och det totalitärt byråkratiska förtrycket till den klassmaktens Heliga Allians som öppet råder över resten av planetens yta, under alla staters ekonomiska och polisiära solidaritet; fastän, här också, inte utan vissa dispyter och uppgörelser på typisk italienska. Italien är för nuvarande det land som har glidit längst på väg mot en proletär revolution, och är också den internationella kontrarevolutionens modernaste laboratorium. Andra regeringar, som utgått ur den gamla borgerliga demokratin från tiden före skådespelet, betraktar med beundran den italienska regeringen för den kallsinnighet den förstår att behålla mitt i det tumultartade förfallet och för det värdiga lugn med vilket den sitter i skiten. Det är en läxa som de kommer att få tillämpa i sina respektive länder under lång tid framåt.

Alla regeringar, och de talrika underordnade myndigheter som sekonderar dem, strävar i själva verket att bli så blygsamma som möjligt. De nöjer sig redan med att låta sin tveksamma och skräckslagna hantering av utvecklingen, som blir alltmer bisarr och som de förlorat hoppet om att behärska, framstå som en lugnt rutinmässig skötsel av löpande ärenden. Och eftersom tidsandan för med sig allt detta har även varuskådespelet nått fram till en märklig omkastning av sitt sätt att ljuga. Det brukade framstå de mest normala och alldagliga saker som något alldeles extra, som nyckeln till en högre och rentav elitistisk existens: en bil, ett par skor, en doktorsexamen i sociologi. Idag tvingas det presentera saker som faktiskt har blivit helt och hållet extraordinära som normala och välbekanta. Är detta ett bröd? Vin, en tomat, ett ägg, ett hus, en stad? Helt klart inte, eftersom en rad förändringar, som på kort sikt är ekonomiskt fördelaktiga för de som äger produktionsmedlen, har förstört smak och innehåll men lyckats behålla namnet och till stor del utseendet. Man försäkrar oss för övrigt att de olika konsumtionsvarorna odiskutabelt motsvarar de traditionella beteckningarna och ger som bevis att det inte existerar några andra och att det därför inte går att göra några jämförelser. Sedan man sett till att väldigt få människor vet att finna den äkta varan där den fortfarande finns, kan förfalskningen helt legalt överta namnet från den äkta som har försvunnit. Och samma princip som styr föda och bostäder breder ut sig överallt, till böcker eller till den senaste apparitionen hos den demokratiska diskussion som man gärna vill visa upp.

Den väsentliga motsättningen hos skådespelets herravälde i kris är att det har misslyckats där det var som starkast, på den enkla materiella tillfredsställelsens område som uteslöt en hel del annan tillfredsställelse men som ändå var tillräcklig för att gång på gång erhålla de producerande och konsumerande massornas anslutning. Och det är just denna materiella tillfredsställelse som den har besudlat och upphört att skänka. Skådespelssamhället har överallt tagit sin början med tvång, med bedrägeri, i blod; men det utlovade en lycklig framtid. Det trodde sig vara älskat.

Numera lovar det ingenting. Det säger inte längre: "Det som framträder är gott, och det som är gott framträder". Det säger bara: "Så här är det". Det medger helt frankt att det inte längre går att väsentligen reformera, fastän förändringen skulle vara själva dess natur, den som förändrar varje ting till dess fulländning. Det har förlorat alla allmänna illusioner om sig självt.

Alla maktens experter och alla deras datorer är ständigt församlade i ämnesövergripande konsultationer, om inte för att hitta ett medel att bota ett sjukt samhälle, så åtminstone att så långt det låter sig göras, och ända in i hjärndöden, bevara skenet av överlevnad, så som fallet var med Franco eller Boumediène. En gammal folkvisa från Toscana vet att sluta både snabbare och skickligare: "*E la vita non è la morte, – E la morte non è la vita. – La canzone è già finita.*" ["Livet är inte döden/ Och döden är inte livet/ Och nu är visan slut." ö.a.]

Var och en som läser den här boken uppmärksamt kommer att se att den inte ger någon som helst garanti för revolutionens seger, inte heller för dess ihärdighet eller för de knaggliga vägar den har att beträda, och ännu mindre för dess förmåga – så ofta lättsinnigt beskruten – att åt alla den fulländade lyckan bära. Mindre än någon annans är det min uppfattning, som är historisk och strategisk, att livet borde vara en bekymmerslös idyll, bara för att vi skulle tycka det var trevligt; inte heller att en handfull ägares och ledares missgärningar skulle vara enda orsaken till den stora massans olycka. Var och en är resultatet av sina handlingar, och som passiviteten bäddar får den ligga. Det mest storslagna resultatet av klasssamhällets katastrofala upplösning är att för första gången i historien är den gamla frågan om huruvida den stora massan av människor älskar friheten överspelad; nu kommer människorna tvingas älska den.

Man måste erkänna de svårigheter och den enorma uppgift som möter en revolution som vill upprätta och upprätthålla ett klasslöst samhälle. Den kan starta nog så enkelt var som helst där autonoma proletära församlingar avskaffar uppdelningen mellan individer, avskaffar marknadsekonomin och staten, samtidigt som de inte erkänner någon som helst myndighet eller äganderätt utanför sig själva och sätter sig över alla lagar och specialiseringar. Men den kan inte segra med mindre än att den gör sig gällande över hela världen och inte lämnar minsta fläck kvar åt någon kvardröjande form av ett alienerat samhälle. Då kommer vi att få se ett Aten eller Florens, där ingen blir avvisad, breda ut sig till världens ände och som, sedan det slagit ner alla fiender, till slut glatt kan ge sig hän åt verkliga uppdelningar och det historiska livets ändlösa sammandrabbningar.

Vem kan fortfarande tro på någon mindre radikalt realistisk utgång? På allt som vår olyckliga och löjligen åstadkommer och planerar kan vi se följande tecken skrivas som ett förebud om alla illusionens städers oundvikliga fall: *mene mene tekel u-farsin*. [Konung Belsassars gästabad, G.T., Daniels bok, kapitel 5. Ö.a.] Samhällets dagar är räknade; dess förstånd och förtjänster har vägts och befunnits för lätta; dess innevånare är uppdelade i två läger varav det ena önskar att samhället går under.

(Januari 1979)

Guy Debord

Förord till tredje franska utgåvan 1992 av *Skådespelssamhället*

La Société du Spectacle gavs ut första gången i november 1967 hos Buchet-Chastel i Paris. Oroligheterna 1968 gjorde att boken blev känd. Utan att jag har ändrat ett enda ord, har den sedan 1971 givits ut på nytt av Éditions Champ Libre, som tog namnet Gérard Lebovici sedan förläggaren mördats 1984. Där har nytryckningar skett regelbundet fram till 1991. Även den nu föreliggande utgåvan är helt identisk med den från 1967. Naturligtvis styr samma regel återutgivningen av samtliga mina böcker hos Gallimard. Jag är inte den som rättar sig.

En kritisk teori som den här kan inte ändras med mindre än att de allmänna förhållanden har krossats som är utmärkande för den långa historiska period som teorin var den första att beskriva med noggrannhet. Det fortsatta skeendet har bara bekräftat och förtydligat teorin om skådespelet, vars förnyade framställning även kan ses som historisk i en mindre upphöjd betydelse: den visar upp den mest extrema hållningen under stridigheterna 1968 och således också vad som var möjligt att veta redan då. De största idioterna från den epoken har sedan dess, genom ett helt livs missräkningar, fått lära sig betydelsen hos uttryck som "en negation av livet som blivit synlig", "kvalitetsförlusten" förknippad med varuformen, och "världens proletarisering".

För övrigt har jag med tiden tillfogat en del observationer kring de mest påfallande nyheter som den fortsatta utvecklingen medfört. I ett förord till en ny italiensk översättning behandlade jag 1979 faktiska förändringar i den industriella produktionens själva natur, liksom i tekniken att regera där man hade börjat använda sig av skådespelets styrka. I *Kommentarer till skådespelssamhället* påvisade jag 1988 klart och tydligt att den tidigare arbetsdelningen inom skådespelet mellan det "koncentrerade" och det "utbredda" skådespelets rivaliserande herravälden framdeles hade upphört till förmån för en sammansmältning i den gemensamma "integrerade" formen.

Denna sammansmältning kan summariskt sammanfattas genom att man korrigerar tes 105, som rör vad som skett före 1967 och som fortfarande skiljer mellan de tidigare formerna utifrån vissa motstridiga praktiker. Klassmaktens Stora Schism fullbordades med försoning, det vill säga att det integrerade skådespelets förenade praktik idag har "förändrat världen

ekonomiskt" *på samma gång som* den "polisiärt har förändrat perceptionen". (Polisen i fråga är själv helt och hållet ny.)

Det är tack vare att denna sammansmältning redan hade ägt rum i hela världens ekonomisk-politiska verklighet som världen till slut officiellt kunde proklamera sig som förenad. Det är också för att den situation som den avskilda makten stod inför över hela planetens yta var så allvarlig som världen hade behov av att genast förenas; att som ett och samma block delta i samma världsmarknadens samförståndsorganisation, *förfalskad* och garanterad av skådespelet. Men i sista hand kommer den aldrig att förenas.

Den totalitära byråkratin, detta "substitut för en härskande klass i varuekonomin", har aldrig haft höga tankar om sin framtid. Den visste sig vara "en underutvecklad form av härskande klass", men den ville vara något mera. Tes 58 slog för länge sedan fast följande axiom: "Skådespelet har sina rötter i överflödsekonomin och det är ur denna de frukter uppstår som slutligen tenderar att dominera skådespelets marknad."

Det är denna skådespelets vilja till modernisering och förening, tillsammans med alla andra aspekter av samhällets förflockning, som 1989 ledde till att den ryska byråkratin som *en* man plötsligt konverterade till den rådande *ideologin* om demokrati: det vill säga Marknadens diktatoriska frihet modererad med de mänskliga rättigheter som tillkommer Åskådaren. Ingen i Väst har uppehållit sig längre än en enda dag vid den betydelse och de konsekvenser en så extraordinär medial händelse har och kan få. Här kan man se de framsteg skådespelet har gjort. Man noterar bara att det tydligen har förekommit något slags jordbävning. Man daterar fenomenet och betraktar det som tämligen väl uppfattat genom att nöja sig med att upprepa en mycket enkel signal: Berlin-murens-fall, lika odiskutabel som demokratins alla övriga *signaler*.

1991 visade sig moderniseringens första följdverkningar i och med Rysslands fullständiga upplösning. Där framstår de katastrofala följderna av ekonomins allmänna utveckling mycket tydligare än i Väst. Oordningen är bara en konsekvens av den. Överallt uppstår samma ödesdigra fråga, den som hemsökt världen under två århundraden: hur ska man få de fattiga att arbeta när illusionen kommit på skam och man inte längre lyckas tvinga dem?

Tes 111 uppfattar de första symptomen på ett ryskt förfall vars avslutande explosion vi nu har bevittnat. Den förutser också det nära förestående försvinnandet av ett världssamhälle som kommer att *raderas ur datorns minne*, som man kan säga numera. I tesen formuleras dessutom ett strategiskt omdöme vars riktighet nu är lätt att inse: "Det världsomspännande sammanbrottet för den byråkratiska mystifikationens allians utgör i sista hand en ytterst ogynnsam faktor för det kapitalistiska samhällets nuvarande utveckling."

När man läser den här boken ska man ha klart för sig att den är medvetet skriven för att skada skådespelets samhälle. Den innehåller emellertid inga överdrifter.

30 juni 1992

I. Fullständig uppdelning

Men ... vår tid föredrar bilden framför föremålet, kopian framför originalet, återgivningen framför verkligheten, skenet framför väsendet ... ty för den är bara *illusionen helig*, medan *sanningen* är *profan*. Ja, i dess ögon stiger heligheten i samma utsträckning som sanningen avtar och illusionen tilltar, så att den *högsta grad av illusion* för den också är den *högsta grad av helighet*.

Feuerbach, Förord till andra upplagan av *Das Wesen des Christenthums*.

1

I de samhällen där det moderna produktionssättet härskar, ter sig allt liv som en oerhörd anhopning av *skådespel*. Allt som tidigare upplevdes direkt har fjärmats till en återgivning.

2

Från varje aspekt av livet lösgör sig bilder som smälter samman i ett gemensamt flöde, där livets enhet inte längre går att återupprätta. Den *partiellt* betraktade verkligheten visar upp sig i sin egen allmänna enhet – en *separat* pseudovärld som endast är föremål för kontemplation. Det specialområde som bilder av världen utgör, fulländas i den värld av självständiggjorda bilder, där det bedrägliga beljugar sig självt. Skådespelet i allmänhet, som konkret inversion av livet, är det icke-levandes egenrörelse.

3

Skådespelet framställer sig på en och samma gång som själva samhället, som en del av samhället och som *enande kraft*. Som del av samhället är det uttryckligen den sektor som drar åt sig all uppmärksamhet och allt medvetande. Just genom att den är *avskild* är denna sektor platsen för missriktad uppmärksamhet och falskt medvetande. Och det enande som skådespelet utför är bara den förallmänligade uppdelningens officiella språk.

4

Skådespelet är inte en samling bilder utan ett socialt förhållande mellan människor som förmedlas av bilder.

5

Skådespelet kan inte förstås som en överdrift hos den värld som bygger på synen, som ett resultat av olika tekniker för massspridning av bilder. Det är snarare en *Weltanschauung* som blivit verklig, som tolkats materiellt. Det är en syn på världen som förtingligats.

6

Uppfattat i sin helhet är skådespelet ett resultat av det existerande produktionssättet och på samma gång dess syfte. Skådespelet är inte ett tillägg till den verkliga världen, en pålagd dekoration. Det är det verkliga samhällets innersta överklighet. I alla sina speciella former – nyheter eller propaganda, reklam eller direktkonsumerad förströelse – utgör skådespelet den föreliggande *modellen* för det samhälleligt dominerade livet. Det är den allestädes närvarande bekräftelsen på de val som *redan träffats* i produktionen och den konsumtion som följer av den. Skådespelets form och innehåll rättfärdigar i sig helt och fullt det existerande systemets villkor och ändamål. Skådespelet utgör också *den ständiga närvaron* av detta rättfärdigande genom att det ockuperar största delen av den tid som upplevs utanför den moderna produktionen.

7

Uppdelningen tillhör själv världens enhet, den totala samhällliga praxis som kluvits i verklighet och bild. Den sociala praktiken, framför vilken det självständiga skådespelet placerar sig, är samtidigt den verkliga helhet som innefattar skådespelet. Men klyvningen vanställer denna helhet dithän att skådespelet framstår som dess mål. Skådespelets språk bildas av den rådande produktionens *tecken*, vilka samtidigt utgör denna produktions yttersta ändamål.

8

Man kan inte abstrakt framställa skådespelet och den faktiska samhällliga verksamheten som motsatser; en sådan tudelning är själv kluven. Skådespelet, som kastar om verkligheten, har verkligen producerats. Samtidigt uppfylls den upplevda verkligheten rent fysiskt av kontemplation

inför skådespelet, och tillägnar sig skådespelets ordning genom att skänka det sitt faktiska gillande. Den objektiva verkligheten är tillfinnandes på båda sidor. Varje begrepp som fixerats på detta sätt vilar bara på sin övergång till motsatsen: verkligheten uppstår i skådespelet, och skådespelet är verkligt. Denna ömsesidiga alienation är det existerande samhällets natur och stöttepelare.

9

I den *verkligt uppochnedvända* världen är sanningen en beståndsdel av det som är falskt.

10

Begreppet skådespel förenar och förklarar den stora variationen hos synbara fenomen. Deras skillnader och kontraster är sken av det samhälleligt organiserade sken vars allmänna riktighet man är tvungen att vidgå. Uppfattat i enlighet med dess egna termer är skådespelet ett *hävande* av skenet och ett hävdande av allt mänskligt liv, det vill säga allt samhälleligt liv, som blott ett sken. Men den kritik som uppnår sanningen om skådespelet avslöjar det som en synlig *negation* av livet, som en negation av livet som *har blivit synlig*.

11

För att beskriva skådespelet, dess uppkomst och dess funktion, liksom de krafter som verkar för dess upplösning, måste man på ett konstlat sätt skilja på oskiljbara beståndsdelar. Då man *analyserar* skådespelet använder man i någon mån just skådespelets språk i och med att man rör sig på samma metodologiska område som det samhälle som kommer till uttryck i skådespelet. Men skådespelet är inget annat än *meningen* med all den verksamhet som äger rum i en viss socioekonomisk formation, dess *arbetsordning*. Skådespelet är det historiska ögonblick där vi är inneslutna.

12

Skådespelet framställer sig som något överväldigande otvetydigt – odiskutabelt och otillgängligt. Det säger bara att "vad som framträder är gott, och det som är gott framträder". Den inställning som skådespelet i princip

kräver är det passiva samtycke som det i realiteten redan har uppnått genom sitt sätt att framträda utan invändning, genom sitt monopol på att framträda.

13

Skådespelets i grunden tautologiska natur beror på det enkla faktum att dess medel på samma gång utgör dess mål. Det är den sol som aldrig går ner över den moderna passivitetens rike. Det täcker hela jordens yta och badar evigt i sin egen härlighet.

14

Det samhälle som bygger på den moderna industrin är inte skådespelsartat av en slump eller bara på ytan, det är fundamentalt *skådistiskt*. I skådespelet, som är en bild av den förhärskande ekonomin, betyder ändamålen ingenting, utvecklingen är allt. Skådespelet vill inte uppnå något annat än sig självt.

15

I sin egenskap av outhärlig utsmyckning åt dagens produkter, som allmän framställning av systemets ändamålsenlighet och som avancerad ekonomisk sektor som direkt formar en växande mängd bildföremål, utgör skådespelet det nuvarande samhällets *viktigaste produkt*.

16

Skådespelet lägger under sig de levande människorna i samma utsträckning som dessa är fullständigt underkastade ekonomin. Skådespelet är inget annat än den ekonomi som utvecklas för sin egen skull. Det är en trogen återspeglning av produktionen av ting, och ett förvrängt förtingligande av producenterna.

17

Första fasen i ekonomins herravälde över samhällslivet medförde ett uppenbart förfall från *vara* till *hava* i varje bestämning av mänskligt skapande. Den nuvarande fasen, där samhällslivet är fullständigt ockuperat av ekonomins samlade resultat, leder till en allmän förskjutning från *havatill synas vara*, ur vilket varje verkligt "hava" har att hämta sin omedelbara prestige och yttersta ändamålsenlighet. Samtidigt har varje

individuell verklighet blivit social, direkt beroende av samhällsmakten och formad av den. Och det är bara sådan den *inte* är som den får lov att framträda.

18

Där som den verkliga världen förvandlas till rena bilder, blir bilderna till verkliga varelser, till effektiva drivkrafter för ett hypnotiskt beteende. Skådespelet, som syftar till att genom olika specialiserade medier *ställa till beskådande* den värld som inte längre är direkt gripbar, finner naturligt nog i synen det förnämsta av sinnena, en roll som tidigare tillkom känslan. Det mest abstrakta och det mest lättlurade sinnet svarar mot det nuvarande samhällets allmänna abstraktion. Men skådespelet kan inte likställas med det rena tittandet, ens i kombination med lyssnande. Skådespelet är vad som undflyr människornas verksamhet, deras överväganden och försök att rätta till vad de åstadkommit. Skådespelet är motsatsen till dialog. Överallt där det finns oberoende *återgivning*, där förstärks skådespelet.

19

Skådespelet har ärvt all *svaghet* i den västerländska filosofins projekt som grundade en uppfattning av handlandet dominerad av *seendets* kategorier, liksom det stöder sig på en ständig utbredning av den precisa tekniska rationalitet som detta tänkande utmynnade i. Skådespelet förverkligar inte filosofin, det gör verkligheten till filosofi. Allas konkreta liv har förfallit till ett *spekulativt* universum.

20

I egenskap av det avskilda tänkandets makt och den avskilda maktens tänkande har filosofin aldrig av sig själv mäktat överskrida teologin. Skådespelet är en materiell rekonstruktion av den religiösa inbillningen. Skådespelets teknik har alls inte skingrat de religionens dimmoln till vilka människorna förlagt sin egen tappade kraft, den har bara givit dem en jordisk förankring. Så blir även det rena jordelivet grumligt och kväljande. Det förlägger inte längre till himlen sitt bedrägliga paradiset, sin absoluta självutplåning, utan bär det med sig. Skådespelet har tekniskt genomfört en förvisning av all mänsklig makt till ett hinsides; det är en fullbordad klyvning i människornas inre.

21

Allt eftersom det som är nödvändigt, i samhället visar sig vara en dröm, blir det nödvändigt att drömma. Skådespelet är det fjättrade moderna samhällets onda dröm, som till slut bara uttrycker dess önskan att sova. Skådespelet vakar över denna sömn.

22

Det faktum att det moderna samhällets utövande makt har lösgjort sig från sig själv och upprättat ett självständigt rike i skådespelet, kan bara förklaras av detta andra faktum att denna maktutövning ständigt led brist på sammanhang och förblev i motsättning till sig själv.

23

Roten till skådespelet är den äldsta specialisering som förekommer i samhället: maktspecialiseringen. Skådespelet är således den specialiserade verksamhet som talar för mängden av de övriga. Det är det hierarkiska samhällets diplomatiska representation hos sig självt, där allt annat företräde är bannlyst. Det mest moderna är här också det mest ålderdomliga.

24

Skådespelet är ett oavbrutet anförande som den nuvarande ordningen håller om sig själv, dess smickrande monolog. Det är maktens självporträtt vid en tid då denna totalitärt bestämmer levnadsvillkoren. Det fetischistiska skenet av ren objektivitet döljer att skådespelets relationer är förhållanden mellan människor och mellan klasser – en andra natur verkar dominera vår omgivning med sina ödesbestämda lagar. Men skådespelet är inte ett nödvändigt resultat av den tekniska utvecklingen, betraktad som en *naturlig* utveckling. Skådespelets samhälle är tvärtom en form som väljer sitt eget tekniska innehåll. Om skådespelet uppfattat i sin begränsade betydelse av "masskommunikationsmedel" – som på ytan också är dess mest förkrossande yttring – kan tyckas översvämma samhället som ren och skär apparatur, är denna på intet vis neutral utan just den utrustning som passar dess fullständiga självgående. Om de sociala behoven i den epok under vilken dessa tekniker utvecklats inte kan tillfredsställas annat än genom teknikens förmedling, om samhällets förvaltning såväl som all kontakt mellan människor inte kan äga rum annat än med denna snabbkommunikation, så beror det bara på att "kommunikationen" väsentligen är *enkelriktad*. Dess koncentration medför en anhopning till det existerande systemets förvaltare av de verktyg som möjliggör för systemet att fullfölja sin förutbestämda bana. Skådespelets allmänna söndring är oskiljaktig från den moderna *staten*, det vill säga den allmänna formen för

all söndring i samhället, ett resultat av den samhälleliga arbetsdelningen och ett redskap för klassherravälde.

25

Uppdelning är skådespelets A och O. Institutionaliseringsen av den samhälleliga arbetsdelningen och uppkomsten av klasser gav upphov till en första helig kontemplation, till en mytisk ordning vari all makt höljt sig sedan tidernas begynnelse. Det heliga rättfärdigade en kosmisk och ontologisk ordning som motsvarade härskarnas intressen, det förklarade och förskönade det som samhället *inte var mäktigt*. Varje avskild makt har således varit skådespelsartad, men att alla människor bekänner sig till en sådan orörlig bild innebar bara ett gemensamt erkännande av en inbillad förlängning av den torftighet som utmärker det verkliga samhällslivet och som fortfarande uppfattas som en förenande omständighet. Det moderna skådespelet uttrycker däremot vad samhället *är mäktigt*, men i denna framställning är det *tillåtna* rakt motsatt det *möjliga*. Skådespelet bevarar omedvetenheten under det att levnadsvillkoren förändras. Det har skapat sig självt, det har självt skrivit sina regler; det är något pseudoheligt. Det visar vad det *är*: en avskild makt som utvecklas på egen hand genom den produktivitetssökning som skapas av en ständigt förfinad arbetsdelning, en fragmentering av handlingar som i sin tur styrs av maskinernas oberoende gång; en avskild makt som arbetar för en ständigt utvidgad marknad. All gemenskap och allt kritiskt sinne upplöses längs denna väg på vilken de krafter som kunnat växa genom att åtskiljas ännu inte *återfunnit* varandra.

26

Med den allmänna åtskillnaden mellan arbetaren och det han producerar går varje enhetlig överblick över det utförda arbetet förlorad, liksom varje personlig direkt kommunikation mellan producenterna. Som en följd av den stegrade anhopningen av skilda produkter och av att produktionen koncentrerats, har enhetlighet och kommunikation blivit attribut förbehållna systemets ledning. Framgångarna för det ekonomiska system som bygger på uppdelning innebär att världen *proletariseras*.

27

Genom själva framgången för den avskilda produktionen, den som producerar just uppdelning, är i systemets främsta utvecklingslinjer den grundmurade erfarenhet, som i primitiva samhällen förknippades med arbetet som det viktigaste, på väg att glida över i icke-arbete, överksamhet. Men överksamheten är på intet sätt frigjord från den producerande verksamheten: den beror av denna. Överksamheten är en ängsligt

beundrande underkastelse under produktionens krav och resultat, den är själv ett resultat av dess rationalitet. Det kan inte finnas frihet utanför verksamhet, och inom skådespelets ram förnekas all aktivitet precis på samma sätt som den faktiska verksamheten i sin helhet fångats in för att totalt åstadkomma just detta. Sålunda utgör den aktuella "befrielsen från arbete", ökningen av fritiden, ingalunda någon befrielse i arbetet eller av den värld som formas av detta arbete. Ingen del av den verksamhet som stulits i arbetet kan återfinnas genom underkastelse under dess resultat.

28

Det ekonomiska system som bygger på isolering är en *rundgående isoleringsprocess*. Tekniken är grundad på isolering och den tekniska processen isolerar i sin tur. Alla skådespelets *utvalda nyttigheter* – från bilar till TV – är också dess vapen för att ständigt förstärka "den ensamma massans" tillstånd av isolering. Skådespelet återfinner allt mer konkret sina egna förutsättningar.

29

Skådespelets ursprung är världens förlust av enhet. Och det moderna skådespelets väldiga utbredning visar hur fullständig denna förlust är: det abstrakta hos varje enskilt arbete och hela produktionens allmänna abstraktion kommer till perfekt uttryck i skådespelet, vars själva *sätt att vara konkret* just är genom abstraktion. I skådespelet *föreställer sig* en del av världen för densamma och är den överlägsen. Skådespelet är inget annat än det gemensamma språket i denna uppdelning. Det enda som förenar åskådarna är ett irreversibelt förhållande till det centrum som upprätthåller deras isolering. Skådespelet återförenar dem som åtskilts, men endast *som åtskilda*.

30

Åskådarens alienation till förmån för det betraktade tinget (som är ett resultat av hans egen omedvetna verksamhet) visar sig så här: ju mer han betraktar desto mindre lever han, ju mer han går med på att se sig själv i de förhärskande bilderna av mänskliga behov, desto mindre förstår han sin egen existens och sina egna begär. Att skådespelet är något yttre i förhållande till den strävande människan framgår av att hennes handlingar inte längre är hennes egna, utan tillhör någon annan som framställer dem åt henne. Det är därför åskådaren inte känner sig hemma någonstans, ty skådespelet finns överallt.

31

Arbetaren producerar inte sig själv, han producerar en oberoende makt. Denna produktions *framgång*, dess överflöd, vänder åter till producenten i form av *ett överflöd av berövanden*. Med anhopningen av hans alienerade produkter har tid och rum i hans värld blivit honom *främmande*. Skådespelet är kartan över denna nya värld, en karta som precis täcker det landskap den avbildar. Just de krafter som runnit ur oss, *visar sig* för oss i all sin mäktighet.

32

Skådespelet i samhället motsvarar en konkret tillverkning av alienation. Den ekonomiska expansionen består huvudsakligen i att just denna industriella produktion breder ut sig. Det som växer med den självgående ekonomin kan bara vara alienationen, som finns med redan i dess linda.

33

Människan skild från resultatet av sitt arbete producerar själv allt kraftfullare varje detalj i sin värld och finner sig sålunda allt mer avskild från sin värld. Ju mer som hennes liv numera är hennes egen produkt, desto mer avskild är hon från sitt eget liv.

34

Skådespelet är *kapital* av en sådan ackumulationsgrad att det blir till bild.

II. Varan som skådespel

Ty det är endast som den universella kategorin för hela det sociala varat som varan kan uppfattas i sitt oförfalskade väsen. Det är först i detta sammanhang, som den genom varuförhållandet uppkomna reifikationen får en avgörande betydelse, såväl för den objektiva utvecklingen av samhället som för människornas hållning till denna; för deras medvetandes underkastelse under de former i vilka reifikationen kommer till uttryck ... Denna viljelöshet förstärks ytterligare genom att arbetarens verksamhet med tilltagande rationalisering och mekanisering av arbetsprocessen alltmera förlorar sin karaktär av verksamhet och blir en *kontemplativ* attityd.

Lukács, *Historia och klassmedvetande*

35

En väsentlig verksamhet hos skådespelet består i att återta allt det som i mänsklig aktivitet förekommit i *flytande tillstånd*, för att besitta det som någonting stelnat, som ting som kommit att bli alltings värde genom att uttrycka de upplevda värdena i *nekande form*. Häri känner vi igen vår gamla fiende som så väl vet att vid första anblicken framstå som något trivialt och självklart, men som tvärtom är så invecklad och full av metafysisk spetsfundighet: *varan*.

36

Det är varufetischismen, "sinnligt översinnliga tings" makt över samhället, som har fulländats i skådespelet, där den sinnliga världen ersatts av ett urval bilder som existerar ovanför den och som nått erkännande som det sinnliga *par excellence*.

37

Den på en gång närvarande och frånvarande värld som skådespelet *uppenbarar* är varuvärlden, som härskar över allt som upplevs. Så visas varuvärlden upp *som den är*, ty dess gång är identisk med att människorna *fjärmas* från varandra och från allt resultat av sitt arbete.

38

Kvalitetsförlusten, som är så uppenbar på alla nivåer av skådespelets språk, hos de föremål det lovprisar och hos de beteenden det styr, är bara ett uttryck

för en grundläggande egenskap hos den verkliga produktion som ställer verkligheten åt sidan: varuformen, som överallt är densamma, det kvantitativa kategori. Den utvecklar det kvantitativa, och den kan utvecklas bara i detta.

39

Den utveckling som utesluter det kvalitativa är själv, som utveckling, underkastad en kvalitativ övergång: skådespelet innebär att den har klivit över tröskeln till *sitt eget överflöd*. Lokalt stämmer detta hittills bara i vissa avseenden. Däremot gäller det på den världsskala som ända från början är varans måttstock, en måttstock som varans praktiska förlopp också har verifierat genom att förena hela jorden till en världsmarknad.

40

Produktivkrafternas utveckling har varit *den verkliga omedvetna historien* som har skapat och förändrat mänskliga gruppers levnadsvillkor i betydelsen villkor för överlevnad, och utvidgat dessa villkor till att utgöra den ekonomiska grunden för all deras verksamhet. Inom ramen för naturhushållningen utgjorde varusektorn ett överskott för överlevandet. Varuproduktionen, som förutsätter ett utbyte av olika varor mellan oberoende tillverkare, förblev länge hantverksmässig, begränsad som den var till en marginell ekonomisk funktion där dess kvantitativa natur fortfarande var fördold. Men där den har träffat på samhällsförhållanden som utmärks av storskalig handel och anhopning av kapital, har varuproduktionen gripit den totala makten över ekonomin. Ekonomin har alltså i sin helhet blivit just det som varan under detta erövringståg visat sig vara: ett förlopp av kvantitativ utveckling. Denna oupphörliga utbredning av den ekonomiska makten i form av varan, som har omvandlat allt mänskligt arbete till arbete-som-vara, till *lönearbete*, utmynnar kumulativt i ett överflöd där den ursprungliga frågan om överlevnaden utan tvivel har lösts men på ett sådant sätt att den ständigt måste ställas på nytt, varje gång på en högre nivå. Samhällena har av den ekonomiska tillväxten befriats från naturens grepp som krävde en ständig kamp för överlevnaden, men de har inte lyckats befria sig från sin befriare. Varans *oberoende* har kommit att omfatta hela den ekonomi över vilken den härskar. Ekonomin förändrar världen, men bara till en ekonomins värld. I den falska beskaffenhet till vilken det förfråmligats, kräver det mänskliga arbetet att ständigt få fullgöra sin *tjänst*. Och denna tjänst, som utfärdar sina egna tillstånd, erhåller i själva verket alla samhällets sanktionerade satsningar och projekt som sina tjänare. Överflödet av varor, det vill säga av varuförhållanden, innebär bara en *utökad överlevnad*.

41

Varans herravälde utövades till en början i det fördolda över ekonomin som själv, i egenskap av samhällslivets materiella bas, förblev obemärkt och oförstådd som något välbekant men ändå okänt. I ett samhälle där konkreta varor ännu är få och sällsynta, framstår penningens uppenbara dominans som ett sändebud med fullständiga befogenheter som talar i namn av en okänd makt. Med den industriella revolutionen, arbetsdelning i tillverkningen och massproduktion för en världsmarknad, framstår varan verkligen som en makt som kommit för att faktiskt *ockupera* samhällslivet. Det är nu som den politiska ekonomin etableras som förhärskande vetenskap och som härskandets vetenskap.

42

Skådespelet betyder att varan har uppnått en *fullständig ockupation* av samhällslivet. Inte bara är varuförhållandet fullt synligt – det är det enda man kan se. Den värld man ser är varans värld. Den moderna ekonomiska produktionen både koncentrerar och breder ut sin diktatur. Även på de minst industrialiserade platserna är dess välde närvarande i form av vissa märkesvaror och ett imperialistiskt herravälde som utövas av de regioner där produktivitetsoökningen är störst. I dessa framskridna områden övertäcks det sociala rummet ständigt av nya skikt av varor. Under den "andra industriella revolutionen" har den alienerade konsumtionen för massorna blivit en plikt som tillkommer utöver den alienerade produktionen. Det är *allt försålt arbete* i samhället som sammantaget blivit en *totalvara* som ska fullfölja sitt kretslopp. För detta ändamål måste totalvaran återvända styckvis till den uppstyckade individ som är helt avskild från de samfällt verkande produktivkrafterna. Det är här som den specialiserade härskarvetenskapen i sin tur måste specialisera sig: den bryts upp i sociologi, psykoteknik, cybernetik, semiologi och så vidare och vakar över processens självreglering på alla nivåer.

43

Under den kapitalistiska ackumulationens ursprungliga fas "betraktar nationalekonomin *proletären* enbart som *arbetare*", som endast måste erhålla det som är absolut nödvändigt för att upprätthålla arbetsförmågan, och den betraktar honom aldrig "under hans arbetsfria tid, som människa". Men så snart varuproduktionen uppnått ett sådant överflöd att den kräver ett överskott av samarbete från arbetaren, förändras denna inställning hos den härskande klassen. I sin roll som konsument finner sig arbetaren plötsligt befriad från det förakt som tillkommer honom i all organisering och övervakning av produktionen. Utanför denna behandlas han till synes som vuxen och med beställsam artighet. Det är *varans humanism* som tar hand om arbetaren "under hans arbetsfria tid, som människa", helt enkelt för att

den politiska ekonomin numera både kan och måste härska även över dessa områden *som en politisk ekonomi*. Sålunda har "det fullständiga förnekandet av människan" lagt beslag på den mänskliga tillvaron i dess helhet.

44

Skådespelet är ett ständigt opiumkrig för att hamra in uppfattningen att nyttigheter är detsamma som varor, och att tillfredsställelse är detsamma som den överlevnad som växer som den själv vill. Men om den konsumerbara överlevnaden ständigt måste öka, så beror det på att den alltid *innehåller ett berövande*. Och om det inte finns någonting bortom den svällande överlevnaden, någon punkt vid vilken den skulle kunna upphöra att växa, så beror det på att den själv inte lämnat armodet bakom sig, utan istället blivit den allra praktfullaste utarmning.

45

I och med automationen, som är den moderna industrins mest avancerade område och på samma gång en perfekt sammanfattning av dess verksamhet, gäller det för varans värld att övervinna följande dilemma: den tekniska utrustning som objektivt avskaffar arbetet måste på samma gång bevara *arbetet som vara*, det enda ur vilket varan kan uppstå. För att inte automationen, eller alla andra mindre extrema metoder för produktivitetsökning, faktiskt ska minska den socialt nödvändiga arbetstiden i samhällelig skala, är det nödvändigt att skapa nya sysselsättningar. Tjänstesektorn är en enorm utbredning av underhållslinjerna hos den armé som hyllar och distribuerar nutidens varor. Den är en mobilisering av reservstyrkor som, just i fakticiteten hos behovet av sådana varor, lägligt tillmötesgår nödvändigheten av en sådan markttjänst.

46

Bytesvärdet kunde bara uppstå som ombud för bruksvärdet, men att det segrat med egna vapen banade väg för dess självständiga herradöme. Genom att mobilisera all användning som förekommer bland människorna och ta monopol på att tillmötesgå den, har bytesvärdet till slut kunnat *styra bruket*. Bytesprocessen har gjort sig identisk med all den användning som är möjlig, och betvingat den. Bytesvärdet är bruksvärdets kondottiär som börjat föra krig för egen räkning.

47

Bruksvärdets fallande tendens, som är konstant i den kapitalistiska ekonomin, leder till en ny form av berövande inom ramen för den svällande överlevnaden, vilken inte avskaffat den forna nöden eftersom den kräver av större delen av mänskligheten att den deltar som lönearbetare i dess ändlösa strävan. Och var och en vet att det gäller att underkasta sig eller dö. Sådan är i verkligheten denna utpressning, det faktum att allt från det mest triviala bruk (att äta, att bo) bara kan äga rum innanför murarna till den stegrade överlevnadens illusoriska rikedom. Detta är den faktiska grunden till att illusionen är allmänt accepterad i den moderna varukonsumtionen. Den verkliga förbrukaren har blivit en konsument av illusioner. Varan är denna verkliga illusion och skådespelet dess allmänna manifestation.

48

I skådespelets inverterade verklighet måste nu bruksvärdet, som tidigare underförstått ingick i bytesvärdet, tydligt och klart utropas, just därför att den överutvecklade varuekonomin har tårt på dess faktiska verklighet, och för att det blivit nödvändigt att ge det falska livet ett falskt rättfärdigande.

49

Skådespelet är myntets andra sida: varornas allmänt abstrakta ekvivalent. Men medan penningen har dominerat samhället som representant för en central värdeekvivalens, det vill säga karaktären av utbytbarhet hos mångfalden av nyttigheter vars olika användningar ändå förblir ojämförbara, så är skådespelet dess utvecklade moderna komplement i vilken hela varuvärlden framträder i klump, som en allmän ekvivalent till det som samhället i sin helhet förmår göra och utgöra. Skådespelet är de pengar man *enbart betraktar*, ty i det har all användning växlats in mot den abstrakta återgivningens helhet. Skådespelet tjänar inte bara *det falska användandet*, det är redan i sig en falsk användning av livet.

50

Under det *ekonomiska* överflödet framträder tydligt det samhällseliga arbetets samlade resultat och underställer all verklighet det sken som numera är en produkt av det. Kapitalet är inte längre det osynliga centrum som styr produktionssättet: ackumulationen sprider ut det till utkanterna i form av förnimbara föremål. Samhället i hela sin utsträckning är ett porträtt av kapitalet.

51

Den självständiga ekonomins seger är nödvändigtvis också dess undergång. De krafter den släppt lösa har avskaffat *den ekonomiska nödvändighetens* som var de forna samhällenas oföränderliga grundval. Då den ersätter denna med nödvändigheten av en gränslös ekonomisk utveckling kan ekonomin inte annat än ersätta stillandet av grundläggande mänskliga behov, summariskt uppfattade, med en oavbruten tillverkning av pseudobehov som återgår på ett enda: att upprätthålla den självständiga ekonomins regim. Men denna ekonomi skiljer sig för alltid från de djupare behoven i samma mån som den lämnar *det samhälleligt omedvetna* som var beroende av den utan att veta om det. "Allt medvetet slits ut. Det som är omedvetet förblir oförändrat. Men så snart det en gång förlöses, faller det inte självt strax sönder?" (Freud).

52

Då samhället upptäcker att det är beroende av ekonomin, beror ekonomin i själva verket av samhället. Denna underjordiska makt, som vuxit till att framstå som suverän, har också förlorat sin makt. Där det en gång fanns ett ekonomiskt *det*, måste nu komma ett *jag*. Ett subjekt kan bara uppstå ur samhället, det vill säga ur de stridigheter som äger rum där. Dess möjliga existens hänger på utgången av den klasskamp som visar sig vara både en produkt av och producent till historiens ekonomiska grundval.

53

Medvetande om begäret och begär efter medvetande är identiska med det projekt som i sin negativa form strävar att avskaffa klasserna, det vill säga att de arbetande tar varje moment av sin verksamhet i direkt besittning. Dess *motsats* är skådespelets samhälle där varan betraktar sig själv i en värld som den har skapat.

III. Enhet och splittring i framträdelsen

En ny livlig polemik på filosofins område utspelar sig i hela landet kring begreppen "ett delar sig i två" och "två förenar sig till ett". Denna debatt är en kamp mellan dem som är för och dem som är emot den materialistiska dialektiken, en kamp mellan två världsuppfattningar: den proletära och den borgerliga. De som vidhåller att "ett delar sig i två" är den grundläggande lagen för sakernas tillstånd håller sig på den materialistiska dialektikens sida. De som hävdar att den grundläggande lagen är "två förenas till ett" är motståndare till den materialistiska dialektiken. De båda sidorna har dragit upp en skarp gräns mellan sig, och deras argument är diametralt motsatta. På det ideologiska planet återspeglar denna polemik den tillspetsade och komplexa klasskamp som utspelar sig i Kina och i hela världen.

Röda Fanan, Peking, 21 september 1964

54

I likhet med det moderna samhället är skådespelet på en gång enat och splittrat. Liksom samhället bygger skådespelet sin enhet på söndring. Men när motsägelsen framträder i skådespelet, motsägs den i sin tur av att dess betydelse kastas om, så att den splittring som visas är enhetlig, medan den visade enheten är splittrad.

55

Det som målas upp som den officiella motsättningen är konflikten mellan de båda makter som etablerat sig för att förvalta samma samhällsekonomiska system. Men denna konflikt ingår i själva verket i den faktiska enheten; detta på en världsskala såväl som inom varje nation.

56

De falska skådespelsartade konflikterna mellan den avskilda maktens rivaliserande former är samtidigt verkliga. De är ett uttryck för systemets ojämna och konfliktfyllda utveckling liksom för de relativt motstridiga intressena hos de klasser eller delar av klasser som accepterar systemet och bestämmer deras deltagande i maktutövningen. På samma sätt som den mest avancerade ekonomins utveckling består i att vissa företräderna konfronteras med andra, utformas en statsbyråkratis totalitära förvaltning av ekonomin,

eller tillståndet i de länder som befinner sig under kolonialt eller halvkolonialt välde, av betydande särdrag i produktionssätt och styrelseskick. I skådespelet kan dessa olika motsättningar, utifrån helt skilda kriterier, framställas som fullständigt olika samhällsskick. Men att de i själva verket utgör skilda sektorer betyder att de kan vara olika bara inom ramen för det universella system de ingår i: den unika rörelse som gjort hela planeten till sitt verksamhetsfält, kapitalismen.

57

Det samhälle som bär fram skådespelet härskar över de underutvecklade områdena inte bara i kraft av sin ekonomiska hegemoni utan redan *i sin egenskap av skådespelssamhälle*. Där den materiella grunden fortfarande saknas har det moderna samhället ändå, på alla kontinenter, invaderat samhällets ytskikt med sitt skådespel. Det bestämmer den härskande klassens program och råder över dess etablering. På samma sätt som det lanserar skröp att eftertrakta, erbjuder det falska revolutionsmodeller åt de lokala revolutionärerna. Den byråkratiska makten, som omfattar några industrialiserade länder, har sitt eget skådespel som ingår i det totala skådespelet som dess allmänna pseudo-motsats och dess stöd. Även om skådespelet i lokala varianter uppvisar en totalitär specialisering i språk och förvaltning, visar sig denna på systemets globala nivå smälta in i *en världsomfattande arbetsdelning i skådespelet*.

58

Arbetsdelningen inom skådespelet, som rent allmänt bevarar den existerande ordningen, bevarar framför allt den kurs som bestämmer dess utveckling. Skådespelet har sina rötter i överflödsekonomin och det är ur denna de frukter uppstår som slutligen tenderar att dominera skådespelets marknad, trots polisjära och ideologiska skyddsmurar kring lokala skådespel med anspråk på autarki.

59

Banaliseringen, som i skådespelets skimrande distraktion över hela världen dominerar det moderna samhället, dominerar det också på varje område där den utvecklade varukonsumtionen till synes ökat antalet roller och ting att välja mellan. Att religionen och familjen – som förblir den viktigaste formen för nedärvning av klassherravälde – lever kvar, och därmed det moraliska förtryck som de garanterar, låter sig väl förenas med det överdrivna bejakandet av *denna* världs njutningar, den värld som bara frambringas som falska njutningar som inom sig vakar över förtrycket. Till det lycksaliga accepterandet av det bestående kan också fogas den rent skådespelsmässiga

revolten: den är ett uttryck för det enkla faktum att själva missnöjet blivit en vara i och med att det ekonomiska överflödet förmår utvidga sin produktion till att bearbeta även en sådan råvara.

60

Kändisen – som i skådespelet representerar den levande människan – utgör ett koncentrat av denna banalitet genom att i sig samla bilden av en möjlig roll. Kändisskapet utgör en specialisering av det *skenbart upplevda*, ett identifikationsobjekt för ett skenliv utan djup, som har att kompensera för den verkligt upplevda sönderplottringen inom den specialiserade produktionen. Kändisarna är till för att gestalta olika livsstilar och samhällsuppfattningar, fria att verka *över det hela*. De framställer det samhälleliga *arbetets* oåtkomliga resultat genom att imitera de biprodukter som på något magiskt sätt placerats som mål bortom själva arbetet: *makten och ledigheten*, beslut och konsumtion, början och slut i en odiskutabel process. Än är det regeringsmakten som ges ett ansikte av någon halvkändis; än är det en kändis inom konsumtionssektorn som låter sig väljas till låtsashärskare över upplevelser. Men lika lite som dessa kändisens verksamheter är verkligt allomfattande, lika lite är det något som skiljer dem åt.

61

Skådespelets agent, som sätts in som kändis, är motsatsen till en individ. Han är fiende till sig själv som individ lika uppenbart som till varje annan. Eftersom han i skådespelet gäller för identifikationsmodell, har han av sagt sig varje självständig egenskap för att själv identifiera sig med den allmänna underkastelsen under tingens gång. Konsumtionens kändis, som till det yttre representerar olika personlighetstyper, visar upp dessas lika tillgång till den totala konsumtionen, och den lycka de likaledes finner i den. Den beslutsfattande kändisen måste besitta hela uppsättningen av det som hålls för mänskliga egenskaper. De officiella olikheterna bland dem upphävs således av den officiella likhet som deras förträfflighet på alla områden förutsätter. För att vara den som avgjorde slaget vid Kursk blev Chrusjtjov general, inte på plats utan tjugo år senare då han redan var statschef. Kennedy framträdde som talare till och med på sin egen begravning, eftersom Theodore Sorensen fortsatt att skriva tal åt hans efterträdare i den stil som var ämnad att vara utmärkande för den avlidnes personlighet. De beundransvärda människor som personifierar systemet är väl kända för att inte vara det de är; de har blivit stora genom att sänka sig under det torftigaste individuella liv, och det vet alla.

62

Den falska valmöjligheten i skådespelets överflöd, som utgör en sammanställning av skådespel som på en gång är rivaliserande och avhängiga av varandra, liksom en sammanställning av roller (som framför allt ges betydelse och bärs upp av ting) på samma gång uteslutande och överlappande, utvecklas till en tävlan mellan spöklika kvalitativa egenskaper som är ägnad att öka hängivelsen åt den kvantitativa trivialiteten. Sålunda återuppstår falska och föråldrade motsättningar som regionalism eller rasism för att skänka en inbillad ontologisk överlägsenhet åt simpla positioner inom den hierarkiska konsumtionen. Sålunda arrangeras denna ändlösa följd av löjliga sammandrabbningar som mobiliserar ett intresse för halvdana lekar, alltifrån idrottstävlingar till politiska val. Så snart det uppstår en överflödskonsumtion seglar en allvarlig skådespelsmässig motsättning mellan unga och vuxna upp till första rangen bland bedrägliga roller: ty ingenstans finns en vuxen människa som är herre över sitt liv, och ungdom – i betydelsen förändring av det bestående – är ingalunda en egenskap hos dem som i dag är unga utan i stället hos det ekonomiska systemet, kapitalismens dynamik. Det är *ting* som härskar och är unga, som jagar bort varandra och tar varandras platser.

63

Bakom motsättningarna i skådespelet döljer sig *eländets enhetlighet*. Om olika former av samma alienation bekämpar varandra i den totala valfrihetens förklädnad, är det för att de alla bygger på tillbakahållna, verkliga motsättningar. Skådespelet förekommer i en *koncentrerad* eller i en *utbredd* form beroende på det särskilda tillstånd av elände som det förnekar och upprätthåller. I båda fallen är skådespelet bara en bild av lycklig förening omgiven av bedrävelse och skräck i olyckans fridfulla centrum.

64

Det koncentrerade skådespelet hör väsentligen samman med den byråkratiska kapitalismen, även om det kan införas som statlig härskarteknik över mer efterblivna blandekonomier eller av den avancerade kapitalismen vid vissa kristillfällen. Den byråkratiska äganderätten är nämligen själv koncentrerad i den meningen att den enskilde byråkraten inte har tillgång till den totala ekonomins besittningar annat än genom det byråkratiska kollektivets förmedling, som medlem av detta kollektiv. Vidare ter sig också den mindre utvecklade varuproduktionen koncentrerad till formen; den vara som byråkratin lägger beslag på är det totala samhällsliga arbetet, och vad den sedan bjuder ut är samhällets överlevnad i klump. Den byråkratiska ekonomins diktatur kan inte lämna något nämnvärt utrymme åt den exploaterade massan att själv träffa sina val, ty den har varit tvungen att själv välja ut allt. Varje annat val som träffas utanför den, vare sig det

handlar om livsmedel eller musik, innebär således ett val av diktaturens fullständiga undergång. Den måste åtföljas av ständig våldsutövning. Den påtvingade bilden av det goda i diktaturens skådespel samlar i sig allt som officiellt existerar och koncentrerar sig normalt på en enda person som är garant för dess totalitära sammanhållning. Alla måste på ett magiskt sätt identifiera sig med denna absoluta stjärna, eller försvinna, ty det handlar om härskaren över allas icke-konsumtion och om en acceptabel hjältebild av den absoluta exploatering som i själva verket är en ursprunglig ackumulation påskyndad av terror. Om varje kines måste studera Mao, och sålunda vara Mao, så är det för att det *inte finns något annat att vara*. Där det koncentrerade skådespelet härskar, där härskar också polisen.

65

Det utbredda skådespelet åtföljer överflödet av varor och den moderna kapitalismens ostörda utveckling. Varje enskild vara rättfärdigas här i namn av storslagenheten hos den totala produktionen av föremål, vars apologetiska katalog skådespelet utgör. Oförenliga påståenden trängs på scenen till överflödsekonominns förenade skådespel, på samma sätt som olika succévaror samtidigt representerar motstridiga uppfattningar i frågor om samhällsplanering. Bilarnas skådespel vill se en smidig trafik som förstör de gamla stadskärnorna, medan stadens eget skådespel behöver dessa som museikvarter. Den redan problematiska tillfredsställelse som anses följa av att *konsumera allt* förfuskas alltså genast därigenom att den verkliga konsumenten bara kan komma i åtnjutande av en räkka fragment av denna varulycka, fragment som uppenbart saknar den kvalitet som sägs utmärka helheten.

66

Varje särskild vara kämpar för sig, kan inte erkänna de övriga utan tränger sig på överallt som om den vore den enda. Skådespelet är denna sammandrabbnings sångmö, en drabbning som inget Ilions fall skulle kunna avblåsa. Skådespelet besjunger inte människorna och deras vapen utan varorna och deras lidelser. Det är i denna blinda kamp som varje vara, genom att följa sin passion, omedvetet förverkligar något mera upphöjt: varans förvärldsligande, vilket också betyder att världen förvandlas till vara. Genom *varuförnuftets list* nöts således det *särskilda* hos varje vara bort i denna batalj, medan däremot varuförmen går mot sitt absoluta förverkligande.

67

Den tillfredsställelse som överflödets vara inte längre kan skänka genom att användas, står nu istället att söka i ett erkännande av dess värde som just vara: det är bruket av *varan* som är sig självt nog; för konsumenten är det en religiös utgjutelse inför varans suveräna frihet. Så utbreder sig vågor av entusiasm med stor hastighet kring en given produkt som stöttas och blåses upp av alla medier. Ett klädmode uppstår ur en film, en tidskrift gör reklam för klubbar som i sin tur lanserar olika utstyrselar. *Prylen* är ett uttryck för att själva det befängda har blivit en särskild vara i en tid då mängden av varor rasar i ett skred mot befängdhet. I de nyckelringar med reklam, till exempel, som inte säljs utan medföljer vid köp av någon statuspryl eller som bara används som bytesobjekt, kan man uppfatta en mystisk uppgivelse inför varans översinnlighet. De som samlar nyckelringar som kommit att tillverkas enbart för att samlas, samlar på *varans avlatsbrev*, förklarade tecken på dess verkliga närvaro bland sina trogna. Den förtingligade människan visar upp beviset på sitt förtroliga förhållande till varan. Precis som i den tidigare religiösa fetischismens krampaktiga hänförelse och helbrägdagörelse, uppnår man också i varufetischismen ögonblick av frustande upphetsning. Den enda praktiska användning som fortfarande kommer till uttryck är det fundamentala bruket av underkastelse.

68

De pseudobehov som den moderna konsumtionen påtvingar kan helt visst inte stå i motsats till något autentiskt behov eller begär som självt är format av samhället och dess historia. Men överflödsvaran bryter ändå helt med de samhälleliga behovens organiska utveckling. Dess mekaniska ackumulation släpper lös en *obegränsad förkonstling* inför vilken det levande begäret står avväpnat. En självständig förkonstlings kumulativa makt leder överallt till en *förfalskning av samhällslivet*.

69

I bilden av samhällets lyckliga sammanhållning genom konsumtion är den verkliga splittringen bara *uppskjuten* till nästa besvikelse över det som konsumeras. Varje särskild produkt, som i sig har att representera hoppet om en snabb genväg till den totala konsumtionens förlovade land, presenteras högtidligt som en avgörande märkvärdighet. Men som fallet är med uppenbart aristokratiska förnamn som plötsligt bärs av nästan alla i samma ålder, kan det föremål hos vilket man förväntar sig denna enastående kraft inte erbjudas åt massornas hängivenhet med mindre än att det framställs i ett så stort antal att det kan masskonsumeras. Denna föga märkvärdiga produkt får sin höga status bara genom att den för en tid placerats i centrum för det samhälleliga livet, som en uppenbarelse av all produktions mystiska mening. Det föremål som har hög status i skådespelet blir vulgärt i samma ögonblick som det träder in hemma hos konsumenten – vilket det gör samtidigt hos alla

konsumenter. För sent avslöjar det sin väsentliga torftighet som naturligtvis härrör ur de eländiga förhållanden under vilka det har producerats. Men genast dyker ett annat föremål upp som rättfärdigar systemet och gör anspråk på att erkännas.

70

Den bedrägliga tillfredsställelsen måste själv ge vika och låta sig ersättas i takt med att produkterna och de allmänna produktionsvillkoren förändras. Vad som med största fräckhet utropat sin egen förträfflighet byts ändå ut överallt, i det utbredda skådespelet men också i det koncentrerade; det är bara själva systemet som måste bestå. Både Stalin och den vara som inte längre är inne förkastas av desamma som en gång påbjudit dem. Varje *ny lögn* från reklamen är också ett *medgivande* av de tidigare. Varje sammanbrott för någon av den totalitära maktens figurer avslöjar den *illusoriska gemenskap* som samfällt har applåderat honom och som inte var något annat än en uppsättning illusionslösa ensamheter.

71

Det som skådespelet utger för att vara evigt är grundat på förändring och måste förändras med sin grundval. Skådespelet är absolut dogmatiskt men kan på samma gång inte leda till någon solid dogm. För skådespelet rullar allting på; det är skådespelets naturliga tillstånd men likväl det som är mest motsatt dess benägenhet.

72

Den overkliga enhet som skådespelet utropar döljer den klassuppdelning på vilken den kapitalistiska produktionsordningens verkliga enhet vilar. Det som tvingar producenterna att delta i världens uppbyggnad är också det som skiljer dem från den. Det som sammanför människor befriade från lokala och nationella begränsningar är också vad som fjärmar dem från varandra. Det som tvingar fram en fulländning av det rationella underblåser också det irrationella i form av hierarkisk exploatering och förtryck. Det som skapar den abstrakta makten i samhället åstadkommer också dess konkreta *ofrihet*.

IV. Proletariatet som subjekt och som representation

Allas lika rätt till denna världens goda och glädjämnen, förstörelsen av varje myndighet, förnekandet av alla moraliska hämningar – där har vi, om man går till botten med saken, den verkliga innebörden hos upproret den 18 mars och programmet för den fruktansvärda sammanslutning som utgjorde dess armé.

Ur en parlamentarisk undersökning av Pariskommunen 1871

73

Den verkliga rörelse som avskaffar de rådande förhållandena har styrt samhället alltsedan borgarklassen segrade på ekonomins område, något som blev tydligt i och med att denna seger fick sin politiska utformning. Produktivkrafternas utveckling har fått de gamla produktionsförhållandena att rämna och varje statisk ordning att vittra till grus. Allt som var absolut blev nu historiskt.

74

I och med att människorna kastas in i historien och måste delta i det arbete och den kamp som den utgör, tvingas de att betrakta sina inbördes relationer på ett illusionslöst sätt. Historien har inget objekt skilt från vad den förverkligar i sig själv, även om denna historiska epoks senaste metafysiska och omedvetna uppfattning betraktar produktionsutvecklingen, genom vilken historien utbreder sig, som historiens själva objekt. Historiens *subjekt* kan bara vara den levande varelsen som skapar sig själv, som tar sin värld – som är historien – i besittning och som existerar som *medvetande om dess gång*.

75

Klasstriderna under den långa *revolutionära epok* som inleds med borgarklassens uppåtstigande utvecklas hand i hand med det *historiska tänkandet*, dialektiken, som inte gör halt vid att utforska varandets betydelse utan höjer sig till kunskap om upplösningen av allt det som är, och i sin rörelse upplöser all separation.

Hegel hade inte längre att *förklara* världen utan världens *förändring*. Eftersom Hegel bara *förklarade* förändringen utgör han en enbart *filosofiskfullbordan* av filosofin. Han vill förstå en värld *som skapar sig själv*. Detta historiska tänkande är ännu bara ett medvetande som alltid kommer för sent, och som utfärdar sitt rättfärdigande *post festum*. Sålunda är det enbart i *tänkandet* som det överskrider uppdelningen. Den paradox som består i att senarelägga innebörden hos varje verklighet till dess historiska fullbordan, och samtidigt uppenbara denna innebörd genom att placera sig själv vid historiens fullbordan, följer av det enkla faktum att denne sexton- och sjuttonhundratals borgerliga revolutioners tänkare inte sökte något annat med sin filosofi än en *försoning* med revolutionernas resultat. "Inte ens som den borgerliga revolutionens filosofi uttrycker den hela denna revolutions process utan bara dess avslutning. Så till vida är den inte en revolutionens filosofi, utan restaurationens." (Karl Korsch, *Thesen über Hegel und die Revolution*). Hegel är den som för sista gången utfört filosofens arbete, "förhärlligat det som existerar"; men det som existerade för honom kunde bara vara hela det historiska skeendet. Då tänkandet ännu var någonting *utanförlliggande*, kunde det bara maskeras genom att identifieras med en plan som redan utformats av Anden, denna absoluta hjälte som gjort vad han velat, och velat precis det han gjort och vars fullbordan sammanfaller med nutiden. Således kan den filosofi som dör ut i det historiska tänkandet inte längre förhärlliga sin värld annat än genom att förneka den, ty för att kunna ta till orda måste den förutsätta att denna totala historia, till vilken den återför allt, redan är till ända och att den enda rättegång som kunde ha avgjort frågan om sanningen är avslutad.

När proletariatet genom sin blotta existens i handling visar att detta historiska tänkande inte fallit i glömska, är förkastandet av *slutsatsenlikafullt* en bekräftelse av metoden.

Det historiska tänkandet dör ut om det inte blir till ett praktiskt tänkande; och proletariatets praktik som revolutionär klass kan inte vara något mindre än ett historiskt medvetande som verkar på världen i dess helhet. Alla den *revolutionära* arbetarrörelsens teoretiska strömningar härrör ur en kritisk konfrontation med det hegelska tänkandet, det gäller för Marx liksom för Stirner och Bakunin.

Att Marx teori är oskiljaktig från den hegelska metoden är i sin tur oskiljaktigt från att teorin är revolutionär till sin karaktär, det vill säga att den är sann. Det är denna betydelse hos det första förhållandet som i allmänhet är okänt, har missförstått eller rentav pekats ut som en svaghet av det som bedrägligen utvecklades till en marxistisk *doktrin*. Bernstein påvisar mycket tydligt i *Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie* förbindelsen mellan den dialektiska metoden och ett historiskt *ställningstagande* då han beklagar *Manifestets* föga vetenskapliga förutsägelser 1847 om en nära förestående proletär revolution i Tyskland: "Detta historiska självbedrägeri, så till den grad felaktigt att första bästa politiska svärmare knappast kunde överträffat det, skulle vara oförklarligt hos en Marx som vid denna tid redan studerat ekonomin på allvar, om man inte uppfattar det som en restprodukt av Hegels motsatsdialektik som Marx, lika lite som Engels, aldrig visste att helt kasta av sig. I dessa tider av allmänt tumult skulle detta bli honom desto mer ödesdigert."

Den *omvälvning* som Marx genomför för att "bärga" de borgerliga revolutionernas tänkande består inte i att trivialt låta produktivkrafternas materiella utveckling ersätta den hegelska Andens bana, där den går att möta sig själv i tiden, vars objektivisering är identisk med dess förfrämmande och vars historiska sår inte lämnar några ärr. Den historia som blivit verklig har inte längre något *slut*. Marx har raserat Hegels *avskilda* förhållningssätt inför det som sker liksom all *kontemplation* av någon som helst högre och yttre makt. Teorin behöver i fortsättningen bara befatta sig med vad den utträttar. Upptagenheten vid ekonomins växlingar i vårt nutida samhälles förhärskande tänkande är däremot det *icke omvälvda* arvet efter det *icke dialektiska* inslaget i det hegelska försöket att upprätta ett slutet system; det uttrycker ett gillande som har förlorat begreppets dimension och som inte längre behöver någon hegelianism för att rättfärdiga sig, ty det händelseförlopp som det lovprisar är bara en tanklös del av den värld där den mekaniska utvecklingen dominerar allt. Marx projekt handlar om en medveten historia. Det kvantitativa som tillstöter under de rent ekonomiska produktivkrafternas blinda utveckling måste förändras till en kvalitativ, historisk tillägnelse. *Kritiken av den politiska ekonomin* är första akten i detta *förhistoriens slut*: "Av alla produktionsmedel är det den revolutionära klassen själv som utgör den största produktivkraften."

Det som starkast knyter Marx teori till det vetenskapliga tänkandet är den rationella uppfattningen av de krafter som faktiskt verkar i samhället. Men teorin befinner sig i grunden *bortom* det vetenskapliga tänkandet som den bevarar enbart som något passerat; det rör sig om att förstå *kampen*, inte *lagarna*. "Vi känner bara en enda vetenskap: historievetenskapen", heter det i *Die deutsche Ideologie*.

82

Den borgerliga epoken, som vill ge historien en vetenskaplig grund, bortser från det faktum att den vetenskap som står till förfogande snarare själv har måst grundas historiskt tillsammans med ekonomin. Omvänt beror inte historien i grund och botten av en sådan kunskap annat än i den mån den förblir *ekonomisk historia*. I hur hög grad historiens roll i själva ekonomin – den övergripande process som modifierar sina egna vetenskapliga förutsättningar – för övrigt har kunnat negligeras av det vetenskapliga synsättet demonstreras av de fåfängliga socialistiska kalkyler som trodde sig ha fastställt en krisernas exakta periodicitet; och sedan staten lyckats motverka kristendensernas effekter med sitt ständiga ingripande, uppfattar samma typ av resonemang denna jämvikt som en slutgiltig ekonomisk harmoni. Även om det måste känna till och tillägna sig vetenskapen om samhället kan företaget att övervinna ekonomin och ta historien i besittning inte självt vara *vetenskapligt*. I den senaste rörelse som tror sig behärska samtidshistorien med vetenskaplig kunskap har den revolutionära ståndpunkten förblivit *borgerlig*.

83

Fastän de själva grundats historiskt på en kritik av den existerande samhällsordningen, förtjänar socialismens utopiska strömningar beteckningen utopisk just i den mån som de förkastar historien – det vill säga den pågående faktiska kampen, liksom tidens rörelse bortom deras oföränderligt fulländade bild av det lyckliga samhället – och inte genom att de skulle förkasta vetenskapen. De utopiska tänkarna är tvärtom helt dominerade av det vetenskapliga tänkandet sådant som det påtvingat sig under de föregående århundradena. De försöker fullborda ett allmänt förnuftigt system. De betraktar sig ingalunda som obehäpnade profeter ty de tror på den vetenskapliga bevisföringens samhälleliga kraft och rentav, som hos saintsimonismen, på ett maktövertagande medelst vetenskapen. Hur, skriver Sombart, "tänkte de sig att med kamp uppnå det som måste *bevisas*"? Utopisternas vetenskapliga uppfattning sträcker sig emellertid inte så långt som till kunskapen att olika samhällsgrupper har intressen i en bestående situation, styrka att upprätthålla denna, liksom olika former av falskt medvetande som motsvarar dessa positioner. De stannar alltså med god marginal inom ramen för den historiska verklighet som själva vetenskapens

utveckling utgör, och som i stor utsträckning styrs av den *sociala efterfrågan* från sådana faktorer, som inte bara väljer ut vad som kan tillåtas utan också vad som är möjligt att utforska. De utopiska socialisterna förblir fångna i *sättet att framställa en vetenskaplig sanning* då de uppfattar denna sanning i enlighet med en rent abstrakt bild av den, så som den etablerat sig på ett långt tidigare samhällsstadium. Som Sorel har påpekat är det med *astronomin* som modell utopisterna tänkte sig att upptäcka och demonstrera samhällets lagar. Den historieförändrande harmoni som de åsyftar är en följd av att de på samhället försöker tillämpa den vetenskap som är minst beroende av historien. Den försöker etablera sig med samma experimentella enfald som newtonismen, och det lyckliga slut som man ständigt postulerar, "spelar i deras samhällsvetenskap en roll analog med den som tillkommer trögheten i den rationella mekaniken" (*Matériaux pour une théorie du prolétariat*).

84

Den deterministisk-vetenskapliga sidan hos Marx tänkande blev just den öppning genom vilken "ideologiseringen" kunde tränga in; redan under hans livstid och i än högre grad i det teoretiska arv han lämnade åt arbetarrörelsen. Det historiska subjektets ankomst senareläggs än en gång, och det är den historiska vetenskapen *par excellence*, ekonomin, som tenderar att med god marginal utgöra en garanti för nödvändigheten av sin egen framtida negation. Men därigenom förvisas från den teoretiska visionens område den revolutionära praktiken, som är den enda sanna negationen av ekonomin. Sålunda blev det viktigt att tålmodigt följa den ekonomiska utvecklingen, att med hegelskt lugn åter utstå smärtan, vilket som alltid leder till "de goda föresatsernas kyrkogård". Enligt den revolutionära vetenskapen finner man nu att *medvetandet alltid kommer för tidigt* och måste undervisas. "Historien har givit oss fel, och alla andra som tänkte som vi. Den har tydligt visat att den ekonomiska utvecklingen på kontinenten fortfarande var långt ifrån mogen", skrev Engels 1895. Marx upprätthöll hela livet sin teoris enhetliga inställning, men *framställningen* av denna teori begicks på det förhärskande tänkandets *område* genom att den tog form av kritik av åtskilda ämnesområden, särskilt då det borgerliga samhällets viktigaste vetenskap, den politiska ekonomin. Det är denna stympning, senare accepterad som definitiv, som givit upphov till "marxismen".

85

Bristerna i Marx teori är naturligtvis också bristerna hos proletariats revolutionära kamp på hans tid. Arbetarklassen proklamerade aldrig någon permanent revolution i Tyskland 1848, Pariskommunen besegrades i isolering. Den revolutionära teorin kunde alltså ännu inte uppnå någon egen fullständig existens. Att Marx inskränkte sig till att försvara och klargöra

teorin i det lärda arbetets avskildhet på British Museum medförde en förlust för själva teorin. Det är just det vetenskapliga rättfärdigandet av arbetarklassens framtida utveckling, och den organisatoriska praktik som kombinerades med ett sådant rättfärdigande, som i ett senare skede blev till ett hinder för det proletära medvetandet.

86

All teoretisk svaghet hos det *vetenskapliga* försvaret av den proletära revolutionen kan, både till innehåll och framställningssätt, återföras till att proletariatet förväxlas med borgarklassen *ur det revolutionära maktövertagandets synvinkel*.

87

Benägenheten att påvisa den proletära maktens vetenskapliga legitimitet genom att åberopa *upprepade* försök i det förflutna, fördunklar från och med *Manifestet* Marx historiska tänkande genom att den får honom att hävda en *linjär* uppfattning om produktionssättens utveckling, som drivs på av klasstrider som alltid slutar "med en revolutionär omdaning av hela samhället eller med att de stridande klasserna går under tillsammans". Men den historiska verkligheten visar att det "asiatiska produktionssättet", som Marx själv konstaterar på annan plats, bevarade sin orörlighet trots alla klasskonfrontationer, på samma sätt som bondeupproren aldrig besegrade godsherrarna eller antikens slavar de fria männen. Den linjära modellen förlorar framför allt ur sikte det faktum att *borgarklassen är den enda revolutionära klass som har avgått med segern*; samtidigt som den är den enda för vilken den ekonomiska utvecklingen både är orsak till och verkan av att den lagt beslag på samhället. Samma förenkling leder Marx till att förringa statens ekonomiska roll i förvaltandet av ett klassamhälle. Om den uppåtgående borgarklassen förefaller ha befriat ekonomin från staten, är det bara i den mån som staten tidigare var intimt förknippad med klassförtryck i en *statisk ekonomi*. Borgarklassen utvecklade sin självständiga ekonomiska makt under medeltiden då staten försvagades, och under en feodal uppsplittring av jämstarka makter. Men den moderna staten, som i och med merkantilismen började stödja borgarklassens utveckling och slutligen blev *dess stat* vid tiden för "*laissez faire, laissez passer*", visade sig senare vara utrustad med central makt i den kalkylerade ledningen av *den ekonomiska processen*. Med *bonapartismen* kunde Marx emellertid beskriva detta utkast till en modern statsbyråkrati – en sammansmältning av stat och kapital, upprättandet av "en kapitalets nationella makt över arbetet, en offentlig styrka organiserad för social förslavning" – där borgarklassen avstår från allt historiskt liv som inte är reducerat till tingens ekonomiska historia och gärna låter sig "dömas till samma politiska intighet som övriga klasser". Här läggs redan en samhällspolitisk grund för det moderna

skådespelet som negativt definierar proletariatet som *den enda pretendenten till ett historiskt liv*.

88

De enda två klasser som verkligen motsvarar Marx teori, de två rena klasser som varje analys i *Kapitalet* leder fram till, borgarklassen och proletariatet, är likaså historiens enda revolutionära klasser men under olika omständigheter: den borgerliga revolutionen har ägt rum, den proletära revolutionen är ett projekt som uppstått på basis av den föregående revolutionen men som skiljer sig kvalitativt från denna. Genom att bortse från *originaliteten* i borgarklassens historiska roll, döljer man den konkreta originaliteten hos detta proletära projekt som inte kan uppnå någonting om det inte bär sina egna färger och är medvetet om "det oerhörda i sin uppgift". Borgarklassen kom till makten därför att den är en klass för en ekonomi i utveckling. Proletariatet kan inte utgöra någon makt om det inte blir en *medvetandets klass*. Produktivkrafternas mognande leder aldrig av sig självt till en sådan makt, inte ens via den stegrade utarmning det för med sig. Ett jakobinskt statsövertagande kan aldrig vara dess verktyg. Ingen *ideologi* kan tjäna den genom att utmåla partiella mål som övergripande, ty den proletära makten kan inte bevara någon partiell verklighet som skulle vara dess egen.

89

Även om Marx, under en bestämd period av sitt deltagande i proletariatets kamp, väntade sig för mycket av vetenskapliga förutsägelser och rent av skapade en intellektuell grund för ekonomismens illusioner, vet man att han personligen inte gav efter för den. I ett välkänt brev av den 7 december 1867, som bifogades en artikel där han själv kritiserade *Kapitalet*, en artikel som Engels måste presentera för pressen såsom härrörande från en meningsmotståndare, visade Marx tydligt på sin egen vetenskaps begränsningar: "Författarens *subjektiva* tendens (som kanske är påbjuden av hans politiska ställning och hans förflutna), det vill säga det sätt på vilket han föreställer sig och för andra framställer den aktuella rörelsens, den sociala processens, senaste resultat, har inget som helst samband med hans faktiska analys." Genom att själv peka ut de "tendentiösa slutsatserna" i sin objektiva analys och genom det ironiska "kanske" rörande de utomvetenskapliga ställningstaganden som antas skulle ha påtvingats honom, visar Marx på samma gång på en metodologisk nyckel till en sammansmältning av de båda aspekterna.

90

Det är i själva den historiska kampen som en sammansmältning av kunskap och handling måste komma till stånd på ett sådant sätt att var och en av beståndsdelarna utgör en garanti för att den andra är korrekt. Den proletära klassens konstituerande till subjekt, det vill säga organiserandet av de revolutionära striderna och organiserandet av samhället i *det revolutionära ögonblicket*, det är där som de *medvetandets praktiska förhållanden* måste finnas, under vilka teorin om praxis bekräftas genom att bli till en praktisk teori. Denna centrala fråga om organisering var emellertid föga beaktad vid tiden för arbetarrörelsens grundande, det vill säga då teorin fortfarande hade den *enhetliga* karaktär som följer av det historiska tänkandet (och som den just hade tagit på sig att utveckla till en historisk, *enhetlig praktik*). Organisationsfrågan visar i stället *inkonsekvensen* hos denna teori som upprepar hierarkiska och statliga tillämpningar lånade från den borgerliga revolutionen. Arbetarrörelsens organisationsformer, som utvecklades under det att man försakade teorin, har i sin tur tenderat till att omöjliggöra en *enhetlig teori*; och har i stället brutit upp den i ett antal specialiserade och uppstyckade kunskapsområden. Denna ideologiska alienering av teorin kan alltså inte längre uppfatta en praktisk bekräftelse av det *enhetliga* historiska tänkande som den svikit, när en sådan bekräftelse uppstår i arbetarnas spontana kamp; den kan bara bidra till att undertrycka både händelsen och minnet av den. Men dessa historiska former som uppstår i kampen är emellertid just den praktiska miljö som fattas teorin för att den ska vara sann. De är ett krav från teorin men som aldrig har formulerats teoretiskt. Sovjeten var ingen teoretisk upptäckt. Och Internationella Arbetarassociationens mest högtstående teoretiska sanning är det faktum att den existerade i praktiken.

91

Internationalens första framgångar i kampen ledde till att den kunde skaka av sig det förvirrande inflytande från den förhärskande ideologin som hade levt kvar i den. Men nederlagen, och förtrycket som den strax utsattes för, ställde i förgrunden en konflikt mellan två uppfattningar om den proletära revolutionen som båda innehöll ett *auktoritärt* inslag med vilket arbetarklassens medvetna självbefrielse övergavs. Det småningom oförsonliga grälet mellan marxister och bakunister var i själva verket två gräl. Det gällde makten i det revolutionära samhället och på samma gång rörelsens aktuella organisering, och då det skiftade från den ena till den andra av dessa aspekter bytte också motståndarna sida. Bakunin bekämpade illusionen att klasserna kunde avskaffas genom statens auktoritära makt och förutsåg uppkomsten av en byråkratisk härskande klass och ett diktatoriskt styre från de duktigaste, eller de som ansågs för duktigast. Marx, som trodde att en mognad av de ekonomiska motsättningarna oskiljaktig från arbetarnas demokratiska skolning skulle reducera en proletär stats roll till att bara lagstifta om de nya sociala förhållanden som objektivt ändå skulle uppstå, pekade hos Bakunin och hans anhängare ut den auktoritära inställningen hos en konspirativ elit som medvetet hade placerat sig ovanför Internationalen

och smitt omåttliga planer på att påtvinga samhället en oansvarig diktatur utövad av de mest revolutionära, eller de som framställde sig som sådana. Faktum var att Bakunin rekryterade sina anhängare ur ett sådant perspektiv: "Som osynliga lotsar mitt i den folkliga stormen ska vi föra befälet, inte genom en påtaglig makt utan genom alla *förbundnas* kollektiva diktatur. En diktatur utan armbindel, utan namn, utan officiell rätt; och desto mäktigare eftersom den inte bär spår av någon makt." Mot varandra stod sålunda två *ideologier* om arbetarnas revolution som båda innehöll en bitvis korrekt kritik, men som förlorat det historiska tänkandets enhetlighet och etablerat sig som ideologiska *auktoriteter*. Mäktiga organisationer, som den tyska socialdemokratin och Iberiska anarkistfederationen, har troget tjänat den ena eller andra av dessa ideologier; och överallt har resultatet storligen skilt sig från det man eftersträvat.

92

Det faktum att man betraktar den proletära revolutionens mål som *omedelbart förestående* utgör på en och samma gång storheten och svagheten hos den verkliga anarkistiska kampen (ty i sina individualistiska varianter förblir anarkismens anspråk löjligt små). Av den moderna klasskampens historiska tänkande bibehåller den kollektivistiska anarkismen enbart slutsatsen, och dess absoluta krav på denna slutsats visar sig likaledes i dess beslutsamma förakt för metodfrågan. Således förblir dess kritik av den *politiska kampen* abstrakt, medan dess val av den ekonomiska kampen bara bekräftas av illusionen om en definitiv lösning som i ett enda slag skall uppnås den dag då generalstrejken eller upproret bryter ut. Anarkisternas mål är att *förverkliga ett ideal*. Anarkismen är en *fortfarande ideologisknegation* av staten och klasserna, det vill säga av själva den avskilda ideologins samhällsförhållanden. Den är *den rena frihetens ideologi* som jämställer allt och som lägger varje uppfattning om det historiskt dåliga åt sidan. Denna sammansmältning av alla partiella krav har givit anarkismen äran av att representera ett förkastande av samtliga rådande livsvillkor i stället för en privilegierad specialiserad kritik; men eftersom denna sammansmältning betraktas som något absolut, i enlighet med individuella nycker och före sitt faktiska förverkligande, har den också dömt anarkismen till en lätt konstaterbar brist på sammanhang. Anarkismen har bara att upprepa, och i varje strid spela ut, samma enkla och heltäckande slutsats därför att denna ända från början förknippats med rörelsens samlade resultat. När Bakunin lämnade Jurafederationen 1873 kunde han således skriva: "Under de senaste nio åren har man inom Internationalen utvecklat fler idéer än vad som krävs för att frälsa världen, om nu bara idéer kunde frälsa den, och jag skulle vilja se den som kan hitta på en ny. Det är inte längre tid för idéer, det är dags för fakta och handling." Denna uppfattning tar av proletariatets historiska tänkande uppenbarligen väl tillvara övertygelsen att idéerna måste omsättas i praktiken, men den lämnar det historiska fältet genom att ta för givet att de riktiga formerna för denna övergång till praktik redan är funna och att de inte kommer att förändras.

Anarkisterna, som uttryckligen skiljer sig från resten av arbetarrörelsen genom sin ideologiska övertygelse, återskapar bland sig själva en uppdelning efter kompetens genom att varje anarkistisk organisation erbjuder ett gynnsamt område för informell maktutövning av propagandister och försvarare av den egna ideologin, i regel mycket medelmåttiga specialister eftersom deras intellektuella verksamhet i princip inskränker sig till att upprepa ett antal eviga sanningar. Den ideologiska respekten för att beslut ska fattas enhälligt har snarare favoriserat en okontrollerad auktoritet av *frihetsspecialister* inom själva organisationen; och den revolutionära anarkismen förväntar sig av de befriade massorna samma enhällighet, uppnådd med samma medel. Vägran att beakta skillnaderna i de omständigheter som gäller för en mindre skara som bildats i den pågående kampen och ett samhälle av fria individer har för övrigt ständigt skilt ut anarkisterna då det blivit dags att fatta gemensamma beslut, så som exempelvis i den oändliga rad av anarkistiska resningar i Spanien som begränsats till det lokala planet och krossats där.

Den illusion som den äkta anarkismen mer eller mindre uttryckligt upprätthåller är den nära förestående revolution som ska ge ideologin, och det praktiska organisationssätt som härleds ur denna, rätt genom att fullbordas omedelbart. 1936 genomförde anarkismen faktiskt en social revolution som var det dittills mest avancerade utkastet till en proletär makt. I detta sammanhang måste man ändå å ena sidan notera att signalen till en allmän resning tvingades fram av arméns *pronunciamento*. Å andra sidan: i den mån som revolutionen inte genomfördes under de första dagarna visade sig den organiserade anarkiströrelsen oförmögen att vidareföra revolutionens halva segrar eller ens försvara dem, eftersom frankisterna, som hade makten i halva landet, fick omfattande stöd från utlandet medan resten av den internationella proletära rörelsen redan var besegrad och eftersom borgerliga krafter och etatistiska arbetarpartier levde kvar i det republikanska lägret. Anarkisternas erkända ledare blev ministrar och gisslan hos den borgerliga stat som ödelade revolutionen för att förlora inbördeskriget.

Andra internationalens "ortodoxa marxism" är den socialistiska revolutionens vetenskapliga ideologi som helt förlägger sin egen sanning till ekonomins objektiva förlopp och till att arbetarklassen, som skolats av organisationen, i växande grad inser dess nödvändighet. Denna ideologi uppvisar samma tilltro till pedagogisk framställning som var utmärkande för

den utopiska socialismen, men förenar den med en *kontemplativ* hållning inför historiens gång. Dock har en sådan attityd lika mycket förlorat den hegelska dimensionen av en total historia som den orörliga bild av helheten som förefinns i den utopistiska kritiken (i sin högsta form hos Fourier). Det är från en sådan vetenskaplig attityd, som bara förmår återställa jämvikten mellan olika moraliska alternativ, som Hilferdings fadäser härrör då han slår fast att ett erkännande av socialismens nödvändighet inte ger någon "anvisning om vilken praktisk hållning man ska inta. Ty det är en sak att erkänna en nödvändighet och en annan att ställa sig i tjänst hos denna nödvändighet" (*Das Finanzkapital*). De som felaktigt trodde att det enhetliga historiska tänkandet, för Marx och för det revolutionära proletariatet, är *åtskilt från den praktiska hållning man intar*, kom normalt att bli offer för den praktik som man samtidigt anslöt sig till.

96

Den socialdemokratiska ideologin lade organisationen i händerna på *läraresom* skolade arbetarklassen, och den organisationsform man valde var den som var lämplig för en sådan passiv inläring. Andra internationalens socialisters deltagande i politiska och ekonomiska strider var helt klart konkret men i grunden *okritiskt*. I namn av en *revolutionär illusion* fördes det på ett uttalat *reformistiskt* sätt. Därför var den revolutionära ideologin dömd att brytas ned av framgångarna för dem som var dess bärare. Förtroendevaldas och journalisters avskildhet inom rörelsen bäddade för en borgerlig livsföring bland dem som en gång rekryterats bland borgerliga intellektuella. De som hämtats ur arbetarnas industriella kamp utnämndes av den fackliga byråkratin till mäklare att sälja arbetskraft till rätta priset. För att deras verksamhet alls skulle ha något revolutionärt över sig hade det krävts att kapitalismen lägligt nog hade funnit sig oförmögen att på ekonomins område *uthärda* den reformism som den tolererade i politiken i form av deras legala agitation. Det är en sådan oförenlighet som deras vetenskap garanterade, men som historien i varje ögonblick dementerade.

97

Eftersom Bernstein var den socialdemokrat som avlägsnat sig längst från den politiska ideologin och helhjärtat anslutit sig till den borgerliga vetenskapens metodologi var han också hederlig nog att vilja påvisa denna motsägelse, något som även den reformistiska arbetarrörelsen i England gjort genom att undvara den revolutionära ideologin. Motsägelsen kunde likväl oemotsägbart demonstreras först av den historiska utvecklingen själv. Fastän Bernstein i övrigt var full av illusioner bestred han att en kris i den kapitalistiska produktionen på något mirakulöst sätt skulle sätta fart på socialisterna, som inte ville axla revolutionens mantel annat än vid en sådan laglig kröning. Det tillfälle till djupgående social omvälvning som uppstod i och med första världskriget visade två gånger om, trots att det var fruktbart

för medvetandet, att den socialdemokratiska hierarkin inte hade skolat de tyska arbetarna till revolutionärer eller på något sätt *gjort dem till teoretiker*: första gången då partiets stora majoritet anslöt sig till det imperialistiska kriget, och andra gången då den i nederlagets stund krossade de spartakistiska revolutionärerna. Före arbetaren Ebert hatade revolutionen "som synden", som han tydligen fortfarande trodde på. Och samme ledare visade sig som en god förelöpare för den *socialistiska representationen* – som i Ryssland och annorstädes snart skulle visa sig helt fientlig mot proletariatet – genom att korrekt formulera den nya alienationens program: "Socialism, det är att arbeta hårt."

98

Lenin var som marxistisk tänkare bara en konsekvent och *trogen kautskistsom* tillämpade den "ortodoxa marxismens" *revolutionära ideologi* på förhållandena i Ryssland, vilka inte tillät den reformistiska praktik som Andra internationalen för sin del bedrev. Att ett hemligt disciplinerat parti, som var underställt intellektuella som blivit "professionella revolutionärer", ledde proletariatet *utifrån* innebar att det uppstod en yrkeskår som inte ville kompromissa med någon ledande profession i det kapitalistiska samhället (tsarismens politiska regim var för övrigt oförmögen till en sådan öppning, som förutsätter att den borgerliga makten nått ett avancerat stadium). *Att egenmäktigt leda* samhället blev således till ett yrke.

99

Bolsjevikernas auktoritära ideologiska radikalism bredde ut sig över världen i och med kriget och den internationella socialdemokratins kollaps inför kriget. Det blodiga slutet för arbetarrörelsens demokratiska illusioner gjorde hela världen till ett Ryssland, och bolsjevismen, som regerade över det första revolutionära genombrott som denna krisepok medförde, erbjöd sin hierarkiska och ideologiska modell åt proletariatet i alla länder att "prata ryska" med den härskande klassen. Lenin klandrade aldrig Andra internationals marxism för att ha varit en revolutionär *ideologi*, utan för att ha upphört att vara det.

100

Det historiska ögonblick då bolsjevismen triumferade *för egen del* i Ryssland och socialdemokratien framgångsrikt hade slagits *för den gamla världen*, innebär att en ny tingens ordning ser dagens ljus, en ordning som

utgör kärnan i det moderna skådespelets herravälde: *de som representerar arbetarna* ställer sig i grunden fientliga mot arbetarklassen.

101

"I alla tidigare revolutioner", skrev Rosa Luxemburg i *Rote Fahne* den 21 december 1918, "drabbade de stridande samman med öppet visir: klass mot klass, program mot program. I den nuvarande revolutionen uppträder den gamla ordningens försvarsstyrkor inte under den härskande klassens standar utan under ett 'socialdemokratiskt partis' fana. Om revolutionens kärnfråga ställdes öppet och ärligt idag: kapitalism eller socialism, skulle varken tvivel eller tvekan finnas hos proletariatets stora massa." Några dagar före sin undergång avslöjade alltså det tyska proletariatets radikala strömning hemligheten hos de nya förhållanden som hela den dittillsvarande utvecklingen skapat (och till vilken arbetarnas representation avsevärt bidragit): en skådespelsartad organisation till försvar för den existerande ordningen, framträdelsernas sociala välde där ingen "kärnfråga" längre kan ställas "öppet och ärligt". Proletariatets revolutionära representation på detta stadium blev det viktigaste inslaget i och det mest betydelsefulla resultatet av samhällets allmänna förfälskning.

102

Proletariatets organisering i enlighet med den bolsjevikiska modellen, som föddes ur den ryska efterblivenheten och ur att arbetarrörelsen i de avancerade länderna övergav den revolutionära kampen, fann i den ryska efterblivenheten även alla de förhållanden som drev denna organisation till dess kontrarevolutionära motsats, något som den omedvetet innehöll redan i sin linda. Och att den europeiska arbetarrörelsens massor ständigt kastade in handduken inför sitt *Hic Rhodus, hic salta* under perioden 1918–1920, en resignation som också medförde att deras radikala minoriteter förgjordes med våld, gynnade en fullständig utveckling av denna process och lät dess lögnaktiga resultat inför hela världen utropas som proletariatets enda lösning. Bolsjevikpartiets erövring av det statliga monopolet att representera och försvara arbetarnas makt fick partiet att *bli vad det redan var*: partiet för *dem som äger proletariatet* och som i allt väsentligt avskaffade de tidigare formerna för ägande.

103

Alla de förutsättningar inför ett avskaffande av tsarismen som man i tjugo års tid ältade i den ständigt lika bristfälliga teoretiska diskussionen inom den ryska socialdemokratins olika tendenser – borgarklassens svaghet, bondebefolkningens överväldigande majoritet, den avgörande roll som

tillkom ett samlat och stridbart proletariat som emellertid utgjorde en ytterst liten minoritet – upplöstes till slut i praktiken genom en omständighet som inte var för handen bland hypoteserna: den revolutionära byråkratin, som ledde proletariatet genom att bemäktiga sig staten, gav samhället ett nytt klassherravälde. En strikt borgerlig revolution var omöjlig, "arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur" var tomma ord, sovjeterna kunde inte upprätthålla sin proletära makt gentemot på samma gång jordägande bönder, inhemsk och internationell vit reaktion, och sin egen föryttrade och främmandegjorda representation i form av det arbetarparti som tillhörde dem som totalt härskade över staten, ekonomin, yttranderätten och snart även tänkandet. Trotskijs och Parvus teori om den permanenta revolutionen, som Lenin de facto anslöt sig till i april 1917, var den enda som gällde för de länder där borgarklassen var dåligt utvecklad, men först sedan man infört den okända faktor som byråkratklassens makt utgör. Att diktaturen skulle samlas i händerna på ideologins högsta representation var en uppfattning som Lenin försvarade med yttersta konsekvens under de otaliga sammanstötningarna inom bolsjevikledningen. Lenin fick varje gång rätt mot sina motståndare i det att han förespråkade den lösning som innefattades i den absoluta minoritetsmaktens tidigare beslut: den demokrati som *staten* hade förvägrat bönderna måste också förvägras arbetarna, vilket ledde till att den förvägrades de kommunistiska ledarna i fackföreningarna, i partiet och slutligen ända upp till den hierarkiska partitoppen. Vid tionde partikongressen, samtidigt som Kronstadtsovjeten krossades med vapenmakt och dränktes i förtal, uttalade Lenin gentemot de vänsteristiska byråkrater som var organiserade i "Arbetaroppositionen" denna slutsats, vars logik Stalin skulle komma att utsträcka till en fullständigt uppdelad värld: "Här eller där med ett gevär, men aldrig med någon opposition ... Vi har haft nog av opposition."

104

Byråkratin, som förblev enda ägare till en *statskapitalism*, försäkrade sig efter Kronstadt och vid tiden för den "nya ekonomiska politiken" om sin inrikes makt genom ett tillfälligt förbund med bondeklassen, liksom den utåt försvarade sin makt genom att använda de arbetare som var enrollerade i Tredje internationalens byråkratiska partier som stödtrupper för den ryska diplomatin för att sabotera varje revolutionär rörelse och för att stödja de borgerliga regeringar av vilka den förväntade sig uppbackning i utrikespolitiken (Goumindangregimen i Kina 1925–1927, folkfronterna i Spanien och Frankrike etc). Men det byråkratiska samhället måste gå vidare mot sin egen fulländning genom att terrorisera bondeklassen för att åstadkomma historiens mest brutala ursprungliga kapitalackumulation. Stalinepokens industrialisering avslöjar *byråkratins* sanna väsen: den är en fortsättning på ekonomins makt som räddar det väsentliga hos varusamhället genom att vidmakthålla arbetet som vara. Den är beviset på att ekonomin är självständig. En ekonomi som behärskar samhället så till den grad att den för sina egna syften återskapar det nödvändiga klassherraväldet: vilket är samma sak som att borgarklassen skapat en självständig makt som, så länge

självtändigheten består, kan gå så långt att den klarar sig utan borgarklass. Den totalitära byråkratin är inte "historiens sista ägande klass" i Bruno Rizzis mening utan bara ett *surrogat för en härskande klass* i varuekonomin. Den sviktande kapitalismens privategendom har ersatts med en förenklad och mindre differentierad biprodukt, *koncentrerad* som kollektiv egendom hos byråkratklassen. Denna underutvecklade form av härskande klass är också ett uttryck för ekonomisk underutveckling, och den har inget annat perspektiv än att snabba på denna eftersläpande utveckling inom vissa delar av världen. Det är arbetarpartiet, organiserat enligt den borgerliga separationsmodellen, som tillhandahållit en statligt hierarkisk kader åt denna den härskande klassens extraupplaga. Anton Ciliga noterade i ett av Stalins fångelser att "tekniska organisationsfrågor visade sig vara sociala frågor" (*Lénine et la Révolution*).

105

Den revolutionära ideologin, som har att förvalta en verklighet som motsäger den, är det som *ger splittringen ett sammanhang* och leninismen är dess mäktigaste voluntaristiska kraftprov. Med stalinismen återfår ideologin sin *sanna brist på sammanhang*. Från detta ögonblick är ideologin inte längre något vapen utan ett ändamål. När lögnen inte längre motsägs blir den till vansinne. Den totalitära ideologins proklamationer upplöser verkligheten lika väl som målsättningen: allt som utsäges i den är också allt som existerar. Det rör sig om en lokal primitiv variant av skådespelet vars roll dock är väsentlig för det globala skådespelets utveckling. Den ideologi som här förkroppsligas har inte omformat världen ekonomiskt, så som kapitalismen gjort på sitt stadium av överflöd, den har bara polisiärt omformat *perceptionen*.

106

Den makthavande ideologisk-totalitära klassen är en uppochnedvänd världskraft: ju starkare den är desto mer försäkras den att den inte existerar, dess styrka tjänar framför allt till att bekräfta dess obefintlighet. Det är bara på denna punkt den är blygsam, ty dess officiella inexistens måste också sammanfalla med den historiska utvecklingens *non plus ultra*, som man samtidigt har maktens ofelbara ordgivning att tacka för. Trots att den breder ut sig överallt måste byråkratin för medvetandet vara den *osynliga klassen*; så blir hela det samhällsliga livet vansinnigt. Att samhället organiseras efter en absolut lögn är ett resultat av denna fundamentala motsägelse.

107

Stalinismen är ett skräckvälde inom byråkratklassen själv. Den terrorism som är grundvalen för denna klass makt måste även drabba den själv, ty den har ingen som helst juridisk garanti, inget erkännande som ägande klass som den kunde utsträcka till var och en av sina medlemmar. Dess verkliga egendom är fördold och den har bara kunnat bli ägare via ett falskt medvetande. Det falska medvetandet kan bara upprätthålla sin absoluta makt genom en absolut terror där alla äkta motiv är dömda att gå under. Den maktavande byråkratklassens medlemmar har endast kollektiv äganderätt till samhället, som deltagare i en djupgående lögn: det krävs att de spelar rollen av ett proletariat som styr ett socialistiskt samhälle, att de troget följer den ideologiska otrohetens text. Men det faktiska deltagandet i denna lögnaktiga existens måste se sig självt erkänt som ett sannfärdigt deltagande. Ingen byråkrat kan individuellt hävda sin rätt till makten, ty att bevisa att han är en socialistisk proletär innebär att han visar sig som motsatsen till en byråkrat, och att framställa sig som byråkrat är omöjligt eftersom byråkratin officiellt inte existerar. Varje byråkrat är sålunda beroende av en *central garanti* från den ideologi som erkänner ett kollektivt deltagande i sin "socialistiska makt" av *alla byråkrater som den inte förgör*. Även om byråkraterna tagna i klump beslutar om allt, kan deras egen klass sammanhållning bara säkerställas genom att deras terroristiska makt samlas till en enda person. I denna person vilar den *maktavande* lögnens enda praktiska sanning: att utan invändningar fastställa dess gränser, som ständigt korrigeras. Stalin beslutar enväldigt om vem som till slut är ägande byråkrat, det vill säga vem som ska kallas "proletär vid makten" och vem som ska kallas "förrädare i Mikadons eller Wall Streets sold". De byråkratiska atomerna kan bara finna sin rätts gemensamma mening i Stalins person. Stalin är den världshärskare som vet sig vara denna absoluta person, för vars medvetande det inte kan finnas någon högre ande. "Världens härskare besitter det faktiska medvetande om vad han är – verklighetens universella makt – genom det förödande våld han utövar gentemot sina undersåtars kontrasterande Jag." På samma gång som han är den makt som fastställer herraväldets område, är han "*den makt som härjar detta område*".

108

Då den ideologi som blivit absolut genom att besitta den absoluta makten förändrats från uppstyckad kunskap till totalitär lögn, har det historiska tänkandet blivit så fullständigt tillintetgjort att historien själv inte längre existerar på den empiriska kunskapens nivå. Det byråkratiska totalitära samhället lever i ett evigt nu, där allt som har hänt enbart existerar som ett område underställt dess polis. Det redan av Napoleon formulerade projektet att "som en monark styra minnenas energi" har fullständigt konkretiserats i en ständig manipulation av det förgångna, inte enbart av dess betydelse utan även beträffande fakta. Men priset för denna frigörelse från varje historisk realitet är förlusten av de rationella referensramar som är oundgängliga för kapitalismens *historiska* samhälle. Det är välbekant vad den vetenskapliga tillämpningen av en ohämmad ideologi kostat den ryska ekonomin, om så

bara genom Lysenkos bedrägeri. Denna motsägelse hos en totalitär byråkrati som administrerar ett industrialiserat samhälle, fångad mellan sitt behov av det rationella och sitt förkastande av det rationella, utgör också en av dess avgörande svagheter i förhållande till kapitalismens normala utveckling. Liksom byråkratin inte kan hantera jordbruksfrågan lika bra som kapitalismen, är den också underlägsen vad gäller den industriella produktionen, som planeras auktoritärt på basis av irrationalism och förallmänligad lögn.

109

Mellan de båda krigen förintades den revolutionära arbetarrörelsen genom en förenad aktion av den stalinistiska byråkratin och den fascistiska totalitarismen, som lånat sin organisationsform av det totalitära parti som utprovats i Ryssland. Fascismen var ett extremistiskt försvar för den borgerliga ekonomi som hotades av krisen och av en proletär omstörtning. Den var ett *undantagstillstånd* i det kapitalistiska samhället, genom vilket detta kunde rädda sig och som gav det första hjälpen genom att det fick staten att massivt ingripa i dess ledning. Men denna rationalisering tyngs själv av den oerhörda irrationaliteten i sina metoder. Även om fascismen skyndade till försvar av de viktigaste inslagen i den konservativt vordna borgerliga ideologin (familjen, egendomen, den moraliska ordningen, nationen) genom att förena det av krisen panikslagna småborgerskapet med de arbetslösa som blivit besvikna över den socialistiska revolutionens kraftlöshet, var den själv i grund och botten inte ideologisk. Den utgav sig för vad den är: ett våldsamt uppror i namn av en *myt*, som kräver deltagande i en gemenskap grundad på arkaiska pseudovärden: rasen, blodet, ledaren. Fascismen är *en tekniskt utrustad arkaism*. Dess förvrängda *Ersatz* för myten går igen i de mest moderna skådespelsmetoder för betingning och illusionism. Den är sålunda en av faktorerna bakom tillkomsten av det moderna skådespelet, liksom dess del i krossandet av den tidigare arbetarrörelsen gör den till en av det nuvarande samhällets grundare. Men då fascismen också är *det mest kostsamma* sättet att upprätthålla den kapitalistiska ordningen, måste den normalt lämna plats på scenen åt de kapitalistiska staternas huvudrollsinnehavare, och låta sig slås ut av denna ordnings starkare och mer rationella former.

110

Då den ryska byråkratin slutligen lyckats göra sig av med de spår av borgerligt ägande som hindrade dess herravälde över ekonomin, att utveckla denna för eget bruk, och att bli erkänd utomlands bland stormakterna, ville den stillsamt njuta sin egen värld genom att avskaffa det inslag av godtycke som den utövade mot sig själv: den fördömde sitt ursprungs stalinism. Men ett sådant fördömande förblir stalinistiskt, godtyckligt, oförklarligt och ständigt korrigerat, ty *dess ursprungliga ideologiska lögn får aldrig avslöjas*.

Byråkratin kan således inte befria sig vare sig kulturellt eller politiskt, ty dess existens som klass beror på dess ideologiska monopol som, i all sin klumpighet, utgör dess enda egendomsrätt. Ideologin har helt klart förlorat sitt begär att bli positivt bekräftad, men det som den ännu äger av likgiltig trivialitet har fortfarande sin förtryckande funktion att förbjuda allra minsta utmaning, att hålla allt tänkande fångat. Byråkratin är alltså förknippad med en ideologi som ingen längre tror på. Det som var terroristiskt har nu blivit löjligt, men själva löjet kan inte bestå med mindre än att man i bakgrunden behåller den terrorism som man vill göra sig av med. I den stund då byråkratin vill visa sig överlägsen på kapitalismens område måste den alltså erkänna sig vara *en fattig släkting* till kapitalismen. På samma sätt som dess verkliga historia står i motsättning till dess rätt, och dess klumpigt upprätthållna okunskap i motsättning till dess vetenskapliga anspråk, hindras dess ansträngningar att rivalisera med borgerligheten när det gäller överflödsproduktion av varor av det faktum att ett sådant överflöd i sig bär på en *implicit ideologi*, och normalt hör ihop med en i det oändliga utsträckt frihet att träffa falska skådespelsartade val, en pseudofrihet som förblir oförenlig med den byråkratiska ideologin.

111

På detta stadium av dess utveckling rasar byråkratins ideologiska äganderätt redan samman på internationell nivå. Den makt som etablerade sig inom en nation som fundamental modell för internationalismen måste medge att den inte längre kan upprätthålla sin lögnaktiga sammanhållning över nationsgränserna. Skillnaden i ekonomisk utveckling hos de konkurrerande byråkratier som lyckats lägga beslag på en "socialism" utanför detta enda land har lett till en offentlig och fullständig konfrontation mellan den ryska och den kinesiska lögnen. Från och med nu måste varje byråkrati vid makten gå sin egen väg, liksom varje totalitärt parti som eftersträvar makten och som överlevt den stalinistiska perioden i någon nationell arbetarklass. Tillsammans med det inhemska förkastande som började visa sig för omvärlden i och med arbetarupproret i Östberlin, vilket gentemot byråkraterna krävde "en regering av metallarbetare", och som i Ungern en gång redan gått så långt som till arbetarrådets makt, utgör det världsomspännande sammanbrottet för den byråkratiska mystifikationens allians i sista hand en ytterst ogynnsam faktor för det kapitalistiska samhällets nuvarande utveckling. Borgerligheten är på väg att förlora den motståndare som objektivt utgjorde ett stöd genom att den illusoriskt förenade varje förkastande av den existerande ordningen. Denna arbetsdelning i skådespelet går mot sitt slut då den pseudorevolutionära rollen i sin tur splittras upp. Det skådespelsmässiga inslaget i arbetarklassens upplösning går självt mot sin upplösning.

112

Den leninistiska illusionen har i dag bara fotfäste i olika trotskistiska tendenser, där sammanblandningen av det proletära projektet med en ideologins hierarkiska organisering orubbligt överlever erfarenheten av allt den åstadkommit. Det avstånd som skiljer trotskismen från den revolutionära kritiken av det nuvarande samhället möjliggör också det respektfulla avstånd som den intar till positioner som var felaktiga redan då de användes i verklig kamp. Trotskij förblev ända till 1927 i grund och botten solidarisk med byråkratins topp, samtidigt som han försökte bemäktiga sig den för att få den att återuppta en sant bolsjevikisk verksamhet i utlandet (det är bekant att han för att hjälpa till att skyla över det famösa "Lenins testamente" gick så långt som till att smädligt desavouera sin förkämpe Max Eastman som hade offentliggjort det). Trotskij dömdes ut av sitt grundperspektiv, ty när byråkratin i praktiken inser att den är en inhemsk kontrarevolutionär klass måste den också välja att i namn av revolutionen vara lika kontrarevolutionär utåt *som hemma*. Trotskij's senare kamp för en Fjärde international lider av samma inkonsekvens. Hela sitt liv vägrade han inse att byråkratin var en avskild klass makt, eftersom han under den andra ryska revolutionen blivit en ovillkorlig förkämpe för den bolsjevikiska organisationsformen. När Lukács 1923 utpekade denna form som den äntligen funna förbindelse mellan teori och praktik, där proletärerna upphör att vara "åskådare" till vad som inträffar i deras organisation utan medvetet väljer och upplever det själva, tillskrev han som verkliga meriter hos bolsjevikpartiet allt det som partiet *inte var*. Vid sidan av sitt djupsinniga teoretiska arbete förblev Lukács en ideolog som talade i namn av den mest vulgära makt utanför den proletära rörelsen genom att han trodde och lät tro att han med hela sin personlighet befann sig i denna makt som bland *de sina*. Då fortsättningen uppenbarade på vilket sätt denna makt förnekar och eliminerar sina tjänare, visade Lukács, och förnekade sig själv för evigt, med karikatyrartad tydlighet vad han verkligen identifierat sig med: *motsatsen* till sig själv och till det som han förespråkade i *Historia och klassmedvetande*. Lukács är den som bäst bekräftar den fundamentala regel som dömer detta århundrades alla intellektuella: det som de *respekterar* motsvarar exakt det *föraktliga* hos dem själva. Lenin däremot smickrades knappast av denna illusionsgenre kring sin verksamhet, han som medgav att "ett politiskt parti kan inte undersöka sina medlemmar för att se om det finns motsättningar mellan deras filosofi och partiets program". Det verkliga parti vars idealporträtt Lukács i otid tecknade, var sammanhängande bara för en enda precis och partiell uppgift: att erövra statsmakten.

Eftersom den nuvarande trotskismens nyleninistiska illusioner ständigt motsägs av verkligheten i det moderna kapitalistiska samhället, det borgerliga såväl som det byråkratiska, finner de naturligt nog ett prioriterat tillämpningsområde i de formellt självständiga "underutvecklade" länder där lokala härskande klasser medvetet manipulerar illusionen om en eller annan variant av en statlig och byråkratisk socialism som *en enkel ideologi om*

ekonomisk utveckling. Den hybrida sammansättningen av dessa klasser motsvarar mer eller mindre tydligt en viss position i det borgerligt-byråkratiska spektret. Deras spel på den internationella scenen mellan dessa den kapitalistiska maktens två existerande poler, liksom deras ideologiska kompromisser – särskilt med islamismen – som uttrycker den hybrida verkligheten hos deras sociala bas, innebär att denna den ideologiska socialismens senaste biprodukt slutligen har berövats allt allvar utom det polisiära. En byråkrati kan bildas under ledningen av en nationell kamp och agrar bonderevolt; den strävar framför allt, som i Kina, att tillämpa en stalinistisk industrialiseringsmodell i ett land som är mindre utvecklat än Ryssland 1917. En byråkrati som är kapabel att industrialisera landet kan uppstå ur småborgerskapet inom en armé som erövrar makten, som det egyptiska exemplet visar. På vissa platser, som Algeriet under slutet av befrielsekriget, söker byråkratin, som etablerat sig som parastatlig myndighet under kampen, en kompromissens jämvikt genom att gå samman med en svag nationell bourgeoisie. I de gamla kolonierna i det svarta Afrika, som förblir öppet lierade med den västerländska bourgeoisin, den amerikanska och den europeiska, konstituerar sig slutligen en borgarklass – oftast utifrån stamhövdingars traditionella makt – *genom att lägga beslag på staten*: i dessa länder, där den utländska imperialismen förblir ekonomins verkliga herrar, uppstår ett tillstånd där compradorerna som kompensation för sin försäljning av inhemska produkter erhåller äganderätten till en inhemsk stat, som är självständig gentemot de lokala massorna men inte gentemot imperialismen. I detta fall rör det sig om en konstgjord borgarklass som inte är förmögen att ackumulera utan som bara kan *spendera* såväl den del av det lokala mervärde som tillkommer den som utländskt understöd från stater och karteller som är dess beskyddare. Dessa borgarklassers uppenbara oförmåga att fullgöra bourgeoisins normala ekonomiska funktion ställer var och en av dem inför ett uppror av byråkratisk modell, som är mer eller mindre anpassat efter lokala förutsättningar och som vill lägga beslag på sitt arv. Men en byråkratis framgångar med sin grundläggande uppgift att industrialisera landet innehåller nödvändigtvis också utsikten till dess historiska nederlag: genom att ackumulera kapital ackumulerar den proletariat, och skapar på så vis sin egen vederläggning i ett land där denna ännu inte existerade.

114

Under den komplicerade och fruktansvärda utveckling som har fört fram klasskampsepoken till nya omständigheter, har proletariatet i de industrialiserade länderna helt förlorat sitt självständiga perspektiv, och i sista hand *sina illusioner*, men inte sin existens. Proletariatet har inte avskaffats. Det består oreducerbart i den moderna kapitalismens intensifierade alienation: det utgör den stora massan av arbetare som har förlorat all makt över hur deras liv används, och som, *så snart de vet om det*, definierar om sig själva som ett proletariat, det verksamt negativa i det här samhället. Detta proletariat förstärks objektivt av att bondeklassen är på väg att försvinna och av att fabriksarbetets logik utbredd till en stor del av

"tjänstesektorn" och de intellektuella arbetena. *Subjektivt* är detta proletariat ännu fjärran från ett praktiskt klassmedvetande, inte bara tjänstemännen utan också arbetarna som hittills bara har upptäckt den gamla politikens kraftlöshet och mystifikationer. När proletariatet däremot upptäcker att dess egen avyttrade makt bidrar till att permanent förstärka det kapitalistiska samhället, inte bara i form av sitt arbete men också i form av fackföreningar, partier och statsmakter som det skapat för sin befrielse, upptäcker det också genom konkret historisk erfarenhet att det utgör den klass som är oresonlig fiende till all steltnad föryttring och maktspecialisering. Proletariatet bär på *den revolution som inte kan lämna någonting utanför sig*, på kravet att nutiden för evigt skall härska över det förflutna och på en total kritik av uppdelningen och det är för detta som det måste finna en adekvat form i handling. Ingen kvantitativ förbättring av dess elände, ingen illusion om integrering i hierarkin kan varaktigt råda bot på dess otillfredsställelse, ty proletariatet kan inte sanningsenligt känna igen sig i någon särskild orättvisa som det tvingas utstå, liksom inte heller i *avskaffandet av en sådan orättvisa* eller en mängd sådana, utan enbart i den *absoluta orättvisa* som består i att vara ställd utanför livet.

115

Av de nya tecken på förkastande som utbreder sig i de ekonomiskt mest avancerade länderna, och som förfalskas och möts av föga uppskattnings genom att läggas till rätta i skådespelet, kan man redan dra slutsatsen att en ny epok har inletts: efter de första försöken till arbetarresning *är det nu det kapitalistiska överflödet som har strandat*. När de västerländska arbetarnas utomfackliga kamp slås ner av framför allt fackföreningarna och när ungdomens upproriska strömningar sätter i gång en första oformlig protest, som överallt och omedelbart innefattar ett förkastande av den gamla specialiserade politiken, av konsten och av det dagliga livet, då är detta två sidor av en ny spontan kamp som först framstår som *brottslig*. De är tecken som förebådar ett andra proletärt angrepp på klassamhället. Då denna ännu orörliga armés förlorade barn åter börjar dyka upp på det slagfält som förändrats men ändå förblivit detsamma, följer de en ny "general Ludd" som denna gång sätter in dem för att förstöra *den tillåtna konsumtionens maskineri*.

116

"Den äntligen funna politiska form i vilken arbetets ekonomiska frigörelse kan förverkligas" har i detta århundrade tagit tydlig gestalt i de revolutionära arbetarråden, som i sig förenar alla beslutande och verkställande funktioner och som federerar sig genom delegater som är ansvariga gentemot gräsrotterna och kan avsättas när som helst. Deras faktiska existens har hittills bara varit korta utkast som genast bekämpats och besegrats av olika krafter till klassamhällets försvar, till vilka man ofta måste räkna deras eget

falska medvetande. Pannekoek framhöll med rätta det faktum att arbetarrådets makt "skapade fler problem" än den löste. Men det är i denna makt som den proletära revolutionens problem kan finna sin verkliga lösning. Den är platsen där det historiska medvetandets objektiva förhållanden återförenas, ett förverkligande av en aktiv direkt kommunikation där specialisering, hierarki och separation upphör, där de rådande förhållandena omvandlas "till enande förhållanden". Här kan det proletära subjektet framträda i kamp mot kontemplerationen. Dess medvetande är identiskt med den praktiska organisering detta har tagit sig, ty detta medvetande är i sig oskiljaktigt från ett konsekvent ingripande i historien.

117

Under rådets makt, som internationellt måste tränga undan varje annan makt, är den proletära rörelsen sin egen produkt, och denna produkt är producenten själv. Den är sitt eget mål. Endast här negeras i sin tur skådespelets negation av livet.

118

Rådets framträdande utgjorde den proletära rörelsens höjdpunkt under detta århundrades första fjärdedel, en realitet som förblivit obemärkt eller förvrängd eftersom den försvann med resten av en rörelse som den dåtida samlade historiska erfarenheten bestred och utrotade. I den proletära kritikens nya läge återkommer detta resultat som det enda obesegrade inslaget i en besegrad rörelse. Det historiska medvetande som vet att det här har sin rätta omgivning kan nu uppfatta det, inte längre i utkanten av vad som rinner bort, utan i centrum av det som väller upp.

119

En revolutionär organisation som existerar före rådets makt – och som måste finna sin egen form i kampen – vet från början av alla dessa historiska orsaker att den *inte representerar* klassen. Den måste bara erkänna sig själv som radikalt avskild från *uppdelningens värld*.

120

Den revolutionära organisationen är ett koherent uttryck för den teori om praktiken som, i det den blir praktisk teori, träder i ömsesidig kommunikation med de praktiska striderna. Dess egen praktik består i att göra kommunikation och koherens allmänna i dessa strider. I det

revolutionära ögonblick då den samhälleliga uppdelningen upplöses, måste denna organisation inse sin egen upplösning som avskild organisation.

121

En revolutionär organisation kan bara utgöra en enhetlig kritik av samhället, det vill säga en kritik som på intet vis är lierad med någon avskild makt någonstans på jorden, och en allomfattande kritik mot alla aspekter av det alienerade samhällslivet. Kombattanternas egna *väsen* är de enda vapnen i den revolutionära organisationens kamp mot klassamhället: en revolutionär organisation kan inte inom sig återskapa den söndring och hierarki som utmärker det förhärskande samhället. Den måste ständigt bekämpa sin egen vanställning i det rådande skådespelet. Det enda kravet för att delta i den revolutionära organisationens totala demokrati är att varje medlem uppfattar och själv faktiskt tillägnar sig det koherenta i dess kritik, en koherens som måste bevisas i den egentligt kritiska teorin och i förhållandet mellan denna och den praktiska verksamheten.

122

När den kapitalistiska alienationen, som blir mer och mer påträngande på alla nivåer, gör det allt svårare för arbetarna att urskilja och benämna sitt eget elände och ställer dem inför alternativet att förkasta *sitt elände i dess helhet eller ingenting alls*, då måste den revolutionära rörelsen lära sig att den inte längre kan *bekämpa alienationen i alienerade former*.

123

Den proletära revolutionen hänger helt och fullt på att det för första gången är nödvändigt att massorna uppfattar och upplever teorin i betydelsen förståelse av människans praktik. Den fordrar att arbetarna blir dialektiker och att de inskriver sitt tänkande i praktiken. Den kräver således betydligt mer av *människor utan egenskaper* än den borgerliga revolutionen krävde av de välkvalificerade som den utsåg att sätta den i verket: det partiella ideologiska medvetande som byggts upp av en del av borgarklassen hade som grund den samhällslivets centrala *del*, ekonomin, där denna klass *redan var vid makten*. Själva klassamhällets utveckling till ett skådespel av ickelev för således med sig att det revolutionära projektet *synligt* blir det som det *till sitt väsen* alltid har varit.

124

Den revolutionära teorin är nu fiende till varje revolutionär ideologi, *och den vet sig vara det.*

V. Tid och historia

"I ädle herrar, livets tid är kort ... Vi trampa kungar ned,
ifall vi leva ..."

Shakespeare, *Henrik IV*

125

Människan, "den negativa varelse som *är* endast i den mån som den upphäver Varat", är identisk med tiden. När människan tillägnar sig sin egen natur erövrar hon också universums utbredning. "Historien är själv en *verklig* del av *naturalhistorien* eller naturens utveckling till människa" (Marx). Omvänt existerar denna "naturalhistoria" bara genom den mänskliga historiens förlopp, bara genom den del som återfinner det historiska alltet, på samma sätt som det moderna teleskopet med sin räckvidd är i stånd att *i tiden* fånga in nebulosornas flykt mot universums utkanter. Historien har alltid existerat, men inte alltid i sin historiska form. Människans temporalisering, så som den kommer till stånd genom samhällets förmedling, är det samma som att tiden förmänskligas. Tidens omedvetna gång kommer till uttryck och *blir verklig* i det historiska medvetandet.

126

Fastän *fortfarande fördold* tar den egentliga historiska utvecklingen sin början med den långsamma och omärkliga framkomsten av "människans *verkliga* natur", denna "natur som föds i den mänskliga historien - i det mänskliga samhällets tillblivelseakt". Men samhället, som alltså kommit att bemästra en teknik och ett språk i den mån det är resultatet av sin egen historia, är bara medvetet om en evig nutid. All dess kunskap bärs av *de levande* och är begränsad till de äldstas minne. Varken död eller reproduktion uppfattas som en tidens lag. Tiden förblir orörlig, som ett slutet rum. Då ett mer komplext samhälle så småningom blir medvetet om tiden, är det snarast för att förneka den, ty i tiden ser det inte det som passerar utan det som återkommer. Det statiska samhället organiserar tiden efter sin direkta upplevelse av naturen, efter den *cykliska tidens* modell.

127

Redan hos nomadfolken är upplevelsen av den cykliska tiden förhärskande, ty under deras vandring återkommer ständigt samma omständigheter. Hegel anmärker att "nomadernas kringströvande är enbart formellt ty det är begränsat till likartade områden". Det samhälle som slår sig ned på en plats och skänker innehåll åt rummet genom att iordningställa individualiserade platser, finner sig också instängt inom ett sådant område. Den i tiden upprepade ankomsten till likartade platser blir nu i stället tidens rena återkomst på ett och samma ställe, en upprepad serie åtbörder. Övergången från ett nomadiserande herdelliv till bofast jordbruk innebär att en lättjefull och innehållslös frihet ersätts av mödosamt arbete. Det agrara produktionssättet, som styrs av årstidernas växlingar, är grunden för en fullt etablerad cyklisk tid. I den är evigheten *inbyggd*: den är det sammans ständiga återkomst här på jorden. Myten är den enhetliga tankebyggnad som garanterar en kosmisk ordning kring den ordning som samhället redan upprättat inom sina gränser.

128

Det samhälleliga tillägnandet av tiden, eller människans tillblivelse genom det mänskliga arbetet, utspelas i ett samhälle uppdelat i klasser. Makten som etablerat sig ovanpå den brist som råder i den cykliska tidens samhälle, den klass som organiserar det samhälleliga arbetet och därur tillägnar sig ett begränsat mervärde, tillägnar sig likaledes ett *temporalt mervärde* ur sin organisering av den samhälleliga tiden: denna klass åtnjuter för egen del den irreversibla tid som är utmärkande för allt levande. Den rikedom som över huvud taget kan existera koncentrerad i maktens domäner för att materiellt förbrukas i överdådiga fester, förbrukas också genom ett slöseri med *historisk tid på samhällets ytskikt*. De som besitter det historiska mervärdet är också de som har kunskap om och glädje av upplevda händelser. Denna tid, som är avskild från den kollektiva organisering av tid som är förhärskande i den repetitiva produktion som äger rum på samhällslivets basplan, rinner iväg ovanför sin egen orörliga samhällsgemenskap. Den är äventyrets och krigets tid, där det cykliska samhällets härskare genomlöper sin personliga historia, den är likaledes den tid som framstår i sammanstötningar med främmande samhällen, störningar i samhällets oföränderliga ordning. Historien inträffar alltså för människorna som ett främmande inslag, som något de inte har önskat och som något de trodde sig vara skyddade mot. Men på denna omväg återvänder också den mänsklighetens negativa *rastlöshet* som fanns med i upphovet till all utveckling och sedan hade somnat in.

129

Den cykliska tiden är i sig en konfliktlös tid. Men i denna tidens barndom införs en konflikt: först kämpar historien för att i härskarnas praktiska aktivitet bli till historia. Denna historia skapar en irreversibilitet på ytan,

dess gång skapar själva den tid den tömmer ur det inre av det cykliska samhällets outtömliga tid.

130

"Stelnade samhällen" är de vars historia går på sparlåga. De har i konstant jämvikt bibehållit sin motsättning mot den naturliga och mänskliga omgivningen, liksom sina inre motsättningar. Den extrema mångfald av institutioner som upprättats för detta ändamål vittnar om en formbarhet hos den mänskliga naturens egenväxt, men dessa bevis är uppenbara enbart för en yttre betraktare, för etnologen som *återvänder* från historisk tid. I alla dessa samhällen utesluter en definitiv strukturering all förändring. Den absoluta konformism som råder i all existerande samhällelig praxis, och där alla mänskliga möjligheter för alltid är utpekade, har som enda yttre begränsning själva fruktan för att falla tillbaka i en formlös djuriskhet. Här måste människorna förbli desamma för att förbli mänskliga.

131

Den politiska maktens födelse, som tycks förknippad med de sista stora tekniska omvälvningarna, som järnframställning, vid tröskeln till en period som inte skulle skakas i grundvalarna förrän industrins uppkomst, är också den tidpunkt då släktbanden börjar upplösas. Därefter lämnar generationsväxlingarna det rent cykliskt naturligas område för att bli riktade händelser, växlingar vid makten. Den irreversibla tiden är de härskandes tid, och dynastierna dess första måttstock. Skriften är dess vapen. I skriften når språket sin fulla verklighet, oberoende av direkt förmedling mellan medvetanden. Men detta oberoende är identiskt med den avskilda maktens allmänna oberoende, makten som den förmedling som konstituerar samhället. Med skriften uppstår ett medvetande som inte längre bärs upp av och överförs genom omedelbara relationer mellan levande, ett *opersonligt minne* som tillhör samhällets administration. "Skrifterna är statens tankar, arkiven dess minne" (Novalis).

132

Krönikan är ett uttryck för maktens irreversibla tid och även ett medel att upprätthålla denna tids voluntaristiska framåtskridande utifrån sin tidigare bana. Ty denna tidens inriktning är dömd att gå under med varje särskild makt och falla tillbaka i den cykliska tidens likgiltiga glömska, den enda tid som de jordbrukande massorna känner, de som förblir oförändrade mitt bland sammanstörtande imperier och tideräkningar. *Historiens ägare* har givit tiden en *mening*: en riktning som också är en betydelse. Men denna historia breder ut sig och dukar under för sig; den lämnar det underliggande

samhället orörligt, ty den utgör just det som förblir åtskilt från en gemensam verklighet. Det är därför de orientaliska imperierna historia för oss inskränker sig till religionshistoria; dessa tideräkningar som fallit i ruiner har bara efterlämnat den skenbart autonoma historien hos de illusioner som omgivit dem. Härskarna, som under mytens beskydd besitter *historien som privategendom*, besitter historien framför allt i form av illusion. I Kina och Egypten hade de länge monopol på själens odödlighet, liksom deras tidigast kända dynastier bara är ett sätt att i fantasin hantera det förflutna. Men denna illusoriska besittning är i det läget det enda möjliga sättet för härskarna att besitta en gemensam historia, och sin egen historia. Utvidgningen av deras verkliga historiska makt går sedan hand i hand med att innehavet av detta mytiskt illusoriska ägande vulgariseras. Allt detta är en följd av det enkla faktum att det är bara i den utsträckning som härskarna tar på sig att mytiskt garantera den cykliska tidens fortbestånd, till exempel i de kinesiska kejsarnas årstidsriter, som de själva kan vara relativt frigjorda från den.

133

För att den torra oförklarliga kronologi med vilken den gudomliga makten, som vill bli förstådd bara som ett jordiskt verkställande av mytens befallningar, talar till sina undersåtar ska kunna övervinnas och bli till medveten historia, krävs det att mer omfattande grupperingar har upplevt ett reellt deltagande i historien. Ur den praktiska kommunikationen mellan dem *som erkänner varandra* som innehavare av ett unikt nu och som förmår att uppfatta den kvalitativa rikedom hos händelser och omständigheter som liknar deras egna - deras epok - växte den historiska kommunikationens allmänna språk fram. De för vilka den irreversibla tiden har existerat upptäcker i den både *det som är värt att minnas och det hot som glömskan utgör*: "Herodotos från Halikarnassos kungör härmed resultatet av sina undersökningar för att tiden inte ska utplåna vad människorna utträttat ..."

134

Tankegångar om historien går inte att skilja från *tankegångar om makten*. Grekland var den tid då makten och dess förändringar diskuterades och förstods, en *demokrati för samhällets herrar*. Där rådde motsatsen till de förhållanden som utmärkte den despotiska staten där makten aldrig står till svars inför någon annan än sig själv, i sitt innerstas oåtkomliga mörker: i form av *palatsrevolutioner* där såväl framgångar som motgångar är ställda utom all diskussion. De grekiska gemenskapernas fördelade makt existerade emellertid bara i *förbrukningen* av det samhällsliv som producerades i statisk avskildhet av den tjänande klassen. Endast de som inte arbetade levde. Genom splittringen mellan de olika grekiska gemenskaperna och genom strävan att exploatera främmande städer förlades till omvärlden den separationsprincip som var grundläggande inom var och en av dem. Grekland, som drömde om en universell historia, lyckades inte hålla

samman inför invasionen, lyckades inte ens förena de självständiga städernas tideräkning. I Grekland blev den historiska tiden medveten, men ännu inte medveten om sig själv.

135

Sedan de lokalt gynnsamma omständigheter som de grekiska gemenskaperna upplevde hade upplösts, följdes tillbakagången för det västerländska historiska tänkandet inte av någon återuppståndelse för de tidigare mytiska förhållandena. Ur sammanstötningarna mellan folken i Medelhavsområdet och ur Romarrikets uppgång och fall uppstod de *halvhistoriska religioner* som kom att bli grundläggande faktorer i den nya tidsuppfattningen och i den avskilda maktens nya rustning.

136

De monoteistiska religionerna har utgjort en kompromiss mellan myt och historia, mellan den cykliska tid som ännu var förhärskande i produktionen och den irreversibla tid där folkslag drabbar samman och nybildas. De religioner som utgick ur judendomen innefattar ett abstrakt och universellt erkännande av den irreversibla tiden, som nu finner sig demokratiserad, öppen för alla men endast som illusion. Tiden är helt och hållet inriktad mot en enda slutlig händelse: "Guds rike är nära." Dessa religioner har uppstått ur historiens mylla och etablerat sig i den. Men ändå förhåller de sig i radikal opposition mot historien. Den halvhistoriska religionen upprättar en kvalitativ utgångspunkt i tiden (Kristi födelse, Muhammeds flykt), men dess irreversibla tid - som introducerar en verklig ackumulation som i islam kan ta formen av erövring och i reformationens kristendom en anhopning av kapital - vänds i det religiösa tänkandet till sin motsats, till en *nedräkning*: en väntan, under den tid som rinner ut, på att få komma till andra sidan, en väntan på Yttersta domen. Evigheten har lämnat den cykliska tiden. Den befinner sig hinsides. Den får tidens irreversibilitet att förlora sitt värde och avskaffar historien inom historien själv genom att placera sig i en punkt där den cykliska tiden har stannat och upphävts, *på andra sidan den irreversibla tiden*. Och Bossuet upprepar: "Genom tiden som förgår, går vi in i evigheten som består."

137

Under medeltiden, denna ofullbordade mytiska värld vars fulländning ligger bortom densamma, började historien verkligen tära på den cykliska tiden, som fortfarande bestämde över den huvudsakliga delen av produktionen. På det individuella planet kunde alla människor i någon mån uppfatta tiden som irreversibel - i livets skiftande åldrar, i livet betraktat som en *resa*, en

enkelriktad passage genom en värld vars mening finns någon annanstans. *Pilgrimen* är den människa som lämnar den cykliska tiden för att verkligen bli den resenär som alla egentligen är. Det personliga historiska livet finner alltid sin fullbordan inom maktens område, i deltagande i de strider som makten för och i de strider som förs om makten. Allmänt förenad av den kristna erans riktade tid, är maktens irreversibla tid ändå uppdelad i det oändliga i det *beväpnade förtroendets* värld där härskarnas spel rör sig kring trohet och ifrågasättande av tillbörlig trohet. Det feodala samhället, som uppstod ur mötet mellan "härväsendets krigsorganisation under själva erövringen" och "de förhandenvarande produktivkrafterna i de erövrade länderna" (*Die deutsche Ideologie*) - och till dessa produktivkrafter organisation måste man också räkna deras religiösa språk - delade upp herraväldet över samhället mellan kyrkan och den statliga makten, som i sin tur var uppdelad i det komplexa förhållandet mellan länsherrar och vasaller i lantliga förläningar och städernas kommuner. I denna rikedom av möjligt historiskt liv visade det sig så småningom, då världens stora officiella historiska företag hade strandat med korstågen, att epokens okända strävande utgjorts av den irreversibla tiden som omedvetet ryckt med sig samhället i dess grundvalar, den tid som upplevs av bourgeoisin i varuproduktionen, i städernas grundande och utbredning, i den kommersiella upptäckten av Jorden - det praktiska experimenterande som för alltid förstört all mytisk organisering av kosmos.

138

Den irreversibla tiden som invaderade samhället upplevdes, vid slutet av medeltiden av det medvetande som höll fast vid den gamla ordningen, som en besatthet av döden. Det var en melankoli inför världens upplösning, den sista värld där den säkerhet myten skänker fortfarande uppvägde historien, och för denna melankoli går alla världsliga ting oundvikligen mot sitt fördärv. Böndernas stora revolter i Europa är också försök att *bemöta den historia* som sparkat upp dem ur den patriarkala sömn som det feodala beskyddet hade värnat. Det är i millenaristernas utopi om *ett paradys på jorden* som det som fanns med i de halvhistoriska religionernas ursprung åter lyfts upp på dagordningen. De första kristna sällskapen, och den judiska messianism ur vilken de uppstod, var en reaktion på sin epoks elände och olycka. De förväntade sig att Guds rike omedelbart skulle upprättas här på jorden och införde i det antika samhället en faktor av oro och uppror. När kristendomen sedan kom att ta del av makten i kejsardömet förkastade den i sin tur det som återstod av denna förhoppning som ren vidskepelse. Detta är innebörden i Augustinus bedyrande - arketyper för all den moderna ideologins överbetyg åt sig själv - att den sedan länge etablerade kyrkan utgör just det omtalade himmelriket. De millenaristiska böndernas sociala revolution såg sig naturligtvis framför allt som en vilja att krossa kyrkan. Men millenarismen ägde rum i den historiska världen och inte på mytens område. Moderna revolutionära förhoppningar är inte, som Norman Cohn tror sig visa i *The pursuit of the millenium*, en irrationell fortsättning på millenaristernas religiösa lidelse. Tvärtom är det millenaristerna, en

kämpande revolutionär klass som för sista gången talar religionens språk, som redan är en modern revolutionär tendens som dock fortfarande saknar *medvetande om att bara vara historisk*. Millenaristerna var dömda att förlora eftersom de inte kunde uppfatta revolutionen som sitt eget företag. Det faktum att de för att handla inväntade ett yttre tecken på Guds vilja är en tankemässig motsvarighet till att de upproriska bönderna följde ledare som inte hämtats ur deras egna led. Bondeklassen kunde aldrig uppnå ett korrekt medvetande om hur samhället fungerar och om hur de skulle föra sin egen kamp. Det är för att den saknade sådana förenande omständigheter i sitt handlande och medvetande som den uttryckte sitt projekt och förde sitt krig i termer av ett inbillat paradiset på jorden.

139

Renässansen, som till antiken förlägger sitt förflutna och sin rätt, är ett nytt besittande av historiskt liv som för med sig en lycklig brytning med evigheten. Dess irreversibla tid är den hos ett evigt hopande av kunskaper. Och det historiska medvetandet som härstammar från de demokratiska gemenskaperna, och de krafter som förstörde dem, återupptar med Machiavelli reflektionen över den avhelgade makten och uttalar det osägbara om staten. I de italienska städernas översvallande liv, i konsten att festa, betyder livet ett avnjutande av tidens gång. Men detta njutande av det förgängliga måste självt förgå. Lorenzo de' Medicis sånger, som Burckhardt betraktar som ett uttryck för "själva renässansens själ", är en hyllning som denna historiens bräckliga fest riktar till sig själv: "Hur skön är inte ungdomen - ändock flyr den sin kos."

140

Den absoluta monarkins - denna övergångsform på vägen till borgarklassens fullständiga herravälde - ständiga statliga monopolisering av historiskt liv får borgarklassens nya irreversibla tid att framstå som det den verkliga är. Det är med *arbetstiden*, för första gången befriad från den cykliska, som bourgeoisin är förenad. Med borgarklassen har arbetet blivit *arbete som förändrar de historiska förhållandena*. Borgarklassen är den första härskande klass för vilken arbetet utgör ett värde. Och borgarklassen, som avskaffade alla privilegier och som inte erkänner något värde som inte uppstår ur exploatering av arbete, har med rätta identifierat sitt eget värde som härskande klass med arbetet, och av arbetets framsteg gjort sina egna. Den klass som anhopar varor och kapital förändrar ständigt naturen genom att förändra själva arbetet, genom att släppa lös dess produktivitet. Allt socialt liv är nu redan koncentrerat till hovens ornamentala fattigdom, denna den kyliga statliga administrationens prydnad som kulminerar i "kungayrket". Och varje historisk frihet har sedan dess tillbörligen fått samtycka till sin egen undergång. Feodalväldets fria lek med en irreversibel

tid tog slut med dess sista förlorade slag: Frondens uppror eller skottarnas resning för Charles Edward. Världen hade i grunden förändrats.

141

Borgarklassens seger är en seger för den *djupt historiska* tiden, därför att den är den ekonomiska produktionens tid som fullständigt omvandlar samhället för gott. Så länge den agrara produktionen fortfarande var det viktigaste arbetet, närde den cykliska tid som dröjde sig kvar i samhällets grundvalar de *traditionens* stelnade krafter som utgjorde en broms mot utvecklingen. Men den borgerliga ekonomins irreversibla tid utrotar dessa kvarlevor över hela världen. Historien, som dittills bara hade framstått som det som individer ur den härskande klassen hade för sig, och som således skrevs som en händelseorienterad historia, uppfattas nu som en *allmän rörelse* i vars bistra utveckling individerna offras. Den historia som har sin grund i den politiska ekonomin vet nu om förekomsten av det som en gång var dess omedvetna, men som likväl ännu förblir omedvetet och inte kan dras fram i ljuset. Vad varuekonomin har demokratiserat är bara denna blinda förhistoria - en ny ödesbestämmdhet som ingen rår över.

142

Historien, som är allestädes närvarande i samhällets djup, tenderar att gå förlorad på ytan. Att den irreversibla tiden har triumferat innebär också att den förvandlats till en *tingens tid*, därför att det vapen med vilket den segrat just är serieproduktion av föremål i enlighet med varans lagar. Den förnämsta produkt som den ekonomiska utvecklingen på det viset omvandlat från sällsynt lyx till allmän konsumtion är således *historien*, men bara i egenskap av en abstrakt utveckling hos de ting som dominerar all kvalitativ användning av livet. Medan den tidigare cykliska tiden tålde att individer och grupper kunde uppleva en växande andel av historisk tid, syftar produktionens dominerande irreversibla tid till att avskaffa denna upplevda tid i samhället.

143

Bourgeoisin har sålunda lanserat en irreversibel historisk tid som den påtvingat samhället men samtidigt förbjudit all *användning* av. "På så sätt har det funnits en historia, men det finns inte längre någon", därför att den klass som äger ekonomin, och som inte kan bryta med den *ekonomiska historien*, också måste förhindra varje annan irreversibel användning av tiden såsom varande ett omedelbart hot. Den härskande klassen, som utgörs av *specialister på att äga saker*, och därför också själva är tingens egendom, måste knyta sitt öde till att upprätthålla denna förtingligade historia, till att

permanenta en ny orörlighet *inom historien*. För första gången är arbetaren på samhällets botten inte materiellt *främmande för historien*, ty det är numera genom sin grundval som samhället irreversibelt rör sig. I kravet på att verkligen *leva* den historiska tid som det framställer, finner proletariatet sitt revolutionära projekts oförglömliga och enkla kärna. Och vart och ett av de försök att sätta detta projekt i verket, som hittills alltid har krossats, markerar en möjlig startpunkt för ett nytt historiskt liv.

144

Den till makten komna bourgeoisins irreversibla tid framträder i förstone under eget namn med en absolut startpunkt, Republikens år 1. Men den allmänna frihetens revolutionära ideologi, som slaktat de sista resterna av en mytisk organisation av alla värden och all traditionell reglering av samhället, avslöjar snart sin verkliga avsikt som den svept i romersk klädnad: den allmänna *handelsfriheten*. När varans samhälle upptäcker att det måste återställa den passivitet som det var nödvändigt att skaka i grundvalarna för att kunna etablera sin egen rena makt, finner det i "kristendomen med sin abstrakta människokult ... den religionsform som passar bäst" (*Kapitalet*). Borgarklassen har alltså ingått en kompromiss med denna religion, vilket också kommer till uttryck i tideräkningen: efter att ha övergivit sin egen kalender stöper den om sin irreversibla tid i den *kristna eran*, vars tronföljd den fortsätter.

145

Med kapitalismens utveckling har den irreversibla tiden *likriktats på en världsskala*. Den universella historien blir en realitet, ty hela världen samlas under denna tids utveckling. Men historien, som överallt är densamma, är fortfarande ingenting annat än ett förkastande av historien inom historiens ram. Den är den ekonomiska produktionens tid, uppklippt i likvärdiga abstrakta fragment, som över hela planeten framstår som *samma dag*. Den likriktade irreversibla tiden är *världsmarknadens* och följaktligen det världsomspännande skådespelets tid.

146

Produktionens irreversibla tid är framför allt ett varornas mått. Eftersom den bara uttrycker de speciella intressen som konstituerar den, är den tid som över hela världen utropas som *samhällets allmänna tid* bara en *speciell tid*.

VI. Skådespelets tid

Vi äger intet utom tiden, ty i den lever vi även när vi saknar rum.

Baltasar Gracián, *Handbok i levnadskonst*

147

Produktionens tid, tiden-som-vara, är ett evigt staplande av likvärdiga intervall. Den är den irreversibla tidens abstraktion, där varje bit på kronometern måste visa sin rent kvantitativa likhet. Dess *utbytbara* karaktär bestämmer hela dess faktiska verklighet. Det är under varutidens samhälleliga herravälde som "Tiden är allt, människan är inte längre något; på sin höjd förkroppsligandet av tiden" (*Filosofins elände*). Den är en devalverad tid, raka motsatsen till tiden som "den mänskliga utvecklingens område".

148

Den mänskliga icke-utvecklingens allmänna tid har också en komplementär aspekt, en *konsumerbar tid* som från den stipulerade produktionen återvänder till samhällets vardagsliv i form av en *pseudocyklisk tid*.

149

Den pseudocykliska tiden är i själva verket ingenting annat än produktionens varutid *i konsumerbar förklädnad*. Den äger dennas väsentliga egenskaper: den består av utbytbara homogena enheter och saknar en kvalitativ dimension. Men eftersom den är en biprodukt till den tid som är avsedd att hejda och hålla tillbaka det konkreta vardagslivet, måste den ges ett falskt värde och framträda i en följd av förment individualiserade ögonblick.

150

Den pseudocykliska tiden är konsumtionens tid i den moderna ekonomiska överlevnaden, den stegrade överlevnaden, där den vardagliga upplevelsen förblir berövad alla beslut och, befriad från naturens ordning, underkastad

den falska natur som skapas i det alienerade arbetet. Denna tid återfinner alltså *fullständigt naturligt* den gamla cykliska rytm som reglerade överlevnaden i de förindustriella samhällena. Den pseudocykliska tiden tar stöd i den cykliska tidens naturliga spår och sammanställer på samma gång ur dem nya homologa kombinationer: natt och dag, vardag och helg, återkommande semester.

151

Den pseudocykliska tiden är en tid som *stöpts om av industrin*. Den tid som vilar på varuproduktionen är själv en konsumtionsvara som kombinerar allt det som tidigare, i det gamla unitära samhällets upplösningsfas, kunde urskiljas som privatliv, ekonomiskt liv, politiskt liv. All det moderna samhällets konsumerbara tid har kommit att användas som råvara för differentierade nya produkter som tränger sig fram på marknaden i form av samhälleligt organiserat tidsfördriv. "En produkt som är färdig för konsumtion kan på nytt bli råmaterial för en annan produkt" (*Kapitalet*).

152

På sitt mest avancerade område inriktar sig den koncentrerade kapitalismen på att sälja "fullt utrustade" tidsavsnitt, kompletta varor som i sig innefattar ett antal andra varor. Så kan man, inom tjänste- och fritidssektorns expanderande ekonomi, få ett pris "inklusive allt" på spektakulärt boende, kollektiva fritidsresor, abonnemang på kulturkonsumtion och rentav sällskap i form av "passionerad konversation" eller "möte med personligheter". Detta slag av skådespelsartade varor, som uppenbarligen inte är gångbara utan en stegrad brist på motsvarande realiteter, gör sig väl bland den moderniserade försäljningens försöksprylar genom att vara tillgängliga på kredit.

153

Den konsumerbara pseudocykliska tiden är skådespelets tid. I inskränkt mening som en tid för konsumtion av bilder, och i hela sin vidd som en bild av tidskonsumtion. Tiden för konsumtion av bilder, som är alla varors medium, är det område där skådespelets maskineri går på högvarv och som inte går att skilja från det mål som det globalt framställer som tillfälle till och modell för all enskild konsumtion. Man vet att den ständiga strävan i det moderna samhället att spara tid - antingen sig det rör sig om snabba transporter eller soppa på burk - har det goda med sig för befolkningen i Förenta staterna att denna i medeltal kan tillbringa tre till sex timmar om dagen enbart med att se på teve. Den samhälleliga bilden av tidskonsumtion domineras å sin sida uteslutande av inslag av fritid och semester, tillfällen som visas upp *på avstånd* och som något självklart eftersträvansvärt, i likhet

med alla skådespelsartade varor. Denna vara erbjuds uttryckligen som de ögonblick av verkligt liv vars cykliska återkomst det gäller att invänta. Men i dessa ögonblick som tillskrivs livet är det fortfarande skådespelet som inbjuder till betraktande och efterrapning genom att svinga sig upp på en intensivare nivå. Det som presenteras som det verkliga livet visar sig helt enkelt vara ett *verkligt skådespelsartat* liv.

154

Vår epok, som inför sig själv framställer sin tid som ständigt återkommande festligheter, är lika fullt en epok utan fester. Det som under den cykliska tiden innebar ett tillfälle att delta i en gemenskap för överdådigt leverne är omöjligt i ett samhälle utan gemenskap och utan överdåd. Medan dess vulgariserade pseudofester, som är en parodi på all dialog och all utskänkning, hetsar till ett överdrivet ekonomiskt spenderande, slutar de alltid med samma besvikelse som kompenseras med samma löften om ny besvikelse. Den moderna överlevnadens tid måste i skådespelet trissa upp sitt eget skrymtande i takt med att dess bruksvärde sjunker. Tidens verklighet har ersatts av *reklam* för tid.

155

Under det att förbrukningen av den cykliska tiden i de forntida samhällena stod i samklang med samhällets verkliga arbete, finner sig den utvecklade ekonomins pseudocykliska förbrukning stå i motsats till sin produktions abstrakt irreversibla tid. Medan den cykliska tiden var en orörlig illusions tid som verkligen upplevdes, är skådespelets tid en föränderlig verklighets tid som upplevs illusoriskt.

156

Det som ständigt är nytt i tingens produktionsprocess återfinns aldrig i konsumtionen, som förblir en utvidgad upprepning av samma sak. Eftersom det döda arbetet fortsätter att dominera det levande, dominerar det förflutna det närvarande i skådespelets tid.

157

Det individuella livet har ännu ingen historia, eftersom det bara är andra sidan av det allmänna historiska livets torftighet. De pseudohändelser som trängs om utrymmet i skådespelets dramatisering har aldrig upplevts av dem som informeras om dem, de drunknar dessutom i inflationen av hastiga

växlingar, i varje pulsslag hos skådespelets maskineri. Å andra sidan saknar det som verkliga upplevs all förbindelse med samhällets officiella irreversibla tid, och står i direkt motsättning till den pseudocykliska rytmen hos denna tids konsumerbara biprodukter. Den individuella upplevelsen av ett separat vardagsliv förblir utan språk, utan begrepp, utan kritisk tillgång till sitt eget förflutna som ingenstans finns upptecknat. Den låter sig inte kommuniceras. Upplevelsen förblir oförstådd och glöms bort till förmån för skådespelets falska minne av det icke minnesvärda.

158

I egenskap av den nuvarande samhällsliga organiseringen av historiens och minnets förflamning, av det uppgivande av historien som reser sig på den historiska tidens grund, är skådespelet ett *falskt tidsmedvetande*.

159

Förutsättningen för att kunna förmå arbetarna att acceptera en ställning som "fria" producenter och konsumenter av tid-som-vara var en *tvångsinlösen av deras egen tid*. Det hade inte varit möjligt att låta tiden återvända genom skådespelet utan detta första avhändande av producenterna.

160

Det ofrånkomliga biologiska inslag som finns kvar i arbetet, såväl i beroendet av den naturliga rytmen i sömn och vaka som i den individuella irreversibla tidens påtaglighet i att livet slits ut, finner sig helt sonika *underordnat* i förhållande till den moderna produktionen. Och som sådana ignoreras dessa delar i produktionsprocessens officiella proklamationer och av de konsumerbara troféer som är detta segertågs tillgängliga motsvarighet. Fångat i sin världs förfalskade centrum kan åskådarens medvetande inte längre i sitt liv uppfatta en väg mot dess förverkligande och mot dess död. Den som avstår från att förbruka sitt liv kan inte heller möta sin död med öppna ögon. Livförsäkringsreklamen insinuerar bara att det är brottsligt att dö utan att ha ordnat sina affärer inför en sådan ekonomisk förlust. Och *the American way of death* garanterar största möjliga *sken* av liv i denna svåra stund. Enligt andra inslag i reklamens massiva bombanfall skulle det vara absolut förbjudet att åldras. För var och en gäller det att handskas med ett "ungdomskapital" som emellertid aldrig kan göra anspråk på samma varaktighet och räntabilitet som finanskapitalet utan bara får användas på det mest mediokra sätt. Denna dödens samhällsliga frånvaro är identisk med frånvaron av liv i samhället.

161

Som Hegel har visat, är tiden den *nödvändiga* alienationen. Tiden är den plats där subjektet förverkligas genom att gå förlorat, där subjektet blir ett annat för att nå sin egen verklighet. Raka motsatsen är den rådande alienationen som de som producerar *ett främmande nu* måste uthärda. Det samhälle som i grunden skiljer subjektet från dess verksamhet och stjälar den från det, skiljer i denna *rumsliga alienation* framför allt subjektet från dess egen tid. Den överkomliga sociala alienationen är just det som har tabubelagt och paralyserat de möjligheter och risker som finns i tidens *levande* alienation.

162

Under de flyktiga *moden* som avlöser varandra och återuppstår på den kontemplerade pseudocykliska tidens torftiga yta, finner man alltid epokens *grand style* hos det som är inriktat mot den uppenbara men hemliga nödvändigheten av en revolution.

163

Tidens naturliga grundval, det påtagliga faktum att tiden går, blev mänsklig och samhällelig i och med att den existerar *för människan*. Det är den mänskliga verksamheten i sitt begränsade tillstånd, som arbete i olika stadier, som hittills har humaniserat, men också avhumaniserat, tiden: som cyklisk tid och som den ekonomiska produktionens separerade irreversibla tid. Det revolutionära projektet om ett klasslöst samhälle, ett förallmänligt historiskt liv, innebär att den samhälleliga tidmätningen lämnar plats för en lekfull modell av den irreversibla tiden för olika individer och grupper, en modell i vilken *federerade oberoende tider* existerar samtidigt. Det innebär för tidens del ett fullständigt förverkligande av den kommunism som "omöjliggör allt som är oavhängigt av individen".

164

Världen drömmer sedan länge om en tid som den endast måste vara medveten om för att verkligen leva.

VII. Fysisk planering

Och den som blir herre över en stad, vilken är van att leva i frihet, och inte förstör den, kan vänta sig att bli förstörd av den, ty ett uppror kan alltid uppstå i namn av friheten och de gamla lagarna, vilka aldrig glöms – varken med tiden eller på grund av välgärningar. Vad man än gör och vilka mått och steg man än vidtar – om man inte splittrar eller skingrar invånarna glömmes de aldrig friheten och de gamla lagarna ...

Machiavelli, *Fursten*

165

Det kapitalistiska produktionssättet har likriktat rummet, som inte längre begränsas av omgivande samhällen. Denna likriktning utgörs av en både intensiv och extensiv *trivialisering*. Anhopningen av varor som producerats för marknadens abstrakta rum har upplöst de olika platsernas autonomi och kvaliteter, på samma sätt som alla regionala och legala begränsningar har krossats tillsammans med medeltida yrkesrestriktioner som var till för att upprätthålla hantverksproduktionens *kvalitet*. Denna homogeniserande kraft är det tunga artilleri som har fått alla kinesiska murar att falla.

166

Det är för att bli allt mer identiskt med sig självt, för att så mycket som möjligt närma sig den orörliga monotonin, som *varans fria rum* hädanefter ständigt ändras och återuppbyggs.

167

Detta samhälle som avskaffar geografiska avstånd samlar avstånden inom sig i form av uppdelning i skådespelet.

168

Människornas resande betraktat som konsumtion, turismen, denna biprodukt till varudistributionen, inskränker sig i grunden till ett tillfälle att åka och se det som har blivit trivialt. Att besök på olika platser hanteras av ekonomin är redan i sig en garanti för att platserna är *likvärdiga*. Samma modernisering

som reducerat tiden för resandet har också tagit ifrån resandet rummets verklighet.

169

Det samhälle som formar hela sin omgivning har utvecklat en egen teknik för att bearbeta den konkreta grunden för dessa uppgifter: sitt territorium. Urbanismen innebär att den naturliga och mänskliga miljön tas i besittning av kapitalismen, som logiskt utvecklar sig till ett absolut herravälde och som nu både kan och måste stöpa om hela rummet till *sin egen dekor*.

170

Det behov hos kapitalismen som urbanismen tillfredsställer, i egenskap av en synlig nedfrysning av livet, kan - i hegelska termer - uttryckas som att "den fridfulla samexistensen i rummet" har absolut övertag över "det rastlösa blivandet i tidens växlingar".

171

Om alla den kapitalistiska ekonomins tekniska resurser måste uppfattas som medel att genomföra uppdelning, handlar urbanismen om att utrusta deras allmänna grundval, att jämna marken för deras utbredning. Den handlar om *uppdelningens* själva teknik.

172

Urbanismen innebär att det stående uppdraget att säkra klassmakten fått sitt moderna utförande: den atomiserar de arbetare som de urbana produktionsförhållandena så riskabelt har *sammanfört*. Den ständiga kamp som måste föras gentemot alla möjligheter till möten finner i urbanismen ett fördelaktigt slagfält. Alla etablerade maktens ansträngningar att efter erfarenheterna av franska revolutionen förbättra alla metoder att upprätthålla ordningen på gatan kulminerar till sist i att gatan avskaffas. "Att isolera befolkningen med masskommunikation över stora avstånd har visat sig vara ett mycket effektivare kontrollmedel", konstaterar Lewis Mumford i *The City in History* då han beskriver en "hädanefter enkelriktad värld". Men isoleringens allmänna utveckling, som är den urbana verkligheten, måste också innehålla en kontrollerad återanpassning av arbetarna i enlighet med produktionens och konsumtionens planerbara behov. De isolerade individerna måste åter fösas ihop som *isolerade tillsammans* genom integrering i systemet: fabriker och kulturhus, semesterbyar och

höghusområden är organiserade speciellt för denna pseudokollektivism som också följer den isolerade individen in i *familjecellen*: den utbredda användningen av mottagare för skådespelets budskap befolkar hennes isolering med betvingande bilder, bilder som uppnår sin fulla kraft enbart tack vare denna isolering .

173

Arkitekturen, som under alla tidigare epoker varit reserverad för den härskande klassens tillfredsställelse, är nu för första gången direkt inriktad på *de fattiga*. De nya boendeformernas tydliga misär och väldiga utbredning härrör ur deras *masskaraktär*, som på en gång är en förutsättning för och syftet med de moderna byggmetoderna. Det *auktoritära beslutsfattandet*, som abstrakt omdanar territoriet till ett abstraktionens territorium, är tydligt utmärkande för dessa nya byggmetoder. Samma arkitektur framträder i alla länder där industrialiseringen tar sin början, och som är efterblivna i detta avseende, som en lämplig metod att införa denna nya sociala existensform. Den tröskel som samhällets materiella makt passerat genom sin tillväxt, liksom den *eftersläpning* som är utmärkande för hur denna makt medvetet utövas, syns lika tydligt i urbanismen som någonsin i kärnvapenrustningen eller i födelsekontrollen - som för övrigt redan gjort det möjligt att manipulera det genetiska arvet.

174

I detta nu pågår redan stadsmiljöns självdestruktion. Konsumtionens krav leder snabbt till att städerna sprängs sönder och kastas ut på landsbygden, som täcks av "formlösa klumpar av urbana rester" (Lewis Mumford). Bilens diktatur, denna föregångare i varuöverflödets första fas, har etablerat sig i naturen och härskar med sina motorvägar som bryter upp gamla centra och befäller en allt mer forcerad utspridning. Under tiden utkristalliserar sig tillfälliga och ofullständiga varianter av en urban struktur kring de "distributionsfabriker" som utgörs av gigantiska stormarknader, uppförda på parkeringsplattor i kala omgivningar. Och i samma grad som de själva blir till sekundära överlastade centra stöts dessa den hetsiga konsumtionens tempel bort av centrifugalkraften, eftersom de ger upphov till en bitvis återställd tätortsbebyggelse. Men konsumtionens tekniska organisering är bara en förelöpare till den allmänna upplösning som har lett staden till att *förtär sig själv*.

175

Ekonomins historia, som helt och hållet utvecklats kring motsättningen mellan stad och landsbygd, har nått en sådan framgång att den på en gång

avskaffat båda begreppen. Den totala historiska utvecklingens nuvarande *förlamning*, som är till förmån enbart för ekonomins fortsatta oberoende gång, innebär att staden och landet börjar försvinna, inte att klyftan mellan dem *överskrids* utan att de samtidigt störtar samman. Stadens och landsbygdens ömsesidiga utnötning, som beror på att den historiska rörelse som skall till för att övervinna den existerande urbana verkligheten har sviktat, framstår i den eklektiska blandning av deras lösryckta delar som täcker de mest utvecklade områdena under industrialismen.

176

Världshistorien föddes i städerna och blev vuxen i och med stadens avgörande seger över landsbygden. Som en av bourgeoisins största revolutionära förtjänster betraktar Marx det faktum att den "har lagt landsbygden under stadens herravälde", *vars luft befriar*. Men även om stadens historia är frihetens historia är den också tyranniets historia och den statliga förvaltningens som kontrollerar såväl landsbygden som staden själv. Staden har hittills bara kunnat utgöra den historiska frihetens slagfält, inte en plats där man åtnjuter denna frihet. Staden är *historiens centrum*, ty den innehåller på samma gång den koncentrerade samhällsliga makten, som möjliggör ett historiskt företag, och ett medvetande om det förflutna. Den nuvarande tendensen att avskaffa staden uttrycker bara på ett annat sätt att ekonomins underkastande under det historiska medvetandet försenats, liksom den förening av samhället som återsamlar de krafter som glidit ifrån det.

177

"Landsbygden uppvisar just det motsatta förhållandet: isolering och avskildhet" (*Die deutsche Ideologie*). Urbanismen som ödelägger städerna återupprättar en *pseudolandsbygd*, där såväl den tidigare landsbygdens naturliga relationer som den historiska stadens direkta och ständigt ifrågasatta sociala relationer har gått förlorade. Boendeförhållandena och den skådespelsmässiga kontrollen i det nuvarande "planerade rummet" har skapat ett nytt konstgjort bondestånd: utspridningen i rummet och den inskränkta mentalitet som alltid hindrat bönderna från att företa en självständig aktion och hävda sig som en skapande historisk kraft har nu åter blivit utmärkande för producenterna; gången hos den värld de själva tillverkar förblir lika fullständigt bortom deras inflytande som arbetets naturliga rytm var det för jordbrukssamhället. Men då detta bondestånd, som utgjorde den orubbliga grunden för den "orientaliska despotismen" och vars uppsplittring just krävde en byråkratisk centralisering, återkommer som ett resultat av den moderna statliga byråkratiseringens tillväxt, måste man *historiskt tillverka* och underhålla dess *apati*. Den naturliga okunnigheten har givit plats åt villfarelsens organiserade skådespel. De "nya städer" som hyser det oäkta teknologiska bondeståndet inskriver tydligt i

landskapet brytningen med den historiska tid på vilken de är resta. Deras devis kunde vara: "Här händer aldrig något och *här har aldrig hänt något.*" Eftersom historien måste förlösas i städerna och ännu inte blivit förlöst, är det uppenbart att det är den *historiska frånvarons* krafter som har börjat forma sitt eget uteslutande landskap.

178

Historien, som utgör ett hot mot denna skymningsvärld, är också den kraft som kan underkasta rummet under den upplevda tiden. Den proletära revolutionen är den *kritik av den mänskliga geografin* genom vilken individer och gemenskaper går att skapa platser och händelser för att tillägna sig, inte längre bara sitt eget arbete, utan sin totala historia. I detta lekens rörliga rum och med fritt valda varianter av spelregler kan platsens autonomi återfinnas utan någon utestängande tillgivenhet till den egna jorden, och därigenom också återupprätta resans verklighet och livet uppfattat som en resa som innefattar hela sin egen mening.

179

Den mest storslagna revolutionära idén om urbanismen är inte själv urbanistisk, teknologisk eller estetisk. Den är ett beslut att fullständigt rekonstruera territoriet efter behovet hos arbetarrådets makt, proletariatets *antistatliga diktatur*, den verkställande dialogen. Och rådets makt, som bara kan bli verklig genom att förändra alla existerande förhållanden, kan inte åta sig en mindre uppgift om den vill bli erkänd och *känna igen sig själv* i sin egen värld.

VIII. Negation och konsumtion i kulturen

Skulle vi få uppleva en politisk revolution? Vi, dessa tyskars samtida? Min vän, ni tror det ni önskar ... Om jag bedömer Tyskland efter dess tidigare och dess nuvarande historia så måste ni hålla med mig om att hela dess historia är förfalskad och att hela dess nuvarande offentliga liv på intet vis beskriver befolkningens faktiska tillstånd. Läs vilken tidning ni vill och övertyga er om att man aldrig upphör – och ni måste tillstå att censuren inte hindrar någon att upphöra – att hylla den frihet och den nationella lycka vi besitter ...

Ruge, brev till Marx, mars 1843

180

Kulturen är kunskapens allmänna område, och det område där upplevd erfarenhet återges, i det historiska samhälle som är uppdelat i klasser; det vill säga att kulturen är den förmåga att generalisera som existerar *separat*, som den intellektuella arbetsdelningen och uppdelningens intellektuella arbete. Kulturen lösgjorde sig från det mytiska samhällets enhet "när förmågan till förening försvinner ur människornas liv och när motsatserna har förlorat sina levande samband och växelverkan och vunnit självständighet ..." (*Differenz des Fichteschen und Schellingschen Systems der Philosophie*). Då den uppnått sitt oberoende påbörjar kulturen en berikande imperialistisk utveckling, som samtidigt innebär att dess oberoende avtar. Historien, som har skapat kulturens relativa självständighet, och de ideologiska illusionerna kring denna självständighet, tar sig också uttryck som kulturens historia. Och kulturens hela historia av erövringar kan ses som historien om hur dess otillräcklighet avslöjas, som en marsch mot dess självutplåning. I kulturen pågår spaning efter den enhet som flytt. I detta sökande efter enhet är kulturen, som avskilt område, tvungen att förneka sig själv.

181

Striden mellan tradition och förnyelse, som är den princip enligt vilken kulturens inre utveckling sker i historiska samhällen, kan bara fortgå genom ständig seger för förnyelsen. Förnyelsen inom kulturen bärs emellertid inte upp av någonting annat än den totala historiska utvecklingen som, då den blir medveten om sin totalitet, tenderar att överskrida sina kulturella förutsättningar och går att avskaffa all uppdelning.

182

Uppsvinget för samhällets kunskap, som också innehåller uppfattningen om historien som kulturens kärna, leder till en självkänedom utan återvändo som kommer till uttryck i att Gud avskaffas. Men denna "förutsättning för all kritik" är samtidigt en förpliktelse till oavlätlig kritik. Där ingen förhållningsregel längre kan upprätthållas, leder varje kulturens *resultat* denna närmare sin upplösning. Liksom filosofin, då den uppnått full autonomi, måste varje självständigjord vetenskapsgren bryta ihop, först och främst som anspråk på att förklara samhället i dess helhet, och i sista hand även som partiellt redskap inom sitt eget område. Den avskilda kulturens *brist på rationalitet* är det som dömer den till undergång, ty den innehåller redan ett krav på det rationellas seger.

183

Kulturen har uppstått ur den historia som har upplöst den gamla världens levnadssätt, men i egenskap av avskilt område utgör den ännu bara den intelligens och den förnimbara kommunikation som förblir partiella i ett *partiellt historiskt* samhälle. Den är förnuftet i en alltför oförnuftig värld.

184

Slutet på kulturhistorien visar sig från två motsatta sidor: strävan att överskrida kulturen i den totala historien, och ansträngningarna att bevara den som ett dött föremål att betrakta i skådespelet. Den ena av dessa riktningar har förenat sitt öde med samhällskritiken, den andra med försvaret av klassmakten.

185

Båda sidorna av kulturens slut existerar på ett enhetligt sätt, såväl inom alla aspekter av kunskapen som inom alla aspekter av den förnimbara återgivningen – det som var *konsten* i dess mest allmänna betydelse. I det första fallet kontrasterar anhopningen av fragmentariska kunskaper som blivit oanvändbara – eftersom ett *samtycke* till de existerande förhållandena till sist måste leda till ett *avstående från de egna kunskaperna* – mot den praktikens teori som ensam besitter sanningen om allting genom att den besitter hemligheten om hur den kan användas. I det andra fallet står mot varandra den kritiska självdestruktionen hos samhällets tidigare *gemensamma språk*, och dess konstlade återuppbyggnad i varuskådespelet, den illusoriska framställningen av det som inte upplevs.

186

I och med förlusten av den gemenskap som var utmärkande för det mytiska samhället, måste samhället förlora alla beröringspunkter med ett verkligt gemensamt språk, ända därefter att den överksammas gemenskapens splittring kan övervinnas genom tillträde till en verklig historisk gemenskap. Konsten blev den sociala överksamhetens gemensamma språk sedan den etablerat sig som självständig konst i modern mening genom att lämna sitt tidigare religiösa universum och bli till en individuell tillverkning av skilda verk. Som specialfall förnimmer konsten den utveckling som dominerar hela den avskilda kulturens historia. Då den hävdar sin självständighet påbörjar den sin upplösning.

187

Det faktum att kommunikationens språk gått förlorat är just det som positivt uttrycker all konstens moderna rörelse mot sönderfall, dess formella förintelse. Vad denna utveckling uttrycker *negativt* är det faktum att ett gemensamt språk måste återfinnas – inte längre i form av enkelriktade slutsatser, som för konstens del i det historiska samhället *alltid kommit för sent*, och som utan egentlig dialog talar *till andra* om det upplevda och därigenom godtar denna brist hos livet – det måste återfinnas i den praxis som i sig förenar den direkta verksamheten och dess språk. Det gäller att verkligen besitta den dialogens gemenskap och den lek med tiden som de poetiska och konstnärliga verken *återgivit*.

188

När den konst som blivit oberoende återger sin värld med grälla färger, har ett moment av liv blivit gammalt och låter sig inte förnygras av grälla färger. Det låter sig bara uppväckas i minnet. Konstens storslagenhet framträder först på livets förfall.

189

Den historiska tid som invaderar konsten kommer från och med *barocken* framför allt till uttryck just på konstens eget område. Barocken är konsten hos en värld som förlorat sitt centrum: rasat har den sista mytiska ordning som ännu medeltiden uppfattade i kosmos och det världsliga styret – kristenhetens enhet och kejsardömet vålnad. *Förändringens konst* måste omfatta den kortvarighetens princip som den ser i världen omkring sig. Den har valt "livet framför evigheten", skriver Eugenio d'Ors. Teatern och festen, den teatraliska festen, är de förhärskande inslagen i barockens skapande, där varje enskild konstnärlig yttring enbart får betydelse som dekor till en

konstruerad plats, en konstruktion som har att utgöra sitt eget förenande centrum; detta centrum är *passagen*, övergången, inskriven som en hotad jämvikt i alltings dynamiska ordning. Den stundom överdrivna betydelse som tilldelas begreppet barock i den nutida konstdiskussionen är ett uttryck för att man blivit medveten om det omöjliga i en konstnärlig klassicism: tre sekels ansträngningar att upprätta en normativ klassicism eller nyklassicism har bara varit kortvariga faktiska konstruktioner som talat statens utanförstående språk, språket hos den absoluta monarkin eller den revolutionära bourgeoisin klädd i romersk toga. Från romantiken till kubismen handlar det ändå till slut om en negationens allt mer individualiserade konst, som ständigt förnyas sig ända till den söndersmulning och fullständiga negering av det konstnärliga området som har följt barocken i spåren. Att den historiska konst försvunnit som var förbunden med den interna kommunikationen hos en elit med sin halvt självständiga sociala bas i de delvis lekfulla förhållanden som ännu upplevdes av de sista aristokratierna, uttrycker också det faktum att kapitalismen är den första klassmakt som erkänner sig fullständigt berövad varje ontologisk kvalitet; och där det förhållandet att makten har sina rötter i det simpla förvaltandet av ekonomin på samma gång innebär att allt mänskligt *herravälde* gått förlorat. Barockens helhet, som för det konstnärliga *skapandet* är en sedan länge förlorad enhet, återfinns på något sätt i den aktuella *konsumtionen* av hela det konstnärliga förflutna. Den historiska kunskapen om och erkännandet av all det förflutnas konst, som retrospektivt utropar den till en världskonst, relativiserar konsten till en total ordning och upprättar i sin tur en barockbyggnad på en högre nivå, en byggnad i vilken själva produktionen av en barock konst måste smälta samman med alla dess gengångare. Alla civilisationers och alla epokers konst kan nu för första gången bli kända och beundrade tillsammans. Det är en konsthistoriens "souvenirsamling", som genom att bli möjlig också innebär *slutet på konstens värld*. Det är i denna museernas epok, då ingen konstnärlig kommunikation längre kan finnas, som alla tidigare konstyttringar jämlikt kan beundras, ty ingen av dessa kan längre umgälla förlusten av sina speciella kommunikationsförhållanden i den nuvarande förlusten av de *allmänna* kommunikationsförhållandena.

190

I egenskap av den negativa rörelse som fortfar att överskrida konsten i det historiska samhälle där historien ännu inte upplevts, är konsten vid tiden för sin upplösning på en och samma gång en förändringens konst och det rena uttrycket för en förändring som inte är möjlig. Ju storslagnare konstens anspråk är, desto avlägsnare är dess faktiska förverkligande. Denna konst är nödvändigtvis *avantgardistisk*, och den *finns inte*. Att den är avantgardistisk är samma sak som att den försvinner.

191

Dadaismen och surrealismen är de två strömningar som markerar slutet på den moderna konsten. Fastän bara delvis medvetet, är de samtida med den proletära revolutionära rörelsens sista stora anstormning. Och denna rörelsens nederlag, som lämnade dem instängda på det konstens område de själva hade utpekats som föråldrat, är den fundamentala orsaken till att de kom av sig. Historiskt är dadaismen och surrealismen på samma gång förbundna och i opposition mot varandra. I denna konflikt, som samtidigt för båda utgör deras mest konsekventa och radikala bidrag, framträder deras kritiks interna otillräcklighet, ensidigt utarbetad som den är av båda parter. Dadaisterna ville *avskaffa konsten utan att förverkliga den*; surrealisterna ville *förverkliga konsten utan att avskaffa den*. Den kritiska ståndpunkt som sedan dess utarbetats av *situationisterna* visar att avskaffandet och förverkligandet av konsten är oskiljaktiga aspekter av samma *överskridande av konsten*.

192

Den skådespelsmässiga konsumtionen som bevarar den gamla kulturen djupfrysad, tillsammans med oskadliggjorda upprepningar av dess negativa yttringar, har på det kulturella området helt öppet blivit vad den implicit är i sin helhet: en *kommunikation av det som inte går att kommunicera*. Den långtgående förstörelsen av språket kan här rätt och slätt framställas som ett officiellt positivt värde, ty det handlar om att visa upp en försoning med det sakernas förhärskande tillstånd där varje kommunikation muntert förklaras vara frånvarande. Den kritiska sanningen om denna förstörelse, så som den kommer till uttryck i den moderna poesin och konsten, är helt klart fördold ty skådespelet, vars uppgift det är att *inom kulturen låta historien falla i glömska*, tillämpar i sina falska nyheter om modernistiska förmågor samma strategi som utmärker det i grunden. Sålunda kan en ny litterär skola, som uppger att den begrundar texten i sig, framställa sig som en nyhet. Vid sidan av det simpla utropandet av en självtillräcklig skönhet hos upplösningen av det kommunicerbara, söker för övrigt den modernaste tendensen i den skådespelsmässiga kulturen – den som är närmast lierad med repressionen i samhället som helhet – att med "multikonstverk" återställa en sammansatt neo-artistisk miljö med hjälp av disparata beståndsdelar, framför allt i försöken att integrera konstnärliga kvarlevor eller estetisk-tekniska hybrider i urbanismen. Detta motsvarar på skådespelets pseudokulturella plan den utvecklade kapitalismens allmänna projekt att återanpassa den avstyckade arbetaren till en "personlighet som är väl integrerad i gruppen", en tendens som beskrivits av nyare amerikanska sociologer (Riesman, Whyte med flera). Det handlar överallt om en *omstrukturering utan gemenskap*.

193

Kulturen, som rakt igenom blivit till en vara, måste också bli flaggskeppet bland skådespelssamhällets varor. Clark Kerr, en av dem som gått längst bland denna tendens ideologer, har beräknat att produktion, distribution och konsumtion av *kunskap* sammantaget redan lägger beslag på 29 procent av nationalprodukten i Förenta staterna, och han förutspår att kulturen under sista hälften av detta århundrade kommer att spela den pådrivande roll i ekonomins utveckling som bilen gjorde under den första hälften och järnvägen under förra århundradet.

194

All den kunskap som nu fortsätter att utvecklas som *skådespelets tänkande* har att rättfärdiga ett orättfärdigt samhälle och att konstituera sig som det falska medvetandets allmänna vetenskap. Den bestäms helt och fullt av det faktum att den varken kan eller vill betänka sin egen materiella grundval i det skådespelsmässiga systemet.

195

Tänkandet i den samhälleliga organiseringen av föreställningar fördunklas självt av den förallmänligade *bristande kommunikation* som det försvarar. Det vet inte om att det ligger en konflikt till grund för allting i dess värld. Skådespelets maktspecialister, en absolut makt inom ett system präglad av ett språk som inte kan bemötas, är helt korrumperade av sin upplevelse av förakt och framgången för föraktet; ty de finner sitt förakt bekräftat i kunskapen om den *föraktliga människa* som åskådaren faktiskt är.

196

Inom skådespelssystemets specialiserade tänkande har en ny arbetsdelning uppstått i takt med att själva systemets fulländning skapat nya problem: å ena sidan företar den moderna sociologin en *skådespelsartad kritik av skådespelet* genom att studera uppdelningen med hjälp av dess egna begreppsmässiga och materiella redskap; å andra sidan formuleras ett *försvarstal för skådespelet* inom icke-tänkandets tänkande, i en *officiell glömska* av den historiska praktiken, inom olika vetenskapsgrenar där strukturalismen slagit rot. Dock är den icke-dialektiska kritikens falska hopplöshet och den falska optimismen hos den rena reklamen för systemet identiska i den meningen att båda är utslag av ett undergivet tänkande.

197

Sociologin, som med början i Förenta staterna har börjat diskutera de existensvillkor som den aktuella utvecklingen skapar, förstår ingalunda sanningen om sitt föremål, även om den kunnat redovisa mängder av empiriska fakta, därför att den inte kan upptäcka den kritik som är inneboende i det. Denna uppriktigt reformistiska tendens hos sociologin kan således bara stödja sig på moralen, sunda förnuftet, fullständigt irrelevanta vädjanden om måttfullhet etc. Eftersom den inte har kunskap om det negativa som ryms i världens innersta, kan en sådan kritik bara hålla fast vid en beskrivning av ett negativt överflöd som den med beklagande uppfattar att det täcker världens yta, som en snabb förökning av någon irrationell parasit. Denna indignerade goda avsikt, som själv såsom sådan inte kan gå längre än att kritisera de yttre konsekvenserna av systemet, tror sig vara kritisk då den glömmer den väsentligen *apologetiska* karaktären hos sina förutsättningar och sin metod.

198

De som fördömer absurditeten hos eller riskerna med det incitament till slöseri som förefinns i det ekonomiska överflödets samhälle, förstår inte alls vad detta slöseri tjänar till. I namn av en ekonomisk rationalitet fördömer de otacksamt de goda irrationella väktare utan vilka denna ekonomiska rationalitets makt skulle falla ihop. Och Boorstin till exempel, som i *Skenbilden* beskriver varukonsumtionen i det amerikanska skådespelet, når aldrig fram till begreppet skådespel eftersom han tror sig kunna hålla privatlivet eller begreppet "hederlig vara" utanför denna förfärliga överdrift. Han förstår inte att det är själva varan som har skapat de lagar vars "hederliga" tillämpning med nödvändighet bestämmer såväl privatlivets särskilda verklighet som dess senare återerövring genom den samhälleliga konsumtionen av bilder.

199

Boorstin beskriver överdrifterna i en värld som blivit oss främmande som vore de överdrifter främmande för vår värld. Men det samhälleliga livets "normala" grundval, som han implicit hänvisar till då han i termer av psykologiska och moraliska omdömen beskriver bildernas ytliga makt som resultatet av "överdrivna förväntningar", äger ingen som helst verklighet vare sig i hans bok eller i hans epok. Det är för att det verkliga mänskliga liv som han talar om för honom tillhör det förgångna, ja till och med den religiösa resignationens förgångna, som han inte kan förstå bildsamhällets fulla djup. *Sanningen* om detta samhälle är inget annat än *negationen* av detta samhälle.

200

Sociologin, som tror sig kunna betrakta den separat fungerande industriella rationaliteten som skild från hela samhällslivet i övrigt, kan gå så långt att den betraktar reproduktion och överföring som skilda från den totala industriella verksamheten. Sålunda finner Boorstin som orsak till de resultat han beskriver det olyckliga, närmast tillfälliga, mötet mellan en alltför stor teknisk apparat för spridning av bilder och samtidens människors alltför starka sensationslystnad. Sålunda skulle skådespelet bero på det faktum att den moderna människan är alltför mycket av åskådare. Boorstin förstår inte att den snabba ökning av prefabricerade "pseudohändelser" som han fördömer härrör ur det enkla faktum att människorna i det nutida samhällslivets kompakta verklighet själva inte upplever några händelser. Det är för att själva historien som ett spöke hemsöker det moderna samhället som man på alla nivåer av det konsumerade livet finner den pseudohistoria som konstruerats för att bevara den aktuella *frusna tidens* hotade jämvikt.

201

Påståendet att en kort istid hos historien skulle äga slutgiltighet är obestridligen den omedvetet och medvetet proklamerade grunden för den aktuella tendensen till *strukturellistisk* systematisering. Strukturalismens antihistoriska tänkande utgår från en evig närvaro av ett system som aldrig skapats och som aldrig kommer att upphöra. Drömmen om en redan befintlig omedveten strukturs diktatur över all samhällelig praxis har felaktigt härletts ur de strukturmodeller som utarbetats inom lingvistik och etnologi (till och med ur analysen av kapitalismens funktion), modeller som *missbrukades redan i dessa sammanhang*. Och detta bara för att en samling hastigt hopradsade akademiska *tjänstemän*, vars tänkande är fast förbundet med en hänförd hyllning till det rådande systemet, helt simpelt återför varje verklighet på existensen av detta system.

202

För att förstå de "strukturellistiska" kategorierna måste man, liksom i all historisk och social vetenskap, alltid hålla i minnet att kategorierna är uttryck för existensformer och existensvillkor. Precis som man inte bedömer en människa efter den uppfattning hon har om sig själv, kan man inte bedöma – eller beundra – ett samhälle genom att ta det språk det använder om sig självt för något odiskutabelt sanningsenligt. "Lika lite kan man bedöma en sådan omvälvningsepok efter dess medvetande. Man måste tvärtom förklara detta medvetande ur det materiella livets motsägelser." Strukturen är barn av den aktuella makten. Strukturalismen är det *statligt garanterade tänkandet* som betraktar de nuvarande förhållandena med skådespelsartad "kommunikation" som något absolut. Dess sätt att studera budskapens kod i sig själv är ingenting annat än en produkt, och ett

erkännande, av ett samhälle där kommunikationen utgörs av en störtflod av hierarkiska signaler. Således är det inte strukturalismen som tjänar till att bevisa skådespelssamhällets överhistoriska giltighet; det är tvärtom skådespelssamhället, som påtvingar sig som kompakt realitet, som tjänar till att bevisa strukturalismens iskalla dröm.

203

Det kritiska begreppet *skådespel* kan säkert också vulgariseras till en klyscha i den sociologisk-politiska retoriken för att abstrakt förklara och förkasta allt, och sålunda tjäna till försvar för skådespelssystemet. Ty det är uppenbart att ingen idé kan leda bortom det existerande skådespelet utan enbart bortom de existerande idéerna om skådespelet. För att verkligen förstöra skådespelets samhälle krävs det människor som sätter en praktisk kraft i verket. Den kritiska teorin om skådespelet kan bara vara sann om den ansluter sig till negationens praktiska strömning i samhället. Och denna negation, som är ett återupptagande av den revolutionära klasskampen, blir medveten om sig själv genom att utveckla en kritik av skådespelet – en teori om sina verkliga förhållanden, de praktiska förhållandena under det aktuella förtrycket – och omvänt avslöja hemligheten om det som den förmår utgöra. Denna teori väntar sig inga mirakel av arbetarklassen. Den förutser att det är en tidsödande uppgift att på nytt formulera och förverkliga de proletära kraven. För att konstlat skilja mellan teoretisk och praktisk kamp – ty på den grundval som här har angivits kan en sådan teori inte upprättas och kommuniceras utan en *rigorös praktik* – är det klart att det dunkla och besvärliga hos den kritiska teorins gång också måste drabba den praktiska rörelse som verkar i samhällslig skala.

204

Den kritiska teorin måste *kommuniceras* på sitt eget språk. Det är motsättningarnas språk som måste vara dialektiskt till formen, liksom det är till sitt innehåll. Det utgör en kritik av helheten och en historisk kritik. Det är inte en "litteraturens nollpunkt" utan dess omvälvning. Det är inte en negation av stilen utan en negationens stil.

205

I själva sin stil är framställningen av den dialektiska teorin en skandal och en styggelse enligt det förhärskande språkets regler, och för den smak som dessa fostrat, ty i det positiva bruket av de existerande begreppen uppfattar den samtidigt deras återfunna *fluiditet*, deras nödvändiga undergång.

Den stil som innehåller sin egen kritik måste klart visa att den aktuella kritiken behärskar *hela sitt förflutna*. Genom den vittnar sättet att framställa den dialektiska teorin om den negativa anda som den innehåller. "Sanningen är inte som det färdiga kärlet som inte bär spår av verktyget" (Hegel). Detta rörelsens teoretiska medvetande, där spåren av rörelsen måste vara närvarande, kommer till uttryck genom en *omkastning* av de relationer som etablerats mellan begreppen och genom ett *détournement* av den tidigare kritikens alla landvinningar. Omkastning av genitivet är ett sådant uttryck för historiska revolutioner, som bevarats i nedtecknat tänkande, som har betraktats som utmärkande för Hegels epigrammatiska stil. Sedan Feuerbach gjort systematiskt bruk av det, förordade den unge Marx att predikatet skulle ersätta subjektet och uppnådde det mest konsekventa bruk av den *upproriska stil* som av eländets filosofi gör filosofins elände. Detournementet återför till det subversiva området de kritiska slutsatser ur det förgångna som stelnat till respektabla sanningar, det vill säga omvandlats till lögner. Kierkegaard har gjort medvetet bruk av det genom att själv tillfoga en vederläggning: "Men som du vänder och vrider dig! Precis som Saft alltid till sist hamnar i skafferiet lyckas du alltid få in några små ord som inte är dina egna, vilket är störande på så vis att det påminner en om någonting." (*Filosofiska smulor*). Det är förpliktelsen till *distans* inför det som blivit förfalskat till officiell sanning som bestämmer denna användning av detournement, som Kierkegaard vidgår sålunda i samma bok: "Jag skall bara göra ytterligare en kommentar beträffande dina många anspelningar, som alla riktade in sig på att jag flätade in lånade fraser i det jag sade. Att så är fallet förnekar jag inte, och jag tänker inte heller dölja att jag gjorde det med avsikt samt att jag i nästa del av denna ströskrift, om jag någonsin skriver någon sådan, planerar att nämna saken vid dess riktiga namn och klä problemet i historisk dräkt."

Idéerna förbättras. Ordens mening tar del däri. Det är nödvändigt att plagiera. Det är en förutsättning för framsteg. Plagiatet följer tätt i spåren på en författares formulering, betjänar sig av dennes uttryck, stryker en felaktig idé och ersätter den med en korrekt.

Detournement är motsatsen till citat, motsatsen till den teoretiska auktoritet som alltid är förfalskad av det faktum att den blivit till ett citat; fragment som lösgjorts från sitt sammanhang, från sin utveckling, och slutligen från sin epok som global referens och från det bestämda val som det utgjorde inuti denna referens, vare sig det uppfattades som precist eller felaktigt.

Detournement är anti-ideologins flytande språk. Det uppstår i den kommunikation som vet att den inte kan utge sig för att i sig själv definitivt hysa någon garanti. I sitt högsta stadium är det ett språk som ingen tidigare och superkritisk referens kan bekräfta. Det utgör tvärtom sitt eget sammanhang, i sig själv och med de möjliga handlingar som kan bekräfta den gamla kärna av sanning som det återställer. Detournementet bygger inte sin sak på någonting utanför sin egen sanning som föreliggande kritik.

209

Det som i sin teoretiska formulering öppet framställer sig som *detournerat* genom att förkasta varje varaktig autonomi för det teoretiska uttryckets område, och som *genom detta våld* släpper lös handlingar som stör och rycker undan varje rådande ordning, påminner om att teorins existens inte är något i sig själv och inte kan känna igen sig annat än i historisk handling och i den *historiska korrektion* som utgör beviset på dess trovärdighet.

210

Endast kulturens verkliga negation bevarar dess mening. Den kan inte längre vara *kulturell*. Den är således vad som på något sätt förblir på kulturens nivå fastän i en helt annan betydelse.

211

På motsättningarnas språk framställer sig kritiken av kulturen som något *förenat*: i den meningen att den behärskar hela kulturen – dess kunskap såväl som dess poesi – och i den meningen att den inte längre skiljer sig från kritiken av samhället i dess helhet. Det är bara denna *teoretiskt förenade kritik* som går den *förenade samhällsliga praktiken* till mötes.

IX. Ideologin förkroppsligad

Självmedvetandet existerar *i sig* och *för sig* i det att, och därigenom att, det existerar i sig och för sig för ett annat självmedvetande, det vill säga: det existerar endast som något erkänt.

Hegel, *Phänomenologie des Geistes*

212

Ideologin är *grunden* för tänkandet i ett klassamhälle under historiens konfliktfyllda gång. Ideologiska föreställningar har aldrig varit rena fantasifoster utan ett förvrängt medvetande om realiteter, och som sådant har de varit verkliga faktorer som i sin tur utövat en faktisk förvrängning, desto mer som ideologins *förkroppsligande*, som följer av den självständiggjorda ekonomiska produktionens konkreta framgång som skådespel, i praktiken blandar ihop den sociala verkligheten med en ideologi som har kunnat sy om allt verkligt efter sitt eget mönster.

213

När ideologin, som är det allmängiltigas *abstrakta* vilja och illusion, legitimeras av den allmänna abstraktionen och av illusionens faktiska diktatur i det moderna samhället, är den inte längre en del av partiellas voluntaristiska kamp utan dess segertåg. Då uppnår de ideologiska anspråken en slags slätstruken positivistisk exakthet; de är inte längre historiska val utan självklarheter. I detta bejakande har ideologiernas olika *namn* spårlöst försvunnit. Det egentliga ideologiska arbetet i systemets tjänst uppfattas inte längre som något annat än ett erkännande av en "epistemologisk plattform" hinsides varje ideologiskt fenomen. Den förkroppsligade ideologin är utan namn, liksom den är utan ett historiskt program som går att uttala. Det vill säga att *ideologiernas* historia är avslutad.

214

Ideologin, vars hela inre logik leder till den "totala ideologin" i Mannheims mening, är en fragmentets despotism som påtvingar sig som pseudovetande om ett stelnat *allt*, som ett *totalitärt* synsätt. Den fullbordas nu i icke-historiens förlamade skådespel. Dess fullbordning innebär också dess

upplösning i samhället som helhet. Med den *praktiska upplösningen* av detta samhälle är ideologin dömd att försvinna, detta det *sista vanvett* som står i vägen för ett historiskt liv.

215

Skådespelet är ideologin *par excellence*, ty det ådagalägger i sin helhet varje ideologiskt systems natur: utarmning, förslavning och negation av det verkliga livet. Materiellt är skådespelet "uttryck för uppdelning och förfrämligande mellan människor". Den "nya *potens* för ömsesidigt bedrägeri" som där är koncentrerad har sin grundval i den produktion genom vilken "med mängden av föremål växer ... de främmande väsendenas maktsfär där människan är en slav". Skådespelet är högsta stadiet i en utvidgning som har vänt behoven mot livet. "Behovet av pengar är därför det sanna, av nationalekonomin producerade, behovet och det enda behov den producerar" (*Ekonomisk-filosofiska manuskripten*). Skådespelet utbreder till hela samhällslivet den princip som Hegel i *Jenaer Realphilosophieförstod* som pengarnas; det är "livet hos det som är dött och som rör sig".

216

I motsats till det projekt som sammanfattats i *Teser om Feuerbach* (att förverkliga filosofin i den praktik som överskrider motsättningen mellan idealism och materialism) bevarar skådespelet på en och samma gång materialismens och idealismens ideologiska kännetecken och påbjuder dem genom det skenbart konkreta hos sin värld. Den gamla materialismens kontemplativa sida, som förstod världen som föreställning och inte som verksamhet – och som när allt kommer omkring idealiserar materien – fullbordas i skådespelet, där konkreta föremål automatiskt blir herrar över samhällslivet. Idealismens *drömda verksamhet* går å sin sida likaledes i uppfyllelse i skådespelet genom en teknisk förmedling av tecken och signaler – som i sista hand materialiserar ett abstrakt ideal.

217

Den likhet mellan ideologi och schizofreni som Gabel har påvisat i *La fausse conscience* måste ses i samband med den ekonomiska process som ideologins förkroppsligande utgör. Samhället har blivit vad ideologin redan var. Bortkoppling av praktiken, och det antidialektiska falska medvetande som följer av detta, är vad som ständigt påtvingas det vardagsliv som är underkastat skådespelet, som måste förstås som en systematiskt organiserad "försvagning av förmågan att mötas" där mötet ersätts med en *hallucinatorisk social handling*: ett falskt medvetande om möte,

"illusionen av ett möte". I ett samhälle där ingen längre *känns igen och erkänns* av andra blir varje individ oförmögen att känna igen sin egen verklighet. Ideologin är som hemma: dess värld bygger på uppdelning.

218

"I den kliniska bilden av schizofreni", skriver Gabel, "tycks ett förfall i helhetens dialektik (vars extrema form är personlighetsklyvning) förenas med ett förfall i vardandets dialektik (med katatoni som extrem form)." Åskådarens medvetande, instängt som det är i en tillplattad värld, begränsad av skådespelets *skärm* bortom vilken det egna livet är deporterat, känner inte längre till andra än *fiktiva samtalspartners* som talar till det om sina varor och om sina varors politik. Medvetandets "tecken från spegeln" utgörs av skådespelet i hela dess vidd. Här iscensätts en falsk sorti ur den förallmänligade autismen.

219

Skådespelet, som utplånar gränserna mellan jaget och världen genom att krossa det jag som ansätts av världens samtida närvaro och frånvaro, suddar likaledes ut gränserna mellan sant och falskt genom att sopa undan all upplevd sanning under den falskhetens *verkliga närvaro* som det organiserade skenet garanterar. Den som passivt finner sig i sitt främmande dagliga öde drivs således till ett vansinne i vilket han illusoriskt reagerar på detta öde genom att tillgripa magiska tekniker. Att känna igen och konsumera varor är det centrala i detta falska svar på en kommunikation som inte går att besvara. Behovet att imitera, som hemsöker konsumenten, är just det infantila behov som betingats av alla aspekter av hans fullständiga utarmning. I termer som Gabel använder på en helt annan patologisk nivå, "kompenserar här det abnorma behovet av att föreställa något den plågsamma känslan av att befinna sig i tillvarons utkanter".

220

Om det falska medvetandets logik inte kan förstå sig självt sanningsenligt, så måste sökandet efter den kritiska sanningen om skådespelet också vara en sann kritik. Den måste praktiskt kämpa tillsammans med skådespelets oförsonliga fiender och tåla att vara frånvarande där dessa inte är tillstädes. Den abstrakta viljan till omedelbar verkan erkänner bara det förhärskande tänkandets lagar, *aktualitetens* uteslutande synsätt, vare sig den ger sig hän åt reformistiska kompromisser eller åt gemensam aktion med pseudorevolutionära kvarlevor. Härigenom återuppstår deliriet inom själva

det läger som utger sig för att bekämpa det. Den kritik som sträcker sig bortom skådespelet måste däremot *veta att bida sin tid*.

221

Att frigöra sig från den inverterade sanningens materiella grundval – se där vad självemancipation innebär i vår tid. Den "historiska uppgiften att upprätta sanningen i världen" kan fullgöras varken av den isolerade individen eller av den atomiserade manipulerade massan, utan nu som alltid av den klass som förmår upplösa alla klasser genom att återföra all makt till den förverkligade demokratins desalienerande form, till Rådet där den praktiska teorin kontrollerar sig själv och ser sin handling. Endast där som individerna är "direkt förbundna med världshistorien"; endast där som dialogen har beväpnat sig för att segra.